

Mark Strand: Vers az utolsó hét szó nyomán (versciklus) 3

Urgyen Sangharakshita: Megfigyelésről, érzékenységről,
együttérzésről, magányról, elmélkedésről
és egyebekről fiatal költőknek (esszé) 7

Blue Deer: Felhőjáték napsütésben (esszé) 18

Győrffy Ákos: Nyolc töredék egy elveszett elégiából (versciklus) 26

Sopotnik Zoltán versei 29

Falcsik Mari versei 30

Almási Miklós: A digitális kultúra „ára” (tanulmány) 31

Deczki Sarolta: Kőbányától az Akadémiáig

(Almási Miklós: *Pisztoly a könyvtárban. Életinterjú*) 41

Forrásponton (Papp Máté beszélgetése Kertai Csengerrel
és Makáry Sebestyénnel) 45

Makáry Sebestyén versei 50

Kertai Csenger: Aztán legyen béke bennem (versciklus) 53

Bíró Zsombor Aurél: Nyersanyag (próza) 55

Katona Niklausz: Immagizmusok (versciklus) 61

Csala Károly: Folyamatos múlt (próza) 66

Normal Gergely: ma inkább ünnepeljünk (versciklus) 68

Faludi Julianna: Fehér lakkcipő (próza) 72

Farkas Arnold Levente: másik változat (versciklus) 80

Pörzsi Zsuzsanna: „Kék, piros, sárga, összekent festmények”
(Nádor Tibor festményeiről) 83

Jász Attila: Belső tájkép (versciklus) 89

Ismeretlen japán költő: A honnan hová (vers és kép) 90

E.E. Cummings: ha majd kígyók kúszó-jogot kérnek (vers) 94

Jim Morrison: A folyó tudja (dalszöveg) 95

A borítón és a lapzárón Nádor Tibor festményei

E számunk szerzői:

Amási Miklós esztéta (Bp.), Asaf, Uri költő, író, festő (Bp.), Bíró Zsombor Aurél író (Bp.), Börzsei Dávid költő, fordító (Tatabánya), Cummings, E. E. költő (1894-1962), Csala Károly író (Bp.), Deer, Blue költő, esszéíró (Kanada), Deczki Sarolta irodalomtörténész (Bp.), Domokos Johanna költő, irodalomkutató (Szováta), Farkas Arnold Levente költő (Pócsmegyer), Falcsik Mari költő (Bp.), Faludi Julianna író (Bp.), Győrffy Ákos költő, író (Kismaros), Jász Attila fényműkés (Gerecse), Katona Niklausz költő (Dunaszerdahely), Kertai Csenger költő (Bp.), Makáry Sebestyén költő (Vác), Morrison, Jim énekes (1943–1971), Normal Gergely költő (Bp.), Papp Máté kritikus, szerkesztő (Kecskemét), Pörczi Zsuzsanna filozófus (Nagykovácsi), Sangharakshita, Urgyen költő, szerzetes (1925–2018), Sopotnik Zoltán költő (Tatabánya), Strand, Mark költő (1934–2014), Szilágyi Mihály műfordító (Bp.)

VERS AZ UTOLSÓ HÉT SZÓ NYOMÁN

I.

A vég, a vég utolsó szavainak története,
elmondva soha véget nem érő történet.
Újra meg újra elmondjuk – egyik szót
a másik után, mígnem úgy tetszik, utolsó szó
nem lehetséges, egy sem volna elviselhető.
Ezért, amikor a történet hőse így szól magában,
mint egy távoli valakihez, *bocsáss meg nekik,*
mert nem tudják, mit cselekszenek, úgy érezhetjük,
értünk szól, kimondatlanul a mi történetünk ez,
és amíg nem kap választ kérésére, megkíméltetünk.
Ezért aztán folytatódik a történet. Ezért folytatjuk.
És a vége ismét odébb, egyre odébb tolódik.

II.

Van egy sziget a homályban, egy álmodott hely,
ahol a lenge fuvalom hamvas pázsiton suhan át,
és meglibbenti a fák leveleit, a sétányokat övező arany-
sárga pászmás, sudár fákét; és a már odaérkezettek
örülnek, hogy selymes oldottságai valaminek, ami voltak,
de amit nem tudnak felidézni; a csillagok zsongására
mozognak, mely szintén képzeletbeli, de mit számít ez;
szemük előtt a csiszolt oszlopok lehet, hogy nem többek
a nap sugarainál, de azoknak, akiket oldottságuk
ragyogása éltet tovább és még tovább, ennek
kicsi a jelentősége. Van egy sziget a homályban,
és odakerülsz, ígérem, *velem leszel a Paradicsomban,*
a létezés egyetlen évszakában, az örökkévalóság
tartományában, és magadra találsz. És ott a levelek
perdülni fognak és soha le nem hullnak, ott a szél
dalolni fog, és a te hangod lesz, úgy tetszik, először talán.

III.

- 4 Egy napon valaki ír egy történetet, amely egy Koponya nevű hegyen megy végbe, és többek között anya és fia búcsújáról szól, és hogy előbbi hogyan támolygott el, utóbbi hogyan vált köddé. De mielőtt ez megtörténik, leírja, hogyan sápadtak el, és a fiúból hogyan szakadt ki: *Asszony, íme a te fiad!*, aztán egy közeli baráthoz: *Íme a te anyád!* Itt az író le fogja tenni tollát, és elképzeli, hogy amíg e szavak elhangzottak, történt valami más is, valami szokatlan, mint egy szándék fölfedése, egy titok megosztása, egy igazság, mely kötni fogja anyát és fiát, de hogy mi az, senki nem fogja tudni. Még az író sem.

IV.

E napok azok, amikor az eget orgonákkal tölti be, mikor a sötétség vággyá lesz, mikor nincs semmi, ami ne kívánna megszületni. E tavaszi napok a legadakozóbbak, mikor a világ hatalmas képzelete még a sarat is bearanyozza lábunk alatt. Az ilyen napokon érezzük úgy, hogy örökké tudnánk élni, noha mindvégig tudjuk, hogy nem. E kettősségben leledzünk. A forgandóság és minden más nagymestere, ha úgy akarja, másfajta sötétet teremthet, olyan mélyet, hogy láthatatlan. Senki nem menekül. Még az sem, aki megmentett másokat, és azt hitte, ő a kiválasztott fiú. Mikor leszállt a sötét, még ő is feljajdult: *Atyám, atyám, miért hagytál el engemet?* Ám szavaira válasz nem érkezett.

V.

Szomjasnak lenni. Azt mondani: *Szomjazom*. Víz helyett ecetet kapni, azt is szivacsból kinyomva. Behunyni a szemet, és látni héja mögött az ilyenkor mindig megszülető óriási világot. Látni valaki halálát. Látni a sötétedő felhőket, mint a gyász napjának komor leplét. Gyászoltnak lenni. Kinyitni a Túlvilág szótárát, és igazolva látni a gyanút, hogy egyetlen szava a semmi. Megpróbálni kinyitni a szemet, és erre képtelennek lenni. Égni, érezni a száját. Érezni hirtelen jelenlétét annak, ami nem mondatott ki. Felfogni és kimondatlanul hagyni. Tudni végül, hogy semmi nem valóságosabb, mint a semmi.

5

VI.

Elvégeztetett, mondta. Hallhattad, hogy kimondta, szinte suttogásként hatott, aztán még annak sem, csupán oly gyöngye visszhangnak, mintha nem is tőle jönne, hanem máshonnan. Ez volt a pillanat, az ő utolsó pillanata. *Elvégeztetett*, mondta bele a mérhetetlenbe, mely egy még nagyobb mérhetetlenbe vezetett, de mindez őbenne volt. Teljességében őbenne. Ez volt a csoda, egyszerre nagynek és kicsinek lenni, mint mi, de még inkább, és azután kilehelni a lelkét, mert ez történt. És a vihar örvényéből méltóságteljes mezítelenség öltött testet, a leplezés igazsága és a hit kibúvója örökre egyesült.

VII.

- 6   Vissza, lefelé e lépcsőkön ugyanarra a helyre,
a holdhoz, a csillagokhoz, az éjszakai szélhez.
Órák telnek el, és csak távoli hárfahang és szél
suhan át rajta. És nemsokára a nap felhőfátyolos
szürke korongja úszik odafenn. És túlhan, mint
mindig, a végtelen áttetszőség fölülmúlhatatlan
nyugalmú tengere, az állandó kezdet helyszíne,
benne azzal, amit szem nem látott, fül nem hallott,
kéz nem érintett, ami emberi szívből nem fakadt.
Oda, annak helytartójára bízom magamat.

(Fordította: Szilágyi Mihály)

* Kanadainak született, és az USA Koszorús Költője lett.

A költészet lényege alatt azt a tapasztalati világot értem, ami megmutatkozik az alkotásban. Ez a lényeg érzelmileg és nem intellektuálisan hangsúlyozott. Habár a költészet tartalmaz gondolatokat, ötleteket, nem ez a lényege. Természetesen a legelvon-
tább, legfilozofikusabb állításban is felfedezhetjük az érzelmi nyomatékot, és a legmélyebb érzelmekről szóló versben is ott találhatjuk az értelmi elemeket. A legjobb versekben a tények alárendelt szerepet kapnak, és arra való, hogy segítsék a nem-intellektuális tapasztalat kifejeződését. De itt is ügyelnünk kell arra, hogy ne állítsuk szembe a valójában egymást kiegészítő oldalakat.

Urgyen Sangharakshita 7
MEGFIGYELÉSRŐL,
ÉRZÉKENYSÉGRŐL,
EGYÜTTÉRZÉSÉRŐL,
MAGÁNYRŐL,
ELMÉLKEDÉSÉRŐL ÉS
EGYEBEKRŐL FIATAL
KÖLTŐKNEK¹

Költészet alatt azokat a különböző műfajokat (lírai, epikus, drámai stb.) értem, formai, stilisztikai kötöttségeikkel együtt, amelyekben elsősorban az érzelmi jellegű tartalom jut kifejeződésre. Ezen megjegyzésekből is kitűnhet minden további magyarázat szükségessége nélkül, hogy a költészet a formával nem olyan kapcsolatban áll, mint a viasz a pecséttel, hanem egy olyan bensőséges viszonyban, amelyet nem is lehet megnevezni.

A költészet kifejezésre juttatja alkotója személyiségét. Megmutatja legmélyebb érzéseit, legfinomabb gondolatait, könnyeit, mosolyát, dühét, imádatát, feszélyezettségét és kiteljesedését. Röviden: a költészet majdnem teljes megelevenítése a költő életről szóló tapasztalatának. Amilyen a költő, olyan az alkotás. Bármelyik előre lépése a másikkal párhuzamban áll. Ha kedvezően akarunk hatni a költészetre, akkor elsősorban a költőt magát kell fejleszteni, hisz a vers az ő kifejeződése. Itt nem etikus, vagy legalábbis nem közvetlenül etikus, hatásra gondolok, hanem művészire. Mert ha hiszünk Platónnak: Szépség, Igazság, Jóság elválaszthatatlan aspektusai a Valóságnak, és egyikhez sem lehet a többi mellőzésével közelíteni.

A költő személyiségének, mint mindenkinek, két oldala van: érzelmi és értelmi. Jelen elmélkedésem, mely fiatal költőknek szól, inkább érzelmeinek kultúrájára vonatkozik, melyből verseiknek anyagát szövik, és csak ezután intellektuális képességeire, melyek a formára vannak nagy hatással.

Azonban ezt a megkülönböztetést sem kell szétválasztásként érteni. Megközelítem az érzelmi és értelmi kultúra olyan területeire vonatkozóan, amely a költészeti alkotás szempontjából értékes, és e témáról nem értekezem kimerítően, hanem inspirálni szeretném a fiatal költőket. Nem kínálok fel
8 kész költői személyiségfejlesztő programot, hanem felhívnom a fiatal költők figyelmét olyan dolgokra, melyeket érdemes fejleszteni.

Öt különösen fontos mentális és érzelmi állapotot sorolok fel, amelyek a költők életében azért hangsúlyosak, mert ha jól bánnak velük, költészetükre termékenyítő hatással lesznek. Ezek a megfigyelés, érzékenység, együttérzés, magány és elmélkedés.

A természet megfigyeléséről

Szemünkön keresztül sokkal meghatározóbb tapasztalatokhoz jutunk, mint egyéb érzékszerveinken keresztül. A *megfigyelés* a külvilág iránti fokozott éberségre utal. Mindenki lát hegyet, fát, virágot, házat, emberarcokat és millió egyebet. De a költőnek, vagy művésznek nem elég csupán látni ezeket: meg kell tanulnia megfigyelni őket. A megfigyelés a dolgok egyéni tulajdonságai iránti érzékeny éberséget jelenti. A költőnek éreznie kell a színek, formák, körvonalak, tónusok, érintések, illatok, legcsekélyebb különbségét, és ismernie kell a legmegfelelőbb szavakat, amivel leírhatja. Látnia kell a fák különböző hajladozását, törzsük, ágaik eltérő ringását, leveleik ritkaságát vagy bőségét, finom táncukat a szélben. Érezkelnie kell a kakukk énekének hónapról hónapra való változását, és a virágok eltérő egyéniségét olyan jól kell látnia, mint az emberekét. Ezt az intenzív megfigyelést Shelley a következő sorokban gyönyörűen szólaltatja meg. A költőről mondja, hogy „nézni tudja hajnaltól szürkületig / a tó visszaverte napvilágot / a sárga méheket a virágzó borostyánokon”.

Történetesen az, hogy itt a méhek sárgák, azt a megfigyelői érzékenységet mutatja, melyről az előbb szóltam. Ha megkérdeznénk valakit, hogy milyen színű a méh, azt mondaná, hogy barna, vagy hogy sohasem vette észre, hogy színes. A költők gyakran döbbenetek meg friss, eredeti jelzőikkel, melyek olyan találóak, de mi nem vettük észre. Akik nem költők, azok általában sokkal élénkebben láthatják a természetet a költők szemén át, mint a sajátjukon. Mert ki látta a márciusi hamvas barkák feketeségét, az esti égbolt zöldjét Tennyson és Coleridge előtt?

A másodlagos megfigyelés kielégítheti a hétköznapi embert, de a költő nem elégedhet meg azzal, hogy egy másik költő szemével nézzen, bármilyen nagy is legyen az. Mert a költő számára nem saját szemmel nézni a világra annyit jelent, mint egyáltalán nem látni azt. Nagyra értékelheti elődei gyönyörű leírásait, de ezeket nem veheti át. A költőnek a természetet annyira pontosan meg kell figyelnie, amennyire csak képes, és olyan pontosan leírnia,

amennyire csak tudja. Némely költészeti hanyatlás azzal kezdődött, hogy a költők a világ dolgairól szerzett tudásukat nem az életből, hanem az irodalomból merítették. Ezek a könyvszagú költők egyszerűen leírásokból dolgoznak, és bármilyen nemes és nagyszerű is legyen költészetük, nem tesz ránk olyan benyomást, hogy az életszerű is lenne. Édeskes, 9 művészi, bájos lehet, de friss, élénk és valóságos nem. A hasonlatoknak, metaforáknak, melyek a költészet lényegi elemei, személyes megfigyelésből kell születniük. Minél mélyebb, őszintébb a költő *természeti érzékelése*, annál inkább kész, hogy felfedje az elemek közti kapcsolatokat, finom összejátszásukat. Hasonlatai is eredetiek, megdöbbentőek, felvillanyozóak lesznek.

A finomság és az erő érzékeléséről

Érzékenység alatt, mely egészében véve érzelmi tulajdonság, az érzések mélységét és árnyaltságát, vagy erőteljességét és kifinomultságát értjük. Sokan azt az érzést nevezik erőteljesnek, amelyet erőszakos fizikai tevékenység vált ki, habár ennek ellenkezője közelebb áll a valósághoz. Minél finomabban erősödik fel egy érzélem, annál kevésbé leszünk képesek testi eszközökkel kifejezni. Egy kirobbanás vagy átölelés nagyjából megfelel a gyűlölet vagy a vágy kifejezésének, de milyen mozdulatokkal fejeznék ki azokat az érzéseket, melyek a költészetben, zenében, képzőművészetben valósultak meg? A költő arra kényszerül, hogy érzéseit versben fejezze ki, hisz lehetetlen azokat másként kimondania. Platónnal szólva: az érzések visszautasítják, hogy őket véges és meghatározott dolgokkal fejezzék ki; átnyúlnak a Költészet és Igazság határtalan és egyetemes birodalmába. Az érzés igazi ereje ebben az Igazsághoz való vonzódásában, rejtőzésében van. Finomság és erőteljesség lényegében az érzés ugyanazon oldala. Ezt a tulajdonságot neveztem az előbb érzékenységnek. A költőnek fel kell figyelnie az érzéki világnak nemcsak a durvább rezgéseire, hanem az ennél jóval elvontabb, mérhetetlen magasságúakra és árnyaltságúakra is, arra a világra, melyet a metafizikusok értékvilágnak, és a költők pedig a Szépség ideális formavilágának neveznek. Ha van miszticizmus a költészetben, akkor ez *via affirmativa* és nem *via negativa*. És ha a költő rendelkezik azzal, amit Aldous Huxley mondott D. H. Lawrence-ről (ez Rainer Maria Rilke-re is vonatkoztatható), azaz „olyan képességgel, mely a létezés feltáratlan formáit kutatja”, akkor a költő ezeket a formákat nem az érzéki világból való elvonatkoztatásukkal, hanem lényegük saját lényével való áthatolásával ismerheti meg. Néhányan erre Wordsworth *Óda* című versének zársorait idéznék, azaz „a legegyszerűbb virág is, mely nyílik, adhat / oly gondolatokat, melyek / a könnyeknél mélyebben rejlenek”. Az utolsó szavak különösen jelentősek.

Új Forrás 2020/4 – Urgyen Sangharakkhita: Megfigyelésről, érzékenységről, együttérzésről, magányról, elmélekedésről és egyebekről (fátral költőknek)

Nincs olyan külső és látható jel, még a könny sem, amely képes lenne kifejezni a költő gondolatának vagy intenzív érzésének belső, lelki mélységét.

A művészi aszkétizmusról

10 Wordsworth-tól nem meglepő ilyen finomságú megfogalmazás, de egy fiatal költő hogyan közelítheti meg ezt a szintet? Hogyan fejlesztheti érzékeit annyira, hogy fel tudjon figyelni az örök szépség árnyalt rezzenéseire? A megoldás kulcsa az úgynevezett művészi aszkétizmusban van. Az esztétikai és a vallásos tapasztalat egybe tartoznak. Mindkettőben a magas és finom szinteket az alacsonyabbról, durvábbról való lemondással érhetjük el. Az aszkézis ilyen jellegű filozófiája, és az a mód, ahogy a Szépség szerelmese a tapasztalat alacsonyabb formáitól eljut a legmagasabbakig, hol lelke a Kímondhatatlan Szépség létét éli meg, Platón *Symposium*ában örökérvényűen fogalmazódott meg. E műben az athéni költő-filozófus génusza mesterien ötvözte a filozófia, a vallás és a művészetek szórványos sugarait egyetlen egy káprázatos fénysugárba, mely messze a Való sötét mélységeibe hatolt.

Az érzékenység művelésére vonatkozóan amellet, hogy a *Symposium* újra- és újraolvasását ajánlom, néhány szerény javaslatot tudok tenni, hisz tárgyunk nagyon személyes, és többnyire a költő őszinteségétől, tökéletességétől függ, mintsem mechanikus szabályok betartásától. Lényegében az érzések olyan erőt jelentenek, melyek természetéhez hozzátartozik, hogy valamilyen külső formában megnyilvánuljanak. Ha ezt az erőt tudatosan figyeljük, és kifejezéséhez a megszokottól eltérő formákat keresünk, a felhalmozódott energia egy finomabb, erőteljesebb alakot fog ölteni, és ezáltal valószínűleg magasabb kifejezési formára talál majd. Az érzés olyan, mint a felszínre törő forrás, melyben a víznek a keskeny járatokon kell áttörnie.

Megjegyzem, hogy ez az 'ellenőrzés', amiről az előbb szoltam, tudatos és felszabadító folyamat; ellenőrizetlenül a felhalmozódó érzés a tudatos szint alatt a tudatalatti mélységeiben marad. Amire pedig az elfojtott érzések képesek, arról a pszichoanalízis is eleget beszél. A költőnek, mint a misztikusnak, mindig érzései tudatában kell lennie, és tudatosan kell felhalmoznia. Akár a légzés, a gondolat az érzés is, amikor tudatosan figyeljük, elveszíti természetességét, és egyszeriben csak finomabb formára vált át, ahogy a harmat is elpárolog a kora reggeli meleg nap fényétől.

Ezek a finom elemek nemcsak a költészet nyersanyagát jelentik, hanem a spiritualitásnak is. Ebből a költő, a festő, a zenész a saját eszközének megfelelően a múlthatatlan szépség képeit teremti meg, és mint a misztikus, megismételve újra és újra e folyamatot a tapasztalás magasabb szintjeire juthat. Ezt a szempontot kell szem előtt tartani az érzékenység kiművelésében, azaz az érzések finomításában és mélyítésében, és alkalmazását a fiatal költőknek maguknak kell meghatározni, akárcsak a misztikus tanulmányokat folytatóknak.

Az együttérzésről

Remélem, nem úgy érthető, hogy a fiatal költőknek el kell zárkózni a ritka érzések elefáncsonttornyába. A költészet sokféle dologból tevődik össze, és nem mindeniknek van köze a költői érzésekhez. Az epikus, narratív és drámai versek gyakran időben, térben távoli emberek gondolatairól, 11 érzéseiről szólnak, és helyzetük más, mint a költőké. De a lírai költemény is, melyben a költő legmélyebb és legbensőségesebb érzései nyilatkoznak meg, lehet drámai hangszerelésű, ha a költő nem a saját, hanem egy másik, valós vagy elképzelt személy hangján szólal meg. Jelenleg a megszólalás módjával és nem a formájával foglalkozom. A leírásnak életszerűnek és költőien igaznak kell lennie. Nem elég csupán alaposan megfigyelni, körvonalazni az intenzív érzések külső megnyilvánulásait, mivel számtalan érzésnek – mint már említettem – nagyon nehéz megtalálni a külső, testi megfelelőjét. A költőnek együttérzéssel kell beleképzelnie magát a másik személy helyzetébe, és megélnie annak érzéseit, mert akkor ők ketten egyek lehetnek. Ezt az egyetemes *Együttérzést*, amivel minden élő örömét, bánatát, mint sajátunkét éljük meg, a költőnek szintén tökélyre kell vinnie, akárcsak a misztikusnak. A művészet titka ugyanaz, mint a spiritualitásé. Shelley így ír *A költészet védelme* című írásában: „Az erkölcsösség legnagyobb titka a szeretet; avagy kilépni saját természetünkől, és azonosulni a széppel, ami nem a saját gondolatunkban, cselekvéseinkben, személyünkben létezik, hanem a máséban; elképzelné egy olyan embert, ki nagyon-nagyon jó; a költőnek bele kell képzelnie magát számos ember helyzetébe, és érzéseiket mint sajátjait kell átélnie.”

Az az érzés, amit Shelley a fenti idézetben szeretetnek nevezett, megfelel annak, amit én együttérzésnek hívtam. Ráadásul, én nemcsak azt javaslom a fiatal költőknek, hogy éljék át mások örömét és szomorúságát, hanem hogy fejlesszék ki az azonosulás képességét is, melyet a minden létezővel való együttérzésen keresztül tudnak elérni. „Ha egy veréb elszáll ablakom előtt, részt veszek annak létezésében, és érzem, ahogy csőröm majd koppan a kövön” – írta Keats az egyik levelében. A költő szimpátiájának egyetemesnek kell lennie. Nemcsak az emberek, madarak, állatok, hanem a virágok, fák, hegyek, patakok, kövek helyzetét is át kell tudni élnie, éreznie a költőnek. Akiben ez a képesség elég magas szintet ért el, különleges erővel és elevenséggel tudja megszólaltatni mások érzéseit is. Mert nem azt írja le, amit kívülről tapasztalt, hanem amit belülről átélt.

A költészet és spiritualitás közös birodalmáról

A kiváló költészet, akárcsak a magas szintű vallás, ki tud emelni minket párányiságunkból egy végtelenül mély, gazdag és tágas létbe. Ilyen költészetet

Új Forrás 2020/4 – Urgyen Sangharakkhita: Megfigyelésről, érzékenységről, együttérzésről, magányról, elmélkedésről és egyebekről (fiatal költőknek)

olvasni több, mint ismeretlen helyzetek és érzések megtapasztalása: beavatás egy új létezési formákba. Átérezzük, ahogyan a költő 'átengedő lényével' mások létébe hatol, és sajátjához hasonlóan azok szívritmusát átérzi.

Az együttérzés transzcendens felemelkedés, a saját egónkon való túl-
12 jutás képessége.

Egy én-központú ember lehet kitűnő verselő, de nagy költő sohasem. Jóság és szépség, még egyszer hangsúlyozom, összetartoznak. Az együttérzés fejlesztése önzetlen magatartás kialakítását feltételezi. Mint említettem, ezek gyakorlása nem csinál senkiből költőt, aki eleve nem annak született. Azonban mindenkinek segíthet egy mások iránt érzékeny magatartás elérésében. Az együttérzés inkább mint a többi tulajdonság, természeti adottság, és nem nagyon adhatok tanácsot ennek kialakítására. A megfigyelés és az érzékenység fejlesztése azonban bizonyára hozzá fog járulni a költő szimpátiájának tágításához. Mivel általában hajlamosabbak vagyunk könnyebben átélni mások bánatát, mint örömét, azt javaslom, hogy a fiatal költők előbb mások szomorúságára, sikertelenségére figyeljenek, és csak aztán az örömökre, áldásokra. Mert ha fordítva teszik, lehet, hogy nem együttérzés születik meg bennük, hanem irigység. A legjobb esetben végül átlépjük azt a határt, ami az esztétikus létet a spirituális létől, azaz a Költészet birodalmát a Spiritualitás testvér birodalmától elválasztja.

Ezek a tulajdonságok, melyeket egy költőnek ápolnia kell, nemcsak meghatározzák egymást, hanem egymásból következnek is. A megfigyelés érzékenységet virágzik, és az érzékenység együttérzést terem. A fiatal költők ezen a szinten tele lesznek színekről, formákról szerzett élénk benyomásokkal, szívük rögtön jelezni fogja az érzelmek legfinomabb változását, lelküknek horizontja pedig addig tágul, hogy Edwin Arnolddal mondhatja: „Mulandó magam, a világegyetem növeszt engem.” De, mielőtt a költői alkotás elkezdődne, e három lelki tulajdonság különböző termékei oly szépen kell keveredjenek és egybeforranak egymással, mint az olvasztótégely elemei: a tűz kiegészíti a salakot, de a halhatatlan költői lényeg megmarad. Az olvasztótégely a *Magány*, a tűz pedig az *Elmélkedés*.

Az arányos magányról

A magány bizonyos szintje nélkül az elmélkedés lehetetlen, és hosszas, elmélyült elmélkedés nélkül még nem született nagy mű. Mint a tüdőnek a levegőre, a költőnek szüksége van a magányra. E magány nem is annyira fizikai magányt, inkább belső elhatárolódást kér olyan dolgokkal szemben, melyek közvetlenül nem segítik az alkotói folyamatot. Az átlagos emberi tevékenységektől, érdeklődési szféráktól való visszalépés annyiban tartozik a magányhoz, amennyiben a magány kialakítása ezektől függ. A városi, ipari társadalomban egyre gyakrabban van szó erről. Ha a költő a modern élet sürgés-forgásától nem

határolja el magát, képtelen megteremteni a fejlődéséhez és a tökéletesedéséhez szükséges belső magány feltételeit. Ugyanakkor a mindennapi élet fenntartásához szükséges jövedelem megszerzése, ami nem kevésbé fontos a maga szintjén, a költőt újra és újra kimozdítja magányából a társadalom köreiből. Egy olyan világban, ahol a költészetet hivatásként már nem ismerik el, nem jutalmazták, a fiatal költőknek meg kell találniuk mind az alacsonyabb, mind a magasabb szintű igényeiknek kielégítési módjait. 13

A spirituális utatjáróknak, kiknek a magányra épp oly nagy szükségük van, mint a költőknek, oltalmat nyújthat a kolostor vagy a remetelak, de a költőkkel nem ily kegyes a társadalom. Talán jó is, talán rossz is ez. Együttérzést kiváltó helyzetek épp oly értékesek, mint a magány, és ezek kiegyenlítődésként nehéz megteremteni a köteleességek, köztiségek ezreiből fonódó hétköznapiakban. Ha előbb az érzékenység számára nem nyíltak meg az elefántcsonttorony kapui, furcsa lenne a magányt már ott találni. Ajánlom ezért, hogy a magány se ne legyen egyoldalú, se ne legyen aránytalan... Az együttérzés és a magány közötti közéletet a költőnek kell megtalálnia. Mivel a mai feltételek inkább az előbbi létrehozásának kedveznek, mintsem a magány kialakításának, egy általános szabály kijelentése után a magányról fogok bővebben szólni. Ez az általános szabály tagadást tartalmaz, mégpedig arra vonatkozóan, hogy a fiatal költők ne vállaljanak semmi olyan jövedelmi forrást, amely nem engedi meg számukra a rendszeres elvonulást. Minél gyakrabban van erre lehetőségük, annál jobb a választás. Anyagi sikerekről szőtt tervek (melyek saját maguk és hozzátartozóik, ha vannak, eltartását jóval meghaladja), társadalmi előrelépés, elismerés teljesen mellékes legyen a költő, akárcsak a misztikus számára. Tehetségüknek kereskedelmiesítése nem szabad, hogy megkísértse őket. Ez nem jelenti azt, hogy az alkotás megfizetését utasítsák vissza, hisz itt is érvényes, hogy az előállítónak meg kell adni a tisztességes bért. De a költőnek nem ajánlatos tehetségét újságíróskodásra, regény- vagy novellaírásra pazarolnia pusztán anyagi megfontolásból. Ha tehetségét így pazarolja, költői mivolta sínyli meg. Irodalmi jellemét nem oszthatja két különböző személyiségre. Minél több pénzre van szüksége, annál többet akar alkotni; minél többet alkot (egy bizonyos pont fölött), annál hígbab lesz műve; a hígbab a mű szintjének visszahúzásához vezet, és végül költészete minőségének romlását eredményezi.

Új Forrás 2020/4 – Urgyen Sangharakshita: Megfigyelésről, érzékenységről, együttérzésről, magányról, elmékedésről és egyebekről (fiatal költőknek)

Magány és hétköznapiak

A fiatal költők olyan tevékenysége, mely nincs kapcsolatban irodalmi érdeklődésükkel, művészetüket nem degradálja feltétlenül. Talán az a legjobb, ha

valamilyen akadémiai pályára lép, nyelveket tanít, irodalmat, történelmet vagy egyéb humán tantárgyat. Különben a gazdálkodás, a kőműveskedés jól társítható az újságíróskodással, és a költőről sem kell azt hinni, hogy teljesen alkalmatlan kétkezi munkára, praktikus dolgok elvégzésére, vagy hogy

14 szíve érzékenysége kezei használhatóságának rovására mennek. Költészeti antológiákban gyakori az olyan szerző, aki nem író és tanító, hanem politikai, hivatalbeli, faragó, gyógyszerész, gazdálkodó, orvos, kereskedő.

„Gyönyörű de hatástalan angyal” – mondta Matthew Arnold Shelley-ről, de ez nemcsak Shelleyre nem igaz, hanem egyetlen hasonló nagyságú költőre sem. Az az általános kép, mely szerint a költő bozontos hajú, puhány, nem beszámítható lény, csupán a tizenkilencedik század végén volt igaz egy nagyon kis költői csoportra, és manapság a legkevésbé aktuális. Semmi sincs a költő felépítésében, ami megakadályozná a csákány vagy a lapát használatát, és az egyéb hasonló eszközök akár inspirálóak is lehetnek költészete számára. Egyetlen kérdés, amit velük kapcsolatban a költőnek fel kell tennie: biztosítja-e számára a magány megteremtését? Ha igen, költőként nem is kell többre vágyakozni.

Ne gondolják azt, hogy javaslataimat a magányra nézve teljes mértékben bizonyosaknak és egyetemeseknek vélem. A költői temperamentum kevésbé írható le ésszerű szabályokkal. Még akkor is, ha sikerül megtalálni az elvonuláshoz szükséges feltételeket, az alkotási folyamat számára oly fontos magányt megélni, az alkotói periódusokat gyakran lehetetlen összehangolni a munkaidővel vagy vakációkkal. Épp, amikor a költő minden porcikája magányra áhítozik, hogy teljesen a vers létrehozására figyelhessen, a hétköznapi rutin valamely triviális részlete közbejön.

Ellenkezőleg is igaz lehet, hogy a költő heteket, hónapokat tölt el számára ideális körülmények között, és mégis szívét kiszáradtnak érzi, lelkét a legparányibb ihletforrásra képtelennek. A költészet szelei, mint a léleké, ott fújnak, ahol nekik tetszik. És vannak egyéb társadalmi kötelezettségek, családi szálak is. A költő, mint a misztikus, gyakran korlátozónak érzi ezeket, és akár a misztikus, a költő sem tétovázik, hogy feladja ezeket, amikor már túl szorosak. A misztikus ilyen döntését a társadalom könnyebben elfogadja, míg a költőt elutasítja annak önkényességére, rendszertelenségére hivatkozva, és gyakran immoralis viselkedésnek tudja be. D. H. Lawrence viszont azt mondja, hogy „az igazi művész nem a morálisat a nem morálissal váltogatja, hanem a durvábbat a finomabbal”. Ezen helyzetek megoldására nincs egyértelmű megoldásom. A gyakori elvonulásra mindenesetre szükség van, és hagyjuk ez idő alatt, hogy a költő annyi tartalékot halmozzon fel magának, amennyit csak tud.

Az elmékedésről

Ha az olvasztótégely készen áll, a tűz meggyújtható. Amikor a költő magányba burkolózik, elkezdődhet az elmékedés folyamata, azaz kiégetni a salakot, és megszülni a költészet aranyát. Erről a folyamatról kevés a megjegyezni való. Nem azért, mert jelentéktelen, ellenkezőleg. Ba- 15
gehot azt mondta: „Egyik oka a nagyszerű alkotások hiányának az, hogy ritkán társul az elmékedő magány az emberiség megfigyelésével.” Wordsworth hasonlóképp jellemezte a költészetet: „lelki nyugalomban öszszegyűjtött érzelem”. Az első idézetbeli „elmékedő” és a második idézetbeli „összegyűjtött” szavak ugyanarra a folyamatra utalnak, amit én az *Elmékedéssel* jelölök. Erről a tulajdonságról nem azért szólok röviden, mert a fentebb említetteknel kevésbé releváns, hanem mert a költészeti folyamat sokkal zárkózottabb, titokzatosabb ez ügyben. Hogyan válik az élettapasztalatból megfigyelésen, érzéseken, gondolatokon keresztül versbe átváltható anyag, csak a költő számára ismert. Erről még a költőnek is nehéz pontos leírást adnia, nem is beszélve arról, hogy ez a leírás még kielégítő is legyen egy filozófus számára. A költő meghatározásai, leírásai itt is képszerűek, és gyakran ez is verssé válik.

Ezért amit az elmékedés művelésével kapcsolatban javaslok, inkább képszerű, mint tudományos jellegű. Az elmékedés tüzeit állandóan kell táplálni, és lángolni hagyni, ameddig csak lehet. Aki költő, abban a csendes elmékedés mindig jelen van, bármennyire betakarják is a hétköznapok eseményei, csupán a magány leheletére várakozik, hogy ismét fellángoljon. Ezt a szent tüzet úgy kell ápolni a fiatal költőnek, mint egy zoroasztriánus papnak, gondolatai szantálfáit tévé rá, és addig finomítva anyagát a salaktól, míg a költészet aranya csilagként nem fénylik.

A költő, mint szóműves

Miután a fentiekben az öt inspiráló állapotra kitértünk, vessünk pillantást arra a három tulajdonságra, mely elsősorban intellektuális jellegű, és hozzájárul a forma finomításához. Nehéz ezeket csupán egyszóval megjelölni, de megközelítően a *megbecsülés*, *megértés* és *technika* fogalmak illenek rájuk.

A 'költő' szó olyan szóművest jelöl, akinek a többi kézműveshez vagy előállítóhoz hasonlóan szüksége van azokra az inas évekre, melyek alatt betanul mesterségébe. Ezen időszak alatt megtanulja, hogy értse és megbecsülje elődei munkáját. A megbecsülés nem pusztán a fiatal költő kritikai érzéke kovájának és acéljának hideg ötvözését jelenti, hanem az elődök nagysága szívében keltette lángokat. Elfogulatlan utánzásról szó sincs. Manierizmusokat a 'holt és letűnt' költőktől nem tanácsos felvenni, bármennyire is

nagyszerű és hatásos stilisztikai fogások is legyenek. Az elődök megbecsülése azt a finom lehetet jelentheti, melytől a fiatal költők költészete világolni, lángolni tud.

16 Ez a lehelet anyanyelvi forrásokon kívül is származhat. A szoros nemzetközi kapcsolatok miatt a költőnek, mint mindenkinek, nyitottnak kell lennie a különböző irányú hatásokkal szemben. Az angol nyelvű költőnek például, meg kell tanulni becsülni a francia, német, olasz, sőt még az arab, perzsa, kínai költészeteket még ha fordításokon keresztül is. Azon nem angol anyanyelvű költők számára, kik ráadásul kis nyelveken, kialakulóban levő irodalmi feltételek között alkotnak, szinte mellőzhetetlen az angol költészet gazdagsága. Ez a kereskedelmi kapcsolat nyelvek, irodalmak, különösen a minden idők és égtájak költészetei között hozzájárul egy olyan új, nemzetek fölötti költészet kialakításához, mely nem csupán egy-egy kis csoport törekvéseit, ideáljait, hanem az egész emberiségét szólaltatja meg.

Társművészetek

Bár csak költészeti példákat hoztam fel, a fiatal költők ne gondolják azt, hogy le akarom szűkíteni Múzsáiknak eredetét. Clio és Euterpe lányai épp oly kedvesek legyenek számára, mint Callipoe és Erato fiai. Anélkül, hogy azt ajánlanám, hogy a fiatal költők egyszerre járjanak Blake és Rossetti nyomában – hisz két művészet birtoklása kétszer olyan nehéz, mint egyé –, mégis kedvezőnek tartom a költészet határainak kiszélesítését a zene és a festészet testvérművészeinek irányába. A költészet hasonlatos a tiszta hegyi tóhoz, melybe mindenféle ötlet és ismeret pataka vizét szállítja. Minél több ilyen patak torkol belé, annál mélyebb, telítettebb lesz a tó.

Az egyik legfontosabb ilyen ágat épp a filozófia jelenti. Nem arról van szó, hogy filozófiában akadémiai szintet kell elérni egy költőnek, de a költészetet és a filozófiát összekapcsoló csatornáról tudni kell. Ez a csatorna tulajdonképpen a művészetek filozófiája, vagyis az esztétika. A szépség filozófiájában való járatosságtól nem lesznek a költő versei szebbek, de segítenek a költészet metafizikai természetének megértésében, és ez a megértés, az intellektuális képességek közül a második, erősíti verseinek szerkezetét. Ha ettől nem is lesz egyértelműen jó költő a szerzőből, de önkritikai érzékét fejlesztve legalább megvédi attól, hogy nagyon rossz költő legyen.

Nem sokat mondhatok a harmadik intellektuális tulajdonságról, a technikáról, melyhez retorikai és prozódiai ismeretekre van szükség. Ezt egy általános bevezető tanulmányban a költő könnyen megtalálhatja. Ettől sem fog lángra lobbanni a fiatal költők szíve, de legalább biztosítja, hogy a rözse eléggé száraz legyen. Bár ez a legrövidebb része elmélkedésemnek, nem kevésbé jelentékeny. Elmélkedésemet pedig szeretettel ajánlom azoknak, akik az egyik legnehezebb, de legszebb művészet művelésére vállalkoznak.

(Fordította: Domokos Johanna)

¹ Részletek Uryen Sangharakshita *Advice to Young Poets* (szó szerint: Tanács fiatal költőknek) c. írásából, mely *The Religion of Art* (A művészet vallása) című könyve egyik fejezeteként jelent a Windhorse kiadónál 1988-ban. A szerző buddhista szerzetes és költő, Rilke indíttatására, ugyancsak huszonnyolc évesen fogalmazza meg, hogy számára és fiatal költőtársainak miént lehetséges a költészet művelése és a spirituális út járása egyszerre.

17

A BEVEZETŐ/ Szeretném felszabadítani az olvasót, de ehhez az én erőfeszítésem kevés lesz. Áldozatot kell hozni, gyötrődni, nem elég átfutni, mit is mond a költészetéről valaki, aki talán az olvasónál több verset olvasott, vagy írt. Vagy hallgatott.

18 Blue Deer

FELHŐJÁTÉK NAPSÜTÉSBEN.

Feljegyzések (nem csak)

fiatal költőknek

A szabadság levegőjét szeretném árasztani soraimból, bátorságot sugallni és nem elvakultságot. Válasszuk a szabadságot, hogy költővé válhassunk. Igazivá. Aki szereti azt, amit csinál. És nem csak azt.

Sokan fordultak hozzám tanácsért, konkrét megoldásokért, amit szinte lehetetlen adni. Csupán egy-egy tökéletlen szövegen segítek. Hogy jobb legyen valamivel. Közölhetővé váljon. De a költészet nem erről szól. Az irányított erőről, energiáról. Ahogy a költő egy pontra fókuszálja. A születés pillanata. Hogy erős és megrázó jelenlétével berobbanhasson az arra nyitott emberek világába. Elkezdjenek olvasni. Verset. Berántsa őket az örvény.

Legelőször is, a hitünket kell visszaszerezni a költészetben.

A SZABADSÁG ÁRA/ A szabadságnak ára van, először is mindent meg kell tanulni, jól, nagyon jól, versformákat, kötöttségeket, kötelező témákat, mindent, hogy fel lehessen adni, szabadon lehessen választani bármi mást, látszólagos formátlanságot, akár az életben, tudni kell, mit miért nem választ az ember, amikor választ, és amit választ, miért, és hogy a tökéletes szabadság bizony csak keretek között működik jól, akár az életben, hiszen a költészet maga az élet.

AKARAT/ Akarnod kell elérni, azt, ami fontos neked. Mindegy, hogy az mi. De akarhatod. És akarnod is kell. Senki nem fogja helyetted akarni azt, ami neked fontos.

ÁLMODÁS/ A költészet irányított álmodás. A versírás gyakorlása álmodás. Álompróba. Belépési kísérlet egy olyan ismeretlen világba, amely olykor nagyon hasonlít ismert világunkra, mégsem az. A költészet az álmodás során teremti meg ezt a saját világot. Így a költészet egyfajta bevezetés a túlvilágba is. Egyfajta próbahalál.

BÁTORSÁG/ A szabadság szinonimája.

BELSŐ CSEND/ Csak ebből születhet igazi költészet. Fegyelmezett, nyugodt állapotból. E nélkül minden csak kapkodás és maszálas lesz. A költészet a csend művészete. A belső csend biztosítja az átjárást a nem költői világból a költőibe. 19

BIZALOM/ Bíznod kell önmagadban. Hogy amit csinálsz, elég jó lehessen.

DICSÉRET/ A dicsérettel nagyon óvatosan kell bánni. Az elején fontos, hogy a fiatal költő kapjon biztatást, visszaigazolást, hogy jó, amit csinál és jól csinálja, jó irányba halad. De később ügyelni kell, hogy ne dicsérjünk túlságosan sokat valakit, mert elkényeztetjük vele, és ezzel együtt éberségét is elaltatjuk. A legjobb, ha óvatosan bánunk a dicséretekkel. Nagyon fontos, hogy az ember tisztában legyen vele, nem kell különlegesnek és fontosnak, esetleg különlegesen fontosnak éreznie magát.

EGYEDÜL/ Az emberi lény egyedül van. Abban, amit csinál. Nincs társ segítség, egyebek. Fontos, vagy segít olykor a külső szem, de az igazi döntéseket egyedül kell meghozni. És egyedül kell vállalni a következményeket.

EGYEDÜL2/ Verset írni éppúgy egyedül lehet csak, mint meghalni. Mindkettő nagyon személyes ügy. És nem is szabad másként kezelni.

EGYSZERŰSÉG/ Szintén az egyik legfontosabb dolog a költészetben. A lehető legegyszerűbb módon kell kifejezned magad. És arra kell törekedned, hogy mondanivalód is a lehető legegyszerűbb legyen.

ELŐÍTÉLET/ Többnyire bennünk van, az oktatásunk és nevelésünk kapcsán belénk rögzül, s mintegy legnagyobb gátjává válik az igazi megértésnek. És az igazi, szabad művek megírásának.

EMLÉKEZÉS/ Mindenre, ami fontos számodra, emlékezni fogsz Amire nem, az nem volt lényeges. Ne aggódj hát, hogy nem emlékszel mindenre. A vers majd előhívja belőled azt, ami neki fontos. Ő emlékszik mindenre.

ENERGIA/ Költő az, akinek van energiája verset írni.

ESZKÖZ/ A költészet csupán eszköz, nem cél.

ÉLET/ Költészetet csak úgy van értelme művelni, ha ráteszed az életedet. Tedd hát rá, ha fontos neked. Másképp nem fog menni, csak valami közép-szerű költészet-szerűség.

20 *FELISMERÉS/* Felismerni az adott pillanatot, képet, témát a legfontosabb dolog a költői szemlélődésben. Hogy ez az, éppen ez az enyém, ezt akartam elkapni, megírni.

FESZÜLTség/ A költő legjobb barátja az önmaga elleni harcban. Nagyjából abból is fakad. Szükséges és elengedhetetlen a versíráshoz.

FÉLELEM/ Ne félj bátran kísérletezni. A félelem csak az egót növeli, és annak nem lesz jó vége.

FIGYELEM/ A figyelem ugyanolyan fontos a versre magára, mint egy másik emberre, mondjuk a szerelmünkre, a társunkra. A vers is szerelem és társ. Csak úgy érdemes. Mindent. Fényesen. Ahogy a csillag megy az égen.

FONTOS/ Senki sem fontos. Sok költő becsapja magát, amikor népszerű költésze miatt azt gondolja, hogy az ő személye is fontos. Semmi sem fontos. Csak a mű az.

GYAKORLAT/ A költészet nem elmélet, hanem 100% tapasztalat. Nem logikus, nem lehet értelemmel felfogni. Csak az eredmények számítanak.

GYÓGYÍTÁS/ A művészet, a költészet valamilyen szinten mindig gyógyítás. Nem csak annak, aki elköveti, aki élvezi, annak számára is. Egy másik, egy hétköznapi-tól különböző világ, valóság megteremtése. Ez pedig biztosítja a kilépést, a menekülést a hétköznapiból. Ez nagyon fontos.

GYÖNYÖR/ Amíg vársz, várakozol csendben, hogy jöjjön az ihlet, a megrendelés, a határidő vége, gyönyörködhetsz nyugodtan a világban. Van miben. A költészet elsősorban szemlélet és nem a megfelelő szavak halmaza. Szemléldj bátran, nem mulasztasz el semmit, érezni fogod, ha itt az idő. Az írásra. Addig hallgass. Bár nem könnyű.

GYŐZELEM/ A versírás harc. Győzelemre törekszünk, de nem a másik rovására. Attól, hogy mi győzünk, neki nem kell veszítenie.

HARC/ A versírás folytonos harc. A költő harcos. Sokan azt hiszik vagy gondolják, hogy igen, tényleg az, az anyaggal, a formával. De nem. Harc önmagunkkal.

Mert minden egyes sorral, leírt mondattal önmagunkhoz kerülünk közelebb. Saját magunk megismeréséhez. De ez csak a folytonos önmagunk elleni harc által lehet sikeres.

HATÁRVONAL/ Ha átlépted a határvonalat, többé nincs visszaút. Ha megírtad az első igazi versedet, ami önmagáért van, nem udvarló vers, nem alkalmi szöszölgetés, többé nem tudsz nem költészetben élni. Nem kell feltétlenül írni ahhoz, hogy az ember költő legyen. Sőt. Amikor a költő nem ír, termékenyebb, mert nagyobb dolog csöndben maradni, mint beszélni. Írni akkor kell, amikor már nem lehet tovább nem írni, hanem muszáj. Egészen addig a pontig várakozni kell. A határvonalon.

HIT/ Higgy a költészetben, tisztán, akár egy istenben. De azért ne csapd be saját magadat.

ÍRÁSKÉNYSZER/ Ne írd, ha nem muszáj. Vagyis. Csak akkor írd verset, ha tényleg muszájnak érzed. Udvarlásból, alkalomból, megfelelésből, publikálási kényszerből nem érdemes írni. Verset írni pedig egyáltalán nem érdemes. Csak ha muszáj.

JÁTÉK/ Csak akkor van értelme, ha halál komoly. Felnőttként legalábbis. A gyerek úgyis mindig komolyan játszik, komolytalanul csak a felnőttek tudnak. De úgy meg nem érdemes. A versírást is halál komolyan kell játszani. Mert azért játék, de felelősségteljes.

JEL/ Minden, ami az érzékszerveinkre hat, jel. Jól kell olvasni bennük, és jól kell használni őket.

KETTŐSSÉG/ A szellem birodalma két világból áll. Egyik se jó és rossz. Nem harcolnak egymással. A legegyszerűbb úgy meghatározni, hogy költői és nem költői világ. A nem költői az, ami racionális, megérthető és könnyen elképzelhető. A költői, amit nem lehet megmagyarázni, mégis működik bennünk. Ez kétfajta szemléletet is jelent. De ez se jelenti, hogy egyik dicséretes, a másik elvetendő lenne. Leginkább azt lehetne mondani, hogy a költői érzékelés az ismeretlen utáni vágyunkat próbálja kielégíteni, míg a nem költői az ismert dolgokat rendszerezi.

KEVÉS/ Az emberi lény képességei szinte végtelenek. Bármit el tudunk érni. Csak nem hisszük el. Vagy nem akarjuk elhinni. Valami nagyobb lény, rendszer, dolog segítségére várunk. Pedig nagyon kevés dologra, energiára vagy időre van szükségünk, hogy igazából minőségi munkát tudjunk végezni. Csak nem hisszük el.

KÉTELY/ Mindig kételkedj magadban és abban, amit csinálsz. Soha ne legyél öntelt. Ugyanakkor higgy is magadban, és abban, amit csinálsz. Ez látszólag ellentmondásnak tűnik, de türelem, nem az. Meg kell tanulni kételkedni és bízni egyszerre.

22

KISZÁMÍTHATATLANSÁG/ Egy jó vers legfőbb erénye a kiszámíthatatlanság. Nagyon fontos. Talán a legfontosabb jellemzője kell legyen a költészetnek.

KUDARC/ Nagyon fontos dolog. Csak jó kell felfogni. Pontosabban feldolgozni. Minden kudarc valami fontosabbra mutat, azt kell észrevenni. Ezért kell a kudarcból tanulni. A sikerből nem lehet semmit tanulni.

KÜLVILÁG/ Nem vesszük észre külvilágunk, környezetünk szépségét és gyönyörű kis titkait, mert annyira el vagyunk foglalva a kis apró-cseprő lényegtelen ügyeinkkel. Pedig ha látnánk, gyönyörű dolgokat írhatnánk le pusztán látványként.

LÁTÁS/ Ha költő akarsz lenni, nézd másként a dolgokat, mint ahogy tanították neked.

LÁTÁSMÓD/ A leírt világ csupán egy látásmód. Ezt fontos megérteni.

LEHET/ Mindent lehet. Amit akarunk. Szeretnénk. Elérni vagy megvalósítani. Csak a gyerekkorunktól belénk nevelt társadalmi normák miatt nem hisszük el, hogy ez lehetséges.

LELTÁR/ Nem árt, ha készítünk egy kis leltárt a nekünk fontos dolgokból. Amiről azt hisszük, hogy fontos. Legyen mit kidobnunk. És újratekenni. Tisztán. És folyton leltárt készíteni és kidobni, mindent. Újra.

LELTÁR2/ Csak azt tartsd meg, ami felszabadít. A többit tényleg dobd ki. Amit mégis megtartasz, vissza fog húzni.

LÉPÉS/ Lépésenként lehet csak előre haladni, elérni valamit. Le kell győzni minden félelmet, ami abból fakad, hogy nem vagyunk elég gyorsak, nem haladunk elég gyorsan. Csak nyugodtan, lassan.

NYITOTTSÁG/ A legfontosabb dolog, mielőtt bármit is le akarnánk írni. Ki kell nyitni magunkat teljesen, mivel a dolgok rajtunk keresztül csak szavak formájában fognak áramolni. Nyitottság nélkül egyetlen sor sem fog sikerülni.

OLVASÁS/ Verset olvasni olyan, mint hadiösvényre lépni. Éberség, félelem, tisztelet, meggyőződés. Miközben az ösvényen haladva teljesen kiélesíted magad. Akár egy kézigránátot. Bármikor robbanhatsz. Verset írni is pontosan így kell. Éberen, élesen. Hadd robbanjon bennünk a vers. Belénk.

23

OLVASNI/ Olvasni, főleg verset, igazi verset gyógyító erő. Ezt nem szabad feledni, és akkor az emberi lény egyensúlyban tud élni. Önmagával. A világgal.

ÖNMAGUNK/ Verset írni, költészetet művelni senki és senki másért nem érdemes. Csak önmagunkért. Vagy ezt már mondtam?

ÖREGSÉG/ Ne öregedjete meg! Mert a fiatalok azt hiszik majd, hogy tudtok valamit. Fiatalnak kell maradni szellemiségben, flexibilisnek, nem a bejárt ösvényeket taposni megbízhatóan. Elismerni, hogy nem tudunk semmit.

SZABAD/ Csak az lehet költő, aki szabad. Mindenféle értelemben.

SZABADSÁG/ Cél és eszköz egyszerre a költő számára.

SZABADSÁG2/ Bármerre elindulhatsz, bármelyik irányba. És bármelyik irány jó lesz neked, nem kell megbánnod vagy visszafordulnod.

SZABADSÁG3/ A szabadság elérése nem megfontolás tárgya, nem döntés. Nem lehet kigondolni, hogyan legyünk szabadok. Annak kell lenni.

SZABAD ENERGIA/ Hogy elfogadd a költészet hívószavát szabad energiakapacitásra van szükséged. Maximális nyitottságra, mondjuk.

SZABÁLY/ Szabályok márpedig kellenek, akkor is, ha szabálytalan verset írsz. Sőt. Akkor sokkal inkább. Belső szabályok, saját magad által felállított keretek. Különben nincs, nem lesz, ami összefogja a verset. Pedig a vers akkor is értelmes, ha értelmetlenné tűnik. A jó vers legalábbis.

SZAKBARBÁR/ Ne legyél specialista, szakember. Mert az merevvé tesz. Űgy pedig nem lehet verset írni. Néha kell egy kicsit festeni, rajzolni, fotózni vagy zenélni. De csak örömből, nem kell szakemberré válni.

SZENVEDÉLY/ A költőnek szenvedélyesnek kell lennie. Ez munkaeszköz számára.

SZERELMI KÖLTÉSZET/ A legjobb kerülni a szerelmi költészetet, szerelmes verset pedig egyenesen nem szabad írni. Ha mégis, akkor kellő távolságtartással és teljes odaadással. Hogy lehetséges ez? Szinte sehogy. Ha mégis, olyan öntudatlanul érdemes, mint ahogy két szerelmes álmában összecsorog
24 a nyáluk a párnán.

SZERÉNYSÉG/ Végtelenül szerénynek kell lenni, hogy ne az egőd diktáljon. Ugyanis, ha ő diktál, a vers közhelyszerű lesz, olyan, amelyet már bárki olvashatott, amelyet bárki költészetnek képzelt. Képzeltet. De az igazi költészet nem ilyen. Mindig meglepő, váratlan képekkel, gondolatokkal, társításokkal operál. Nincs előzménye és nem folytatható. Tökéletesen lefedi önmagát. Mivel végtelenül szerény.

TANÁCS/ Ne hallgass senkire, azt a tudást, ami a költészetéhez szükséges, saját magadnak kell megszerezned, iskolában nem tanítják, és minden költőnek saját módszere van, nem használható más számára.

TANULÁS/ A tanulás keretét és korlátait te magad határozod meg.

TÉT/ A költészet valódi tétje nem a megjelenés. Nem egy újabb vers, mint szöveg kiadása vagy publikálása. Egy jó versben az életünk a tét, hogy oda tudjuk rakni mindazt, ami abban pillanatban vagyunk. Oda kell adnunk, koncentrálnunk az összes energiánkat. De ehhez szükség van gyakorlati tudásra, tapasztalatra. Hogy hogyan is érhető el mindez.

TUDÁS/ Nem az iskolában megtanulható tudásról van szó, mint ismeretanyagról, hanem az igazi tudásról, amit nem lehet másképpen leírni, csak úgy, hogy az erő birtoklása.

TÜRELEM/ Nincs idő, mégis türelmesnek kell lenned. A kapkodás, akár egy rossz mozdulat, egy könnyelműen és túl gyorsan odapöccintett szó is elronthatja mindent.

ÚT/ Jobb híján útnak nevezem az élettapasztalatot, ami a költői tapasztalatot is jelenti. Idővel az ember tudja, hogy minden alkalommal, és a versírás mindig alkalom, újra kell kezdeni, mindent előlről. Mintha soha nem írt volna előtte egyetlen sort sem. A tapasztalat mutatja meg, hogy nem lehet elég tapasztalatunk a versírásban.

VÉGTELEN/ A költészet célja, hogy tiszta kapcsolatot alakítson ki a végtelennel.

(Fordította: Jász Attila)

*Blue Deer (1970-, Kanada, polgári nevén: John Askeud) csilkotin indián, költő, esszéíró, egyetemi tanár.

NYOLC TÖREDÉK EGY ELVESZETT ELÉGIÁBÓL

Ültem a Balaton partján azon az októberi délutánon, és éreztem, ahogy a föld megnyílik alattam, és éreztem, ahogy az ég megnyílik fölöttem, egyszerre a föld és az ég, egyetlen mozdulattal felhasítva a tér körülöttem, és ebben a tér és idő nélküli nyíltságban csak a víz fölött röpködő fecskék látványa volt az, ami emlékeztetett arra, hogy még élek, hogy ez még nem a halál.

*

Megérkezett a hidegfront, robogtak át a felhők a tó fölött, a nyárfasor levelek tízezreit rázta le magáról az ismétlődő szélrohamokban, aranyló levelek felhői kavargtak a szürkészöld hullámok fölött, remegtem, mást nem tudtam, csak remegni, hiába húztam magamra a szélálló dzsekit és alá a vastag, kötött pulóvert, hiába, mert a remegés ettől nem hagyott alább, hogy is múlhatott volna el, amikor remegett minden, ami vagyok és voltam és leszek.

*

Egyszerre volt a halálos félelem és az addig ismeretlen könnyűség, mintha minden, ami addig a délutánig lassan ölő méregként szivárgott szét bennem, most felrobbant volna, ott keringett körülöttem, mint a pernye, és vitte a Bakony felől fújó szél az egész mocskot, felkapta, megkavarta és szétszórta a semmibe.

*

Hol voltam eddig, ki volt az, aki a halottak életét élte, a halottakét, akik körülvettek egész életemben, és azt hazudták egész életükkel, hogy csak így, csak erre, és csak eddig tart az egész, és akik – bár néhányan közülük szerettek talán – mégis csak halottak voltak egészen, halottan születtek és haláluk egy halott halála lesz.

*

Mintha valaki áthévítené a testem a puszta tekintetével, minél tovább néz, annál elviselhetetlenebb forróság önt el, mintha ki akarna égetni egészen, mint egy nyers cserépedényt a kemencében, hogy végre legyenek készen, szilárduljon meg a forma, az ívek nyerjék el végső arányaikat, puszta tekintet, amely egyszerre mindenholnan ér, a felhők között megnyíló résekből, a tó csillogásából, a föld milliárd porusából, és annak a lánynak a szemeiből, aki mellettem ül ezen az októberi délutánon a Balaton partján, ül mellettem és nem szól, nem mond semmit egyáltalán, csak azt nézi bennem, amit még soha senki nem látott.

*

28 Tényleg mintha egy angyal elmondhatatlanul
finom érintését érezném a vállamon, de mintha
nem is a vállamat, hanem a vállamon keresztül
azt érintené meg bennem, aki az idők kezdete
óta elhagyatva és megdermedve várta ezt az érintést,
ezt az emberformára vágott bazalttömböt
az áttetsző ujjbegyek most végigsimítják,
és az ujjbegyek nyomán fény fakad fel,
a sebekből fény ömlik ki a kőre.

*

Nem a test, nem a teste, miközben a teste által,
csak a testén keresztül láttam át, a teste volt
az ajtó, a testén át vezetett az út, bele a testbe
és aztán át a testen, a legmélyebb sötétségig
egészen, a nedvek és a zsigerek, a csontok
és a hús, egészen le, és onnan aztán fel,
felfelé, és csak így, és csak rajta keresztül,
a test mögé, az angyalig.

*

Abban a házban voltam csak otthon egész
életemben, abban az idegen faházban
az idegen bútorával és az idegen illatával,
az idegen arcokkal a polcra kitett fényképeken,
az idegenség mindent átható jelenléte
kellett a soha nem érzett otthonosság
megtapasztalásához, és ami mégsem volt
igazi otthon, mert csak a tested volt az otthon,
a saját testem idegenségén át a testedbe hazatérni,
mintha lehetne hazatérni, és mintha lehetne
haza itt, ahol nem lehet.

A cigány gettóban azt mondják, új pestis jön, mindennél vadabb és nyomorítóbb. Átoksáskák rággják majd a házak és emberek gerincét, terjesztik a kórt, még a földet is megmérgezik. Mit kezdjek ezzel az információval, kérdezem könnyedén, cinikusan. Nem elég, ha angyalokat látok folyton aláhullani? Rög, a szerzetes, aki a templom alatti állatkórházban segédkezik, egy fekete-fehér macskát hoz nekem, a szomszéd tanárnőnek egy szomorú labradort, a földszinti lakóknak öszvért, papagájokat, és így tovább. Hordja őket, átadja, egy szót sem szól, nem hagy kérdezni, csodálkozni, csak. A lakótelepen így mindenkinek lesz egy állata. Azt mondja, egy leesett angyal rendelte így. Melyik az, én eddig mindegyiket láttam, kérdem, de már a szomszéd négyemeletes felé vonszol egy vízilovat. Ropog tőle a környék.

ANGYALKAPARÓ

Macskám egy leesett angyal helyét kaparja, hogy szét vagy össze az csak most dőlhet el. Csak pár napja, hogy kijárok vele a szabadba, a parkba és máris rákapott. Félelmetesre vált a szeme ilyenkor, én meg egyfolytában a tömeggyilkos nyest szagát érzem, belemászik az orromba, égeti a csatornákat az arcomban. Suttogást hallok, egy cigánygyerek mormog, kántál az egyik fa mögött, a nyestet akarja elzavarni szerintem, vagy az angyal helyét menteni meg. Biztos a vajda küldte, nyugtatom magam, macskám a helyeslését nyávogja el. A cigánygyerek hirtelen úgy fut el, mintha rossz fát tett volna a tűzre. Vagy rossz lelket. Az angyal helye, mintha felkunkorodna kicsit. Bizonyos értelemben ez maga a Paradicsom.

a Hanyban

magam elé képzelem az inuk szakadtáig földjeiken dolgozó
hansági őseimet
ahogy lóról szekérről majd biciklizve ki a „tagba” sebtiben
odavillan a szemük
és máris robognak tovább három folyó két tó és a lápi víz
számlálatlan fényplatója mentén
hogyan megértsem miképp tudtak ilyen szárazföldiek maradni
ennyi víz között

semmi bizonytalant

a városi Hold sehova se visz
csak elcsábítja a tekinteted
eddig ugyanaz
de aztán lámpák tűzfal:
hol a víz?
csak merev háztetők
semmi bizonytalant nem ad

Örvendezünk a ránk köszöntött harmadik ipari forradalomnak. A zsebünkben van a világ titkainak kulcsa, a GPS és Google-lexikon. Nem kell már szent-vasat talicskázni, robotok végzik a rémes melókat, apró, intelligens gépek engedelmessé válnak, aki tudja a jelszavukat. A műtéteket olyan informatikai kütyük segítik, amilyenekről negyven éve nem is álmodtunk, agyunkat térképszerűen néz-

Almási Miklós 31

A DIGITÁLIS KULTÚRA „ÁRA”

hetjük működés közben, génállományunk korhadt darabjait már ki tudjuk cserélni, a küszöbén vagyunk, hogy a született vakságot megszüntessük (génbeépítéssel). Autóm körülbelül kétszáz szenzorral ellenőríz minden funkciót, hiba esetén intézkedik (én hozzá se tudok nyúlni, még az izzót is szervizben cserélik...). Sőt, ma már önvezető autók mennek Kaliforniában, igaz, egy-két halálos gázolás még akad, de melyik kezdet volt könnyű? Bele tudok nézni a mély tenger élővilágába, Kamcsatkán élő haverommal tudok videóbeszélgetni (skype-olni...). Nincs távolság, nincs idő, a digitális paradicsom még nem jött el, de küszöbe környékén bóklászunk: boldogok vagyunk. Pláne, ha ezernél több like-ot kapunk egy-egy bejegyzésünkre, netán a hálóra felrakott fényképeinkre. És nemcsak mint privátok lehetünk boldogok: a gazdaság is új tengelyen fut, a digitális (informatikai) megoldások teszik könnyűvé életét: robotok segítik az autó- és rakétagyártást (és még mi mindent?), valóban a „harmadik ipari forradalomnak” vagyunk kortársai. Miért nem vagyunk boldogok?

De tovább is mehetek: bele tudok nézni kollégám fejébe, gondolataiba – persze áttételeken keresztül –, elhárító szerveink arcról felismerik a terroristákat, és még mielőtt bajt okoznának, lefegyverzik őket. Gyógyíthatatlan betegségekre találtak digitális orvosságot, gonosz hatalmak atomterveit csírájában el tudják fojtani, készülődő robbantásait becsempésztett algoritmusokkal el tudják gáncsolni, csak mi idegeskedünk, hogy vannak még világot fenyegető hatalmak. Nincsenek, mondja az informatikai közösség: kezünkben az elhárítás csodafegyvere, a digitális besurranó programcsomag. (Lásd az iráni atombomba fejlesztést leállító ún. Stuxnet programot.)

Közben persze köznapi életünk is könnyebb lett: nem kell postára gyalogolni, e-mailen intézhetem levelezésem, bevásárlásaimat interneten végzem, házhoz szállítják, amit megvettem, kis társas közösségben élhetem ki publikációs vágyaim: Facebook, Twitter stb., az ún. *social media* a kezem alá dolgozik. Ha el akarok adni valamit, csak feldobom a kérdést a Facebookra, ki az, akinek szüksége van egy Bosch porszívóra, és máris akad jelentkező. Nem kell már a huszonvalahány kötetes lexikon, a Wikipédiában seperc alatt

mindent megtalálok. Okostelefonomon látom, hogy szerelmem épp hol üti el az időt, mit csinál és kivel van, napi teendőimre ugyanez a kis kütyü figyelmeztet – a határidőnapló már rég a múlté. És még akkor nem soroltam az ipari alkalmazásokat, a digitális gépsorok (robotok) már lefedik az autógyártás harmadát, a többi iparágban is nyomulnak – új aranykor jön el. Mindezt te is tudod, nem sorolom. A smartphone és annak applikációinak korában kinek-kinek zsebében a világ kulcsa... Mesés korban élünk. Mibe kerül ez a mesevilág?

Mert hogy ára van, azaz nem adják ingyen. Amit felsoroltam, az ennek az új korszaknak dicsőségtáblája, fonákja, tehát ami negatívumot, deformációt hozott magával, arról nem szokás beszélni. Ezért most e mesés korért fizetendő árlista pár tételét próbálom összeállítani, azaz egy pár új *malaise-t*, torzulást fogok említeni, ami ezzel az aranykorral együtt jár, és az évek során vagy levetkőzzük őket, vagy együtt fogunk élni e görcsökkel. A digitális életvilágba lépés árát említem: a belépővel járó, alig észrevehető, ám súlyos károsodásokat, melyet ez az új hajnal követel magának, s amit máris fizetünk, amit máris be kell áldozni, hogy élvezhessük a fentebb felsorolt világtörténelmi előnyöket. Valamit valamiért. De hogy tudjuk, mindez nincs ingyen, hogy van itt „fizetnivaló”, arról, úgy gondolom, érdemes szót ejteni. Árát megfizetni: nem pénzre gondolok, hanem életmódom, gondolkozásmódom, habitusom átalakítására, a sajátomra és a társadalmi létforma transzformációjára. Vagyis e ránk köszöntött csodavilág fonákjára vagyok kíváncsi, milyen torzulásokkal, lelki-szellemi, habitusbeli deficitekkel jár a digitális-informatikai forradalom. Nem szokás erről beszélni, mert a forradalom lázában élünk, sem magunkon, sem másokon nem vesszük észre (tudomásul) a torzulásokat. Most ezek felkutatására szánok egy kis időt. Megyek szép sorban: kezdem a köznapjainkat zavaró zörejekkel (deficitjelekkel), aztán lépek tovább a rendszerszintű ferdeségekig meg a globális kockázatokig.

Ketten beszélgetnek

Intim viszony is lehet, mert a beszélgetés elemi emberi igény, elfojtása károsít, torzulása kvázi betegség. Szóval beülünk egy (még élve maradt) kávézó teraszára, rég készültünk rá, hogy kötetlenül dumáljunk, mindenféléről: nőkről, politikáról vagy az épp megnyílt, futó színházi bemutatóról. Mielőtt leülnénk, társam kiteszi az asztalra okostelefonját. Nem szólok, és mintha mi se történt volna, dumálni kezdünk. Jó dolog felszabadultan beszélgetni, mellesken a mai embernek nagy deficitje van ezen a téren. Szóval dumcsizunk. Villog a telefon, társam exkuzálja magát, mondja, hogy bocs, nem veszi fel, pár billentyű után folytatjuk a purparlét. Ám mikor minden harmadik mondat közben nyomkodni kezdi a kütyüt, az már zavar. A „közénk” kirakott telefon

ugyanis azt üzeni, hogy én nem vagyok fontos, amiről beszélgetünk, csak fedőneve a hívásfogadás, Facebook-nézegetés, sms-küldés aktussorának. Így aztán pár közömbös mondat után fizetünk, és ki-ki megy a dolgára, én némi rossz érzéssel, haverom derűsen. Beszélgettünk? Csak fecsegtünk, én meg bosszankodtam.

A szituáció ismerős, voltaképp semmiség, csak azért említtem, mert ez egy terjedő betegség: az okostelefon állandó kormányzása. Szerelmesek sétálnak, de nem egymás kezét fogják, hanem mindkettő kezében az okosteló, és érintgetik a feljövő címeiket, „nyomkodják” a billentyűket. Miért nem egymással foglalkoznak? Olyan rövid az élet meg az intim pillanatok tartama, ők mégis pazarolják. Sőt: rongálják egymás tudatalattiját. Mert egyiknek vagy másiknak csak beesik a gondolat, hogy most ki a fontosabb, én vagy a feljövő szöveg, netán a hívó fél...

Ennek a jelenségnek emeltszintű párja, mikor a haver órákig lóg a Facebookon. Jönnek az üzenetek, írja a kommenteket, ha kérem, tán azzal válaszol, hogy neki már kétezer like-olója, még több követője van, és nem lehet lemaradni, mert aki nincs *online*, azaz fenn a FB-n, az nem létezik. A Facebook – egy generáció számára – létforma. A dolog veszélyes, mert a havernak ugyan több száz követője van, de egyetlen testi-lelki jó barátja sincs.

Exkurzus a generációkról

Most van az a pillanat, amikor az „online létet” élvezőket el kell helyeznem a társadalmi klaszterekben (csoportokban). Köztudott, hogy ma már négy szociológiailag elkülönülő generációt különböztetünk meg. Az X generáció tagjai („nomádok” melléknévvel) a hatvanas években születtek, befutott emberek, karrierrel, családdal, hangadó szereppel. A digitális világot illetően ők a „bevándorlók”, ismerik a számítógép és okostelefon kezelésének alapfogásait, de nincsenek benne igazán otthon, gyerekeik, unokáik segítségére szorulnak, és nem is érdeklí őket, hogy ebből a virtuális játszából kimaradnak.

Az Y-generáció lakói („hősök” melléknévvel)¹ az 1980–90-es évekből jöttek, ők a „digitális bennszülöttek”, természetes közegük az internet és a kutyuk világa, nem probléma számukra az állandó online gyakorlatozás. Ők a digitális forradalom igazi házigazdái. Csoporttudatosak, némileg konzervatívok, persze szemben állnak az X-generációval (szüleikkel) és harcban a következő Z-generációval (a mai kamaszokkal, illetve az élet küszöbén állók klaszterével). Ők is digitális bennszülöttek, ám mivel még a „helikopter szülők” védelmét élvezik, náluk az online létezés nemcsak mánia, de kötelező.

Őket követi az alpha-generáció, ők még kicsik, velük nem foglalkozom. Számomra most az Y-generáció viselkedése az izgalmas jelenség.

34 Viselkedésükből egyetlen mozzanatot ragadok ki. Számukra valahogy belső kényszer, hogy a Facebookon, Twitteren és a közösségi média egyéb formáin kalandozva írjanak szövegeket, fogadjanak-küldjenek kommentet. Főképp várják a tetszés/nem tetszés jeleit. Ez utóbbi a legfontosabb: kimutatták ugyanis, hogy a „like” jelek beérkezése bekapcsolja az aktor fejében a dopaminreakciót, vagyis a like-oknak kellemes hatásuk van, olyan fiziológiai-pszichés érzést váltanak ki, mint a kábítószer. Tehát az állandó kommentelés, illetve online lét egy bizonyos addiktivitást tételez fel, ezért is nehéz elhagyni. Mikor tehát két ember beszélget, és az egyik kirakja a telefonját az asztalra, nemcsak híreket, kommenteket vár, nemcsak írni akar valamit, valójában ezt a dopaminreakciót várja. Mert ha emelkedik a like-ok száma, az örömezzést, dopamin-reakciót vált ki benne. Amivel természetesen lóttak a beszélgetés intimitásának, a face-to-face társalgás „burokhatásának”: mert nemcsak szavakat cserélünk, a beszélgetést metakommunikatív jelek is kísérik, mimikától, gesztusokon át a partner tudatalatti reakcióiig bezárólag körbeveszik a beszélgetőket, amiket olvasunk és tudomásul veszünk, valamint ezekre adott, tudatalatti válaszokat is küldünk a szövegek mellé. Ezek a kísérőjelzések olykor fontosabbak, mint az a mondanivaló, amit partneremmel cserélgetek. A Facebook vagy a chat diskurzusa – ha lehet így nevezni ezt az eszmecsere-utánzatot – mindezt elhagyja, marad a szöveg, a komment meg a like-jel. A beszélgetést megfosztják bukájától, emberileg igazán termékeny tulajdonságától. Hát ez az ára a közösségi média használatának: sok mindenre jó, de emberi lényegét, az intim beszélgetés-cserét eltünteti.

Persze tudom, hogy a Facebook és társai egy kis közösség technikai keretűl szolgálnak, tehát egy csoport egymással való kommunikációját segítik. Mégis azt kell mondanom, hogy a Facebook-mániások nagyrészt magányos emberek, követőjük akár ezer, de barátjuk – ahogy említettem – egy se (Richard David Precht szellemes megjegyzését idézem).² A testi-lelki jó barátság már amúgy is kimegy a divatból, de aki úgy nő fel, úgy megy át a kamaszkorból a felnőttébe, hogy csak haverjai vannak meg egy csapat like-oló, az – ha nem is veszi tudomásul – nagyon is magányos ember. A közösségi média az egyedüllét speciális formáját teremtette meg: a sok követő elfedi az egyén tényleges betegségét, a magányt. Mert hogy ez bizony – akár bevalljuk, akár elmismásoljuk – pszichés deficit, azaz betegség, csak a neve már rég elkopott: a 20. század régi *malaise*-e, mára megszoktuk, élünk benne, és elvagyunk vele.

Az okostelefon és a közösségi média percenkénti használata névleg kommunikációs eszköz, használata mégis elkorcsosítja az élőbeszéd, a *face-to-face* dialógus nyelvi funkcióját. Ez a másik deficitjelenség e médiaformáció mániákus használata esetében. Egyetemi hallgatóim, ha részt vesznek

szemináriumi vitákon, egy-egy tőmondatnál többet ritkán tudnak magukból kicsiholni. Ha megkérem, hogy mondják el bővebben véleményüket, zavarba jönnek, és legfeljebb ismétlik azt a pár szót, amit korábban elmondtak. Persze ez itt most durva általánosítás, illetve egyszerűsítés: minden csoportban akadtak fiúk-lányok, akik diszkurzív nyelven vagy akár viccekbe csomagolva – azaz oldott mondatokban – tudták kifejezni gondolataikat. De a nagy többség megmaradt az egyszavas vagy tőmondatos közlésformánál.

Nem véletlenül: erre dresszírozta őket a Facebook és még inkább a Twitter gyakorlata: nem lehet hosszan szövegelni, a Twitter különben is durván korlátozza a közlés karakterszámát, tehát nincs mese, rövidnek kell lenni. Vagyis szerintem e kommunikációs forma elsorvasztja a nyelvhasználat színes, provokatív vagy csak beszédfenntartó tulajdonságait. Monotonná válik a beszéd, az ember egyik legfontosabb életközege. Ez a digitális szép új világ elég magas ára, amit be kell fizetünk.

Társadalmi tagolódás

Az internet, a digitális korszak egy új társadalmi megosztottságot hozott magával. Első lépésben a komputerhasználat megosztó szerepét említem: van, akinek *van* gépe (laptopja) és van, akinek *nincs*. Ezen már túlvagyunk, a társadalom 80%-ának asztalán ott a kutyü. (Lehet, hogy optimista vagyok e statisztikát illetően, hisz a legszegényebb rétegeknek nem telik ilyen gépekre...) De máris itt a következő megosztó lépés: a társadalom egy részének gépe ugyan van, de nem tudja igazán használni. Mondjuk, írni, nyomtatni tud, tán még az e-mail küldése és fogadása is megy, de ezen túl már segítségre szorul. (Az X-generáció kénytelen az Y-okhoz fordulni, nagypapa az unokához vagy szakemberhez.) Ma ez tán a legfontosabb *divide*: nemcsak a nagymama nem tudja az internetet kezelni (e felületen keresgélni), voltam olyan tudományos konferencián, ahol akadt olyan résztvevő, aki nem tudott e-mailt küldeni-fogadni. De például ismerőseim között fehér holló, aki, ha vidéken van, el tudja érni otthon lévő számítógépét („távoli elérés”) és le tudja belőle tölteni okostelefonjára az épp *ott* és *akkor* szükséges adatokat, melyeket csak az otthoni gépe tárol. És *nota bene*, ez esetben normál értelmiségiről van szó, szegénységben élők minderről nem is hallottak, csak a tévét nézik (egy csatornát), és ezzel be is fejeződik a digitális világban való részvételük.

Nem elég megtanulni a digitális berendezések lépésrendjét, ezt a tudást állandóan frissíteni kell, azaz követni kell a mindenkori op-rendszer követelményeit, az új applikációkat, ami ezeknek a programoknak gyors változásai miatt mindig kizár egy-egy csoportot a kommunikációból. Ezért

mondom, hogy az ún. „*digital divide*” ma is velünk él, és jelentős csoportokat zár ki a harmadik ipari forradalom hihetetlen előnyeiből.

Hadd tegyem hozzá, hogy mindez nemcsak tudásdeficit, hanem a köznapiság élet gyakorlatának akadálya is. Ma már számlákat is interneten
36 kell fizetni, otthonról vásárolni csak e-mail címmel lehet, akinek nincs honlapja, az nem tud belépni bizonyos szakmai vagy tudományos közegekbe. Vagyis a digitális forradalomban a nemtudás vérre megy.

Ez a digitális rend kegyetlensége: oly gyorsan változnak a használati szabályok, oly hirtelen kell megtanulni új programokat, megjegyezni jelszavakat, technikákat, hogy ebben az időversenyben óhatatlanul lesz, aki lemarad. Lesz? Tán a társadalom egyharmada, mondjuk, az X-generáció legjava szenved ettől a „*lekéséstől*”. (Hacsak a munkahely rá nem kényszeríti őket tudásuk állandó frissítésére.) Az Y-generáció elvan velem, az alpha becenevű, félkamasz-félfelnőtt társulat meg anyanyelven beszél a legújabb dialektust is. A lényeg, hogy a társadalom egy jelentős része állandó lépéshátrányban vagy éppen a kizártság állapotában leledzik a digitális forradalom több fontos vívmánya esetében. Mondhatnám: a mindennapi megélhetés gyakorlatában.

Pár éve nagy felháborodást keltett a Google és az Amazon ama törekvése, hogy megszerezze kuncaftjai profilját, sőt érzékeny – orvosi, magánéleti, pénzügyi – adatait. Korábban, mondjuk tíz éve, még az ún. StreetView készülő programjára is dühödtek bejegyzések, EU-rendszabályok születtek: az utcákat videózó Google-autók a házakban történő wi-fi adás-vétel adatait is rögzíteni tudták, ez kiszivárgott, felháborodott civilek írtak tiltakozásadatot. Mára ez lecsendesült, használjuk a Google-térképet és a hozzá csatolható utca- és házképeket. Kibékültünk vele. De megmaradt a rossz érzés: mármint, hogy a „*megfigyelés társadalmában*” élünk, minden adatunk valamelyik óriás tech-cég birtokába kerül, ott összegyűjtik, személyünk profiljaként tárolják, köztük olyan adatokat is, melyekről még mi magunk se tudunk, de már náluk vannak. Ami rosszabb, hogy ezeket az adatokat a tech-cégek egymás között *árúként* adják-veszik. (Rosszabb: megosztják a titkosszolgálatokkal is.)

A *megfigyelés társadalmá* kifejezés hasznos jelenséget is takar: a készülő terror támadások elkövetőit is nyomon tudják követni, felismerik, adataikat továbbadják az elhárító (rendőri) szerveknek. De az, hogy ezekkel az adatokkal egymás között is üzletelnek, már veszélyes gyakorlat. Mint amikor egy álláskereső első interjúján a kérdező olyasmire utal, ami a jelentkezőnek titkos adata, olyasmire, amiről úgy tudta, hogy senki sem lát bele, majd azzal találkozik, hogy a HR-es rákérdező például két évvel korábbi abortuszának indokaira.

A mai digitális világban adat vagyok tetőtől talpig, és adataim üzleti adás-vétel tárgyai lettek. Lázadás volt ellene, talán ma már csökken a tiltakozás hulláma, de jelen van. És félelmet kelt az egyszerű internethasználók

körében. Meg kell szokni? Tán igen, bár korlátozzák, különböző büntetések vannak forgalomban titkos adatok tárolását és adás-vételét illetően, de, gondolom, ez mit se használ a tech-óriások adatkezelésével szemben. Mérgeledünk, és megszokjuk. De azért jegyezzük meg: ez is hozzátartozik a digitális társadalom „paradicsominak” mondott állapotának deficit-jéhez. Nem olyan szép ez a világ, mint amilyennek a harmadik ipari forradalom hirdeti magát: sokba kerül nekünk, nem forintban, hanem más módon: személyiségünket illetően vagy napi gyakorlatunkban.

Megszokjuk, mondtam fentebb, ám manapság az arcfelismerő programok viharos terjedése ellen tiltakozik a közvélemény, az intimszféra gyarmatosításának új hullámát látják benne. Hát még, ha sikerül a szándékfelismerő algoritmusok kialakítása... – akkor lesz csak nagy felháborodás: az agyamban ne kutasson senki. Pedig a szándékfelismerés valóban közelebb visz a potenciális terroristák felismeréséhez, ártalmatlanná tételéhez. Vagyis: társadalmilag nélkülözhetetlen fejlemény is lehet.

Veszélyek és védelmi vonalak

Amiről eddig beszéltem, jobbra csak a köznapi élet apróságait érintették: ami most következik, az rendszerkockázat, vagyis a digitális társadalom védtelenségét illeti. Indulásképp a hacker-támadások rizikójáról beszélek: a vírus- és féregveszély egyre növekvő kockázatáról. Géped egyszer csak megszokott fájljaid helyett pornóképeket hoz a monitorodra, sőt legjobb barátainak is azokat küldözi szét. Ez a te bajod, de a digitális világban a nagy cégek rendszere is sérülékeny, mert ma még nem találtak fel olyan programot, amin ne lett volna biztonsági rés, amit fejlett *know-how*-val rendelkező támadók (hackerek) meg nem találtak volna és rajta keresztül ne tudtak volna rombolást okozni. A hálózati és felhőalapú applikációk korában sokszorozódik e rendszerek kockázata, míg az ellenük való felkészülés állandó lemaradásban van.

A hackerek a digitális őskorban balhész kamaszok voltak: például beférköztek egy szigorúan védett bank széfjébe, és otthagyták névjegyüket, mutatván, hogy az a biztonsági védfal, amit a bank telepített, nem ér semmit. Ha okos céget ért a támadás: biztonságtechnikusokként alkalmazták őket. Később (vagy ezzel egyidőben) jöttek a pusztító szándékú támadók, munkájuk eredményeképp leáll a géped, céged rendszere, netán egy rakétakilövő állomás működése, visszaállítani az elveszett anyagokat szinte lehetetlen. A vírus vagy féreg, amit gyártanak, és amivel támadnak, látszatra ártalmatlan reklámfelület, direkt-marketing vagy játék, aztán, ha beugrasz, jelszavakat feltörő algoritmus kezd dolgozni, és padlóra küld. „Trójai faló” néven ismerünk

olyan vírust, ami gyerekjátékként jelentkezik, kattintás után elrejtőzik a gépben vagy a cég rendszerében, és csak egy idő múltán aktiválja magát, és pusztít. Visszakeresni, azaz küldőjét felfedezni nem lehet, leállítani még kevésbé. Igaz, ennél kegyetlenebb féreggel is találkozhattunk: a

38 acker-bűnözők például zsarolni tudnak, leállítják a géped, de (jókora összegért) hajlandók is helyreállítani azt, amit töröltek.

És ez még csak a felszín. A hacker-világban élve rendszerszinten védekező és támadó egységek, katonai divíziók alakulnak – titkosszolgálati, harci szervezetként. A leghíresebb ilyen katonai támadást Izrael jelentette be, mikor az iráni atombomba előkészületeihez tartozó urándúsító centrifugákat támadták. Az általuk gyártott, Stuxnet nevű vírus be tudta magát lopni az iráni védelmi vonalak mögé, elrejtőzött a centrifugákban, aztán egyszer felgyorsította, majd lelassította azok működését, egyre vadabbul, míg az egész centrifugarendszer össze nem omlott. Dolga végeztével a Stuxnet visszavonult, saját nyomait felszámolta, eredetére nem lehetett rábukkanni, csak az iráni atomfelügyelet jelentette, hogy nem folytatja tovább kísérleteit, feladja a támadó hadműveleteit, minek eredményeként megkötötték Izrael és Irán között az atomcsendegyezményt. Igaz, napjainkban újraindították atomkísérleteiket...

Közhely, hogy minden atomnagyhatalom titkos katonai egységet szervez kibertámadások elhárítására és egyben esetleges támadásokra. Az itt dolgozó programozók és algoritmusokat készítőik egy következő háború háttérfegyvereit gyártják. Ez már túlmutat a digitális világ határain: a következő háborút nem repülőgép-anyahajókról és harcokcsiegységekkel vívják, hanem ezekkel a kibertérben robbanó „bombákkal”. Mert egy laptop segítségével egy-egy nagyváros vízművét vagy elektromos hálózatát lehet tönkretenni. E fegyverek apróbb próbáiról tudunk, de élesben még nem használták őket. Ám a veszély ott lebeg a harmadik ipari forradalom társadalmi felett.

Robotika

A digitális forradalom egyik leghatékonyabb találmánya: hatvan éve került ipari használatba (lásd például a Volkswagen kocsiszekrényének hegesztőmunkáit, melyeket ezerkarú robotok végeznek a futószalagon, hajszálpontosan – ember nem lenne képes ilyen precizitásra és gyorsaságra). Én csak csodálni tudom ezeket az ezerkarú, több egységből szorgoskodó gépeket és az ezeket mozgató algoritmusok tervezőit, valamint egy-egy ilyen „okos gyár” felépítését, ahol alig látsz emberi munkaerőt, és mégis jönnek le a szalagról a kész autók...

Nem sorolom a robotika előnyeit, ismerjük őket. De ismerjük káros társadalmi következményeit, egy-egy új robot beállítása munkások tucatjainak, ha nem százainak elbocsátásához vezet: munkanélküliséget okoz. Nem

biztos, hogy a szolgáltatóipar vagy új technológiai fejlesztés fel tudja szívni az így keletkező munkáskézfesleget.

Mindez ma már közhely, menedzserek és szociológusok dolgoznak a vészterhes következmény feloldásán. A robotikának azonban van egy mellékesnek látszó előfeltevése: könnyebbé tenni a munkát, illetve 39 végsősoron megkímélni az embert a munkavégzéstől. Megállja a helyét ez a feltevés? Ha a jövőben élettevékenységeink többségét elvégzik a gépek, óriási mennyiségű szabadidő szabadul fel, amivel az emberiség alig fog tudni mit kezdeni. És egyáltalán: az ember munkavégző állat, ha megvonják tőle ezt a lehetőséget, megszenvedi. Ma még nem is sejtjük, hogyan...

Információs társadalom

Ez a digitális forradalom lánykori neve. Az információ a modern gazdaság olaja – mondták sokáig. Ma az információt inkább „adatnak” nevezik, és adatgazdaságról beszélünk. Amit most felemlítetek, az az információtömeg deficitje: a titkok világának hihetetlen bővülése. A privát titkok felszámolását már említettem, a gazdasági, pénzügyi, katonai, politikai társadalmi titkok sokszorozódására most keríték sort. Szavakban, a digitális világ önreklámjaiban minden információ kezünk ügyében van, információs szabadságban élünk. Valójában soha ennyi titkosított adat, elérhetetlen információ nem vett körül bennünket. Britney Spears alsóneműjéről mindent tudhatok, egy befektetési bank fekete üzleteiről semmit. De arról sem, hogy miről tárgyalt Macron elnök Merkel kancellárral, fényképet láthatsz, a lényegről csend van. Gazdasági adatok szépítve vagy hamis hírként kerülnek elé (fake news). Ami fontos – az titok. Titkos információ? Abszurd szöösszetétel. Vele élünk, szokjuk és szolgáljuk.

E szituáció hatványozott változata, mikor a robotok egymás közt cserélnek információt. Egy kísérletben két humanoid robotot megtanítottak a beszéd-nyelv alapjaira, aztán kipróbálták, hogy egymás között képesek-e értelmesen kommunikálni (az ún. Turing-teszten átmenni képes dialógformát használni). Képesek voltak, ám egy idő után olyan nyelven kezdtek beszélni egymással, melyet ők „generáltak”, saját használatra gyártottak, és a kísérlet vezetői már nem értettek. Le kellett állítani a játszmát, olyan háttorzongató volt az eredmény.³ Na most, lehet, hogy ez a tudományos közlemény a fake news kategóriába tartozik, de jelzi a jövőt, ami nekem nem nagyon vonzó... Itt abba is hagyom, mert már túlságosan belemerültem pesszimista disztópiámba.

¹ William Strauss és Neil Howe *Millennials Rising: The Next Great Generation* című, 2000-ben megjelent könyvének leírását követem.

² Richard David Precht: *Jäger, Hirten, Kritiker: Eine Utopie für die digitale Gesellschaft*, Goldmann, München, 2018.

³ <https://www.thesun.co.uk/tech/4141624/facebook-robots-speak-in-their-own-language/>

Zűrzavaros korokban emelkedik a hiteles történetek árfolyama. Amikor már nem lehet tudni, mi igaz és mi nem, mi választja el a *fake news*-t a fáradtságos oknyomozó munkával kiderített tényektől, akkor egyre fontosabbá válnak azok a történetek, melyek múltunkról és jelenünkről mondanak el fontos dolgokat. A 21. század első évtizedeiben pedig különösen fontosnak látszik számot vetni a megelőző évszázaddal, hiszen nem teljesült Fukuyama optimista előrejelzése, a történelem nem hajlandó véget érni, hanem – mintha csak a bolondját járatná velünk – dohos, sőt ordas eszmék revitalizálódtak, és az emberiséget már több ízben katasztrófába vezető ideológiák és hatalmi technikák kezdték el ismét szervezni az életünket. Mint tudjuk, Magyarországon ennek egészen drámai következményei vannak. A jövőnk eddig sem állt túl biztos lábakon, de mostanában már a múlt is meglehetősen bizonytalan lett.

Talán éppen ezért, ennek az ipari méretekben ömlő múlt- és történelemhamisításnak az ellentételezésekképpen értékelődtek fel az utóbbi években azok a történetek, melyek a múlt igaz, hamisítások nélküli elmesélésére vállalkoznak, valamint azok a dokumentumok, melyek ezeket a történeteket hitelesítik. A kortárs magyar próza az utóbbi években számos olyan művel szolgált, melyek a múlt egy-egy kevésbé ismert vagy éppen feledésre ítélt szeletét próbálták meg feltárni, valamint nagy keletjük van manapság a memoároknak, naplónak, visszaemlékezéseknek is. Akik kénytelenek voltak végigélni a rövidnek is túl hosszú huszadik századot, számos tanulsággal, fontos történettel tudnak szolgálni a huszonegyedik századi olvasóknak is. Ahogyan az egyik nagy emlékező, Eric Hobsbawm memoárjának a címe is jelzi: *Interesting times. A Twentieth-Century Life* (2002). A magyar fordítás (*Mozgalmas évek. Egy huszadik századi életút*) nem tudja pontosan visszaadni, hogy mit jelent a címben a „huszadik század”; nem jelző, nem időintervallum, hanem egyfajta minőség, alapvető meghatározottság.

Valami hasonlóról van szó Almási Miklós esetében is. A kor, melyben él, az ő életének, gondolkodásának is alapvető közege, meghatározottsága – igaz, az ő esetében a huszadik mellé már felzárkózik a huszonegyedik század is. Az 1932-es születésű filozófus nem csupán benne élt korának, kora főbb eseményeinek, szellemi áramlatainak a sűrűjében, hanem folyamatosan reflektált rájuk, próbálta megérteni az őt körülvevő világot, akkor is, ha ez olykor diszciplináris határátlépésekre kényszerítette.

Deczki Sarolta 41

KŐBÁNYÁTÓL AZ AKADÉMIAIG

Almási Miklós: *Pisztoly*
a könyvtárban. Életinterjú

A könyv ugyanakkor nem memoár, hanem életinterjú. Ahogyan Almási a könyvbemutatón mondta, a feleségével megállapodtak abban, hogy a memoárokat utálják, mert azokban „öreg táborkok szokták megírni az életüket, össze-vissza hazudoznak, hogy milyen nagy hősök voltak... [...]

42 az egész egy nagy önfényezés, és inkább ne”.¹ De hogy „mégis valami legyen”, ezért beszélgetés formájában mesél az életéről, beszélgetőtársa pedig Nádra Valéria, aki alaposan felkészült Almási életéből és korából.

Az olvasónak hamar az lehet a benyomása, hogy valami tényleg lett. Valami fontos és nagyszabású, egy igazi „twentieth-century life”, háborún, forradalmon és diktatúrákon keresztül. Éppúgy, mint Almási kollégái és barátai esetében, hiszen Heller Ágnes a *Bicikliző majomban*, Vajda Mihály pedig a nemrég megjelent *Zsák a foltját* című beszélgetőkönyvben mesélt arról, ők hogyan élték meg ezeket az évtizedeket. Érdekes összevetni ezeket az életutakat egymással, hogyan tudtak kibontakozni a szorongató körülmények között, milyen párhuzamosságok és milyen eltérések fedezhetők fel közöttük. A filozófiai gondolkodás kezdőpontját mindhármuk esetében Lukács György jelentette, a karrier csúcsát pedig számos könyv, elismerés és az akadémikusi rang.

Vajdától és Hellertől eltérően azonban Almási nem értelmiségi családból származott, hanem kőbányai proligyerek volt, akinek a szülei meggyőződéses kommunisták voltak, márpedig a Horthy-rendszerben ez nem volt éppen veszélytelen. Szívszorító történet ez a kultúrára és egy jobb világra vágyó édesanyáról, a „mozgalom mindenéséről”, a munkásművelődésről, a munkásarisztokráciáról, a horányi sporttelepről, a rölapokat terjesztő épületlakatos édesapáról. Egy elsüllyedt világ elevenedik meg Almási elbeszélésében: a „Vasas Székház, mint a munkáskultúra fókusza”, a József Attilát és Adyt olvasó munkásokkal, akik Kassákért, Kodályért lelkesedtek. A Horthy-rendőrségtől és az MKP-tól egyaránt fenyegetve létszükséglet volt számukra a kultúra, melyre munkaidejük és családjuk mellett is akartak időt áldozni. Ez ma már elképzelhetetlen, és éppen ezért megrendítő, kiváltképp a szemtanú elbeszélésében. Innen, ebből a közegeből került Almási egyetemi katedrára.

A beszélgetés csapong, és nem követi az időrendet, ez azonban egyáltalán nem zavaró az olvasás során. Az talán inkább, hogy több történet többször is előkerül, ezeket érdemes lett volna szigorúbban megrostálni és szerkeszteni. S ha már a kritikánál tartunk, akkor sajnos szót kell ejteni a rengeteg elütésről, ami a szövegben maradt, arról nem is beszélve, hogy a kérdező szövege néhol átvált más betűtípusra. Kár ezekért.

De vissza a szöveghez, melyben a családi háttér taglalása után az életre szóló amerikai kaland következik, ahol Almási ismét csak az események sűrűjébe kerül. 1970, diákmozgalmak, tüntetések, erős baloldali kultúra, melyről neki a létező szocializmusból érkeve megvolt a véleménye: „szép eszmék, de semmi közük a realitáshoz”. Amerikában Almási találkozott és

beszélgetést készített a korabeli értelmiség számos prominensével, többek között a legendás Marcusével, aki éppen egy tanítványát akarta kimenteni az FBI fogságából – szóval zajlott a történelem.

És éppen ettől a zajlástól olyan izgalmas ez a könyv, hiszen nemcsak Amerikában, hanem Magyarországon is zajlott – bár olykor 43 zajolhatott volna kevésbé is. Almási pedig rendre bele is bonyolódott ezekben a zajlásokba, még ha sokszor nem is készakarva. '56-ban mondjuk nem játszott semmiféle szerepet, de történetesen éppen akkoriban nősült. Lukács köréhez tartozott, Aczél Györggyel is jóban volt, a Budapesti Iskola tagjaival is jó kapcsolatot ápolt, '58-ban kirúgták az egyetemről, járt Brecht színházában, és ott volt az a kaland is, amikor az ÁVO talált egy revolvert a könyvtárban... Ez akár végzetes is lehetett volna, hiszen a forradalom után másfél évvel ezt még nagyon szigorúan vették.

Ott volt továbbá az az időszak, amikor Hellerékkal egyetemben „kicsapták” gimnáziumba tanítani, és az ő feladata lett a szexuális felvilágosítás is az egész gimiben, mert híre ment, hogy milyen ügyesen oldotta meg a kényes feladatot. Majd a Színháztudományi Intézetbe került, ahol hosszú időre nyugodt munkakörülményekre talált. Később ő lett az intézet igazgatója is, és számos fiatalnak ő kínált nyugodt munkafeltételeket. Ezekben az években jutott el a moszkvai színházakba és képtárakba is.

Érdekes az Aczél Györggyel való kapcsolata is, aki a kultúra korabeli atyaúristene volt; tiltott, túrt és támogatott, kinek-kinek mi járt, vagy inkább jutott. Aczél működése manapság azért is különösen izgalmas, mert párhuzamok és radikális eltérések is regisztrálhatók a korabeli kultúrpolitikával összevetve. Abban azonban a korifeus méltatói és kritikusai is egyetértenek, hogy rendkívül jó ízlésű és művelt ember volt; vagyis korunkkal összevetve egy-null oda. Almási Aczéllal „húsz évig hullámzó – hol haragos, hol közeli – munkatársi viszonyban” volt, ez az éppen aktuális politikai széljárástól is függött. Nagyon izgalmas belátni abba, hogyan működött a korabeli kultúrpolitika, milyen kényszereknek engedelmességet, hiszen nem csak a magyar, hanem a szovjet vezetésnek is a kedvére kellett tenni, miközben lehetőség szerint támogatni próbálta a progresszív magyar kultúrát is. Vagy nem. Almási azt írja, hogy „azért dolgoztam a keze alá, mert a magyar kultúrának felejthetetlen szolgálatokat tett. Gondolja meg: Jancsó *Szegénylegények* c. filmjét nemcsak »átengedte«, de támogatta, pedig mindenki tudta, hogy ez a néplázadást leverő Habsburg manővert, rendőrterrort bemutató alkotás 1957-ről szól.” Majd később: „A mellette eltöltött kevés időt életem egyik legizgalmasabb periódusának vélem: láttam, hogyan csinálódik a kelet-európai politika »nagyban« és kicsiben.”

Almási szinte a kor valamennyi fontos figurájával jőben volt. Egy időben rendszeresen feljártak feleségével a zenekritikus és -tudós Pernye András

44 kezdetén a szűk kis színházban is, és később vele is barátok lettek.

A híres szigligeti alkotóházban Devecseri Gábor, Keszi Imre, Kardos G. György, Csurka István, Lengyel Balázs és Nemes Nagy Ágnes voltak az állandó társai – és sorolhatnánk a korszakot meghatározó neveket, színészeket, írókat, filozófusokat, rendezőket.

Almási kísérletet tesz arra is, hogy tisztázza a Budapesti Iskola és a Lukács-kör, külső és belső körök viszonyát. Kényes kérdés még ma is, hiszen régi-régi konfliktusokról van szó. Igaz, a szűken vett iskolából már csak Vajda Mihály él, de a Lukács-óvoda tagjai közül még többen. Vajda visszaemlékezéseiben Almásinak még csak a neve sem bukkan fel, ő inkább a négy tanítvány és a Mester viszonyára koncentrálna, kiemelten kezelve Fehér Ferenc ellentmondásos személyiségét és működését ebben a relációban. Almási számára azonban fájó momentum maradt, ahogyan ez a társaság elbánt élete egyik fontos művével, a *Látszat és valósággal*, amelyről Fehér Ferenc azt állította, hogy számos pontja egyszerűen marhaság, és legyen szíves eldobni az egészet. Almási nem volt szíves, és ez szakításhoz vezetett.

Szó van továbbá az általa vezetett Esztétika Tanszékről, az ott tanító kiváló kollégákról, valamint a tanszék bővítéséről, az első kommunikáció tanszék megalapításáról és a hozzá való pénz összekalapozásáról. Daliás idők, amikor a humán tudományok még számítottak valamennyit. Almási közben beletanult a közgazdaságtanba is, könyvei születtek róla, sőt, tanította is. Nem meglepő, hogy elmondása szerint a bölcsészhallgatók nem tudtak mit kezdeni a gazdaságtan alapjaival sem, hiszen az egész lakosságra jellemző a pénzügyi analfabétizmus.

Az Almásival készített életinterjú 1932-ben, a születésével kezdődik és egészen napjainkig tart, hiszen az öregúr ma is aktív, műtét utáni lábadozás közben könyveket ír, hiszen a tétlenséget nem bírja. (Ami nem is csoda, hiszen egész életében aktívan sportolt.) Majd' 90 év történelme ez, belegondolni is nehéz. Almási hol szemtanú volt, hol az események aktív résztvevője, hol fent volt, hol lent, de a mérleg összességében pozitívnak tűnik. Annál is inkább, mert e hosszú élet során mindent mindvégig egy hű társal csinált végig.

A *Pisztoly a könyvtárban* izgalmas kordokumentum, melyben többek között a Kádár-kor bonyolult kulturális, politikai és személyi viszonyairól, ellentmondásos személyiségeiről olvashatunk, amelyek és akik még ma is foglalkoztatják a közvéleményt. Almási életinterjúja sok újdonságot tartalmaz, sok mindent új megvilágításba helyez, és főként felvillanyozza az olvasót: így is lehet élni. (*Kalligram, Bp., 2019*)

¹ https://www.youtube.com/watch?v=U9z_ARgKU8

Csengernek tavaly jelent meg az első kötete, Sebestyén, te is elküldted a közelmúltban a kötettervedet egy neves kiadóhoz. Mi lesz így azzal a „Felmondunk!” jelszavú attitűddel, amivel engem – mint versrovat szerkesztőt – is fenyegettetek?

Szóval, viccet félretéve: mit jelent nektek a bennfentesség, illetve az úgynevezett outsidernesség az irodalomban?

Makáry Sebestyén: Igen, felruháztuk magunkat a feltétel nélküli értékesség tudatával. Hozd le a verset, különben felmondunk! Mintha lennének bárkik, akik felmondhatnának. De ha

egy lap olyan jó sráckról lemondana, mint amilyenek mi is vagyunk, akkor meg is érdemli, menjen, amerre akar! De ezen többnyire csak magunkban nevettünk, talán te vagy az egyetlen szerkesztő, akinek elmondtuk. Be is jött: rovatot kaptunk az Új Forrás honlapján! Persze ezt most nagyon helyesen „ellenünk” fordítod. Fiúk, ti arra alapoztatok az identitásotokat, hogy nem vagytok senkik, most mi lesz veletek?! És akkor befigyel a tipikus életúttörténet, a „sikersztori”, hogy dolgozni kezdtem, lettem valaki, lett egzisztenciám, a baráti kapcsolatok leépülgettek stb. Fél lábbal kívül kell állni. – Nekem ezt Győrffy Ákos tanította, és azóta ehhez tartom magam. Meg egyébként is, mi az, ami belül van az úgynevezett irodalmon? Ahogy minden más emberi konstrukció, hatalmi szervezet, ez is tele van egóval, érvényesülni akarással, érdekekkel... Ne is részletezzük.

Egyébként is, talán érdemesebb a saját életemben állnom. Persze az olvasás, az írás, és az olvasásról, írásról való beszélgetések az énem részévé váltak. De ösztönösen ózokodom túlságosan beengedni a többit. Persze, mi az, hogy túlságosan? Mindenesetre vannak gyakorlataim a kívülmaradásra, melyekről onnét tudom, hogy szükségesek, hogy ha elhanyagolom őket, egyszerűen elvesztem a fonalat. És ha elvesztem a fonalat, akkor aztán már muszáj azt mondani, hogy „felmondok”, és kimenni az erdőbe vagy a fatelepre, aztán napokig, hetekig hozzá se szagolni az irodalomhoz. Ha rendszeresen végzem a gyakorlataimat, egész jó egyensúlyt lehet tartani. A kötettervet meg tényleg elküldtem egy neves kiadóhoz. Mit lehet tenni? Most ez a rovat is alakulni kezd. Ha majd azt érzem, hogy nekem ez vagy az nem fekszik, akkor kiszállok. A rovat meg egyébként is periférikus lesz, hiszen a célközönsége is a

FORRÁSPONTON 45

Papp Máté beszélgetése

a Forráspont rovat

leendő szerkesztőivel,

Kertai Csengerrel és

Makáry Sebestyénnel

periférián van, a velünk hasonszőrű fiatalokkal, pályakezdőkkel együtt. Itt a lehetőség, hogy ne kelljen felmondaniuk.

Kertai Csenger: Szerintem az irodalmi jelenlét egyszerre szól mind a két dologról. A bennfentesség az a szakmai minimum, amivel mindenki tartozik, aki ír – hogy képben legyen és fogódzópontokat találjon. Az outsiderség, az elzárkózottság legfeljebb egy szerző távolságát jelöli ki az éppen kanonikus megszólalásmódotól. Mindkét szerepbe bele lehet ragadni; de az akkor már inkább egy imázs, ami alapján szeretnénk, hogy elhelyezzenek minket az irodalmi térben. Szerintem mindenkinek más áll jobban, de fontos, hogy bármelyik „oldalon” állunk, közös csomópontokat kell találnunk, ahol elindulhat az érdemi párbeszéd.

Hogyan kezelitek a kortárs költői köznyelv rendszerint homogén masszáját? Mennyire érzitek a saját versnyelveteket ettől elkülönöződőnek, esetleg mindehhez idomulónak?

K. Cs.: A massa jó dolog lehet, mert esetleg segíthet a tájékozódásban, az azonosulás és az elkülönöződés opciója pedig ugyanúgy megtalálható benne. Nagyon idegen dolgot úgysem tudunk csinálni, még ha pillanatnyilag úgy is tűnik, hogy nagyon más az az út, amit magunknak elképzelünk. A massa, vagy az irodalmi élet hétköznapisága viszont sokszor feloldja azt a nyomást, amit csakis a sajátunknak, és ezért nehezen megoszthatónak érzünk.

M. S.: A massa szerintem mindig érdektelen és unalmas. Persze, ha közelebről is megnézem, már lehet, hogy nem is annyira. Sajnos ez a kategorizálás az életben való könnyebb eligazodást segíti, de egyben az eligazodás tulajdonképpeni hátulütője is valahol. A masszának ugyanis egyik legfőbb tulajdonsága, hogy olyan mennyiséggé áll össze, hogy nem lehet át-olvasni. És akkor ránézésre kell eldönteni azt egy neten vagy folyóiratban szembejövő versről, hogy érdemes-e az olvasásra. Sok masszának gondolt szövegről derült már ki számomra, hogy egész jó, vagy hogy nagyon is jó! Ebből is látszik, hogy sok felületes megítélés csúszik általában a kortárs versolvasatomba. Persze egyetértek veled, hogy van egy, ha úgy tetszik önismétlő – számomra elég érdektelen – költészeti köznyelv, amitől szerzőként és olvasóként is igyekszem távol tartani magam; miközben a számomra izgalmas, inspiratív költői és prózai szövegek olvasására, keresésére se jut „elég” időm.

Érdekes élmény volt, amikor folyóiratokat olvasgatva szembesültem azzal, hogy lassan én is efelé a kortárs közmassza felé tartok. Ez persze ijesztő felismerés volt, de közben tudatosította a másfelé tartó lehetséges irányt is: a prózai, leíró, akár esszéisztikus versnyelv felé; ugyanakkor a homlokerembe hozta azokat a szerzőket is, akiket érdemes követnem (Mészöly Miklós, Győrfy Ákos, W. G. Sebald, Tolnai Ottó, Oravec Imre), meg az archaikus és szent szövegeket, zoltárokat, a Bibliát. Haladok valamerre, de hogy

merre, én sem tudom mindig. Egy biztos: a kommersztől, a szentimentalizmustól, a szentenciózusságtól ózdkodni kell.

Sebestyén, a bölcsészkar mellett rendszeresen favágóként dolgozol Vácon. Egyébként is, a természetközelség, valamint a lokális meghatározottság jellemzi a szövegeidet – honnan jön ez a fajta indítatás? Csenger, a te írásaid aurájában mindig ott érezhető valamifajta prófétai hangnem rezgése – vissza tudod keresni, miből ered ez az éthosz?

47

K. CS.: A prófétai hangnem inkább a szövegek perifériáin helyezkednek el; nagy odafigyeléssel kell bánni egy ilyen témával, vagyis hangvétellel, ami ennyi kérdőjelet von maga után. Ugyanis próféták ma nemigen kellene, és ha vannak is, azokat inkább ki(ne)vetjük magunk közül; némileg jogosan, mert ma az apokaliptikus világvégeérzés olyan hétköznapi tapasztalat, hogy nem kell hozzá különleges képesség, hogy lássuk, láttassuk. Amire szükség van inkább, az talán egy olyan megváltásélmény, ami a hétköznapit hozza rendbe, mert úgy érzekelem, hogy van egy ilyen berögzültség, hogy valami elveszett, a dolgok nincsenek a helyükön. Az ún. naivitás ennek eszköze lehet: egy olyan gyermeki látásmód, ami nem kérdőjelezi meg a dolgok helyét a világban, hanem még mindig bizalommal fordul feléjük.

M. S.: Kérdésedben már harmadszor identitásnak olvasom az indíttatást... Érdekes. A táj, ahol élek – a Dunakanyar, a Börzsöny, a Naszály – tudott egyszerűen belülről kerülni. Az irodalom sokáig nem is érdekelt. Kajakoztam, jártam a Börzsönnyt, biológusnak készültem. Abban az értelemben, ahogy most gondolok rá, nem is tudtam, hogy létezik irodalom. Aztán húszéves koromban valahogy kezembe került Gyórfy Ákos *Haza* című kötete. Attól a könyvtől az egész körülöttem lévő világ, a Duna, a hegyek, de még a kavicsok is megváltoztak, ahogy a bennem lévő világlátás is. Vagy ha a változás már hamarabb is elkezdődött (nomád biciklitúrákon mondjuk), az irodalmat tulajdonképpen ez a könyv nyitotta meg számomra – és pont a Dunával, a Börzsönnyel, Nagymarossal együtt.

Kimenni az erdőbe sokszor van olyan gazdag élmény számomra, mint egy jobb verseskötet. Persze ez az erdőbe járás is külön történet, mert ahogy a versnél, itt is kerülni kell a kommersz, bevett viszonyulásokat; ami persze nem azt jelenti, hogy nem lehet mondjuk hanyatt feküdni vagy egyszerű dolgokat csinálni. A favágás megint csak egy másik (archaikus) módja az erdő, a fák, valamint a faanyag megismerésének. Azért pár év favágás után lényegileg újat már nem tudok tanulni hasogatás közben. Legfeljebb magamról. Vagy a fát szállító kamionok sofőrjeitől. De nem kell túlromantizálni ezt sem: jó zsebpénzt lehet keresni vele. Közben átmozgat, figyelni kell a fára, amivel

dolgozom, a farakásra, nehogy rám boruljon, a fejszére, a hasítógépre, a láncfűrészre: szóval valamiképpen kimozdít a hétköznapok rutinjából. És már testi-lelki szükségletem. Emellett pedig jó érzéssel tölt el, hogy a környék több száz házában, ha befűtenek, ha megmelegítik a hátukat a kály-
48 hánál, abban az én munkám is benne van. És arra is szívesen gondolok, hogy ebbéli munkásságom bő 99%-át elégették (és akármennyit írok még, és akármennyi fát vágok még, ez talán konkrétan és szimbolikusan is így marad), és ez tetszik, mert egy kalap alá vehető a verseim és a tűzifa. Nem árt ennyi relativitás. Szakmai szempontból egyébként a fatelep nagyon izgalmas hely: Vác peremén az urbanizáció és a természet találkozása. Kamionokon hozzák a fákat, és a nap végére zokniig, alsógyatyáig, orrsővényig fűrészporos leszek. Megint csak a belülről kerülést akarom hangsúlyozni, mert ami ezzel szemben van, az a spektatorikus attitűd, a steril, a „gyönyörű a természet”-érzés, az nemcsak hogy sehova nem vezet, de még fel is számolja az erdőt.

Egy ideje tervezitek megalapítani a Szamarak Költői-díjat. Hogyan perdült ki az ötlet, és mi lenne a díjazás koncepciója? Kiket és mivel díjaznátok, avatnátok számárrá?

K. CS.: Erre Sebi válaszoljon, ő az ötletgazda! Szerintem csak fel akart vidítani, amikor rosszabb passzban voltam, hogy ő megcsinálja a díjazás intézményének a fordítottját, ahol nem a teljesítményt díjazják, hanem alanyi jogon kapja meg minden „szamár”, aki elég makacs ahhoz, hogy a pályán maradjon, még ha az nem is kecsegtet sok jóval a számára...

M. S.: A „szamarakról” Tolnai Ottó írt Csenger kötetének előszavában, és a kötetbemutatón moderátorként azzal provokáltam Csengert, hogy miképpen viszonyul ahhoz, hogy Tolnai ezennel őt is beemelte a „Szamarak Költői” közé (aminek minden bizonnyal ő maga is tagja). Ebből is látjuk, a Szamarak Költőit nem mi találtuk ki, valószínűleg egy több ezer éves társaságról van szó, és szép számmal akad köztük udvari bolond, prédikátor, de köreikben sejtem François Villont vagy épp Jóbót is.

Ami minket illet, nekünk annyi lenne a feladatunk, hogy a szamarak szép életéből valamennyit megalósítsunk az irodalmi életben is. Az irodalmi díjak ma mind presztízst jelentenek, és teperés van értük, meg pénz, meg mellmutogatás, meg az Irodalom Birodalom objektív kitüntetése. A Szamarak Költői-díj alapvetően közösselalakító elismerés lesz. Az évi díjazottakat a már Szamarak Költői-díjasok választják. Feltétel: olyan publikáció online vagy nyomtatott folyóirat, esetleg kötet formájában, amely a Szamarak Költői tetszését elnyeri. De lehet, hogy más művészeti ágak alkotóit is be lehetne vonni. Alapvetően barátokat díjaznánk, mert nyilvánvalóan velük szeretnénk közösséget építeni, majd ismerősöket, barátok barátait, akiknek munkája fölkelte a szamarak érdeklődését. A díjátadó valamelyik nyári délután lenne;

a díj jó sok bor, amit még aznap este elfogyasztunk, plusz egy fröccsöntött játékszámár. És a díj onnét válik elismertté, hogy az évről évre gyarapodó nyertesek a CV-jükbe majd beleírják: XY, Szamarak Költői-díjas. És persze nem „nagyszám” ez az ötlet, de mi nem is „nagyszám” díjat szeretnénk csinálni, hanem olyat, hogy a Szamarak Költői-díjazástól ne görcsbe ránduljon az ember gyomra („vajon én kapom-e?”, „el merjem-e fogadni most vagy ne?”), hanem hogy a díjazottban rögtön áradjon szét az öröm – és ott legyenek mellette a szamarak.

Hamarosan megjelenik – talán jelképes módon – az Irodalmi Jelen felületén a *Zsivaj* című novella Csengertől, ami látenszen reflektál az általatok szerkesztett rovatra is az Új Forrás online felületén. Hogy képzelitek el a dialógust a megszólított fiatal szerzőkkel?

M. S.: A *Zsivaj*ról írjon talán Csenger, mégiscsak az ő szüleménye. Ugyanakkor a rovatunk egyáltalán nem azonosítható a *Zsivaj* 1.0-val, mint olyannal, csupán hasonló jegyek figyelhetők meg bennük. Nyitottság, felszabadítási szándék, a mindenkori autoriterrel való szembehelyezkedés. „*Egy aprócska lépés, a letérés kísérlete a kövezett útról.*” A kövezett útról persze nem újkeletű a letérés szándéka sem. Ami a *Forráspont* rovatot megkülönbözteti a hasonló, fiatal szerzőket bemutató rovatoktól, az a szövegcentrikus interjúkészítés. Az, hogy a szövegekre kérdezzük rá, egy technika is egyben a monotonitás, a futószalagon való versközlés és az elszemélytelenedés ellen. Az online-forma szabad kezét enged ugyanakkor a szerzőknek is, csatlakozhat az adott kontextushoz képet, zenét, videót, ezzel együtt pedig a terjedelem sem annyira kötött. Személy szerint azt látom jelenleg a legfontosabbnak a rovat kapcsán, hogy megismerhetünk általa fiatal szerzőket, ami lehetőséget teremthet termékeny szakmai és baráti kapcsolatok kialakulására.

K. Cs.: Egy klasszikus szépirodalmi rovat nem nyújt fogódzkodót az olvasáshoz, hanem csak magában közli a szöveget, ezért a befogadásban legfeljebb csak saját viszonyítási pontja lehet. Ebben a rovatban nem a hibátlan szövegekre, a végletekig csiszoltságra törekszünk, hanem fogódzkodókat ajánlunk az olvasónak; azaz próbálunk rákérdezni egy-egy vers problémás részeire, így próbálva – aktív párbeszédén keresztül – irányítani a befogadást. Ezért a hiba, a vers töredezettsége magában nem lehet akadály, hanem nagyon is érdekes és hétköznapi rész eleme a szövegnek. A rovat elsősorban fiatal szerzőket szólaltat majd meg, remélhetőleg megvilágítva olyan előítéleteket, amelyek sokszor visszanyesik a szerzők próbálkozási kedvét. Persze ez csak alapkoncepció, vagyis „tökéletes szövegeket” is közlünk, színesítve a palettát – mert úgynevezett klasszikus irodalmi rovatból már annyi van, mint égen a csillag.

A VÍZBEN

Ma megláttam egy kajakost a megáradt Dunán,
és éreztem, hogy meg kéne írnom,
de már a gondolatra elérzékenyültem.
Mindezidáig kajakos múltamról
a legnagyobb műgonddal
nem vettem tudomást,
pedig időm és lelkesedésem jó részét
tíz éves koromtól húsz éves koromig
ezzel töltöttem, és csak egy másfajta lelkesedés
egy felerősödő kielégületlenségből
tudott eltéríteni,
pedig költészetem
– hogy környezetemet folyékonynak érzékelem,
és hogy kialakult bennem
a nem múló vágy
a benne való elmerülésre –
már ekkor, a vízzel való érintkezésben elkezdődött.
De sosem tartoztam a legjobb úszók közé,
csak újabban kezdek ráérezni, igaz,
már egy másfajta úszásra.
Ezért kezdetben, ha beborultam a vízbe,
mindig ijedség és szégyen fogott el.

MÉG A DUNÁRÓL

Az egykor mélyen kijárt, vízbe futó utat,
amely a Duna áradásainak ellenére
máig jó állapotban van, a megáradt víz
most öbölszerűen kitölti.
Tengelyig a folyóba hajtva
ide mosták régebben a váciak
akocsijaikat. A part vízből kiálló,
déli oldalában ülök,
szemben a Börzsöny vonala
a leülő esti párában
alig kivehető,
a túloldalon egy horgászcsónak motorja berreg,
a fatelepen ma két kocsifát kiszállítottunk,
és nagytakarítás volt.
Egy rakás fémhulladék a MÉH-be
és egy kevés szemétegetés. A Fiskars fejsze
törött, műanyag nyele, amivel együtt edződünk,
alig akar lángra kapni. Majd engem is egy ilyen
tűzön, gondolom,
mert felfigyelek a füstoszlop ingathatlanságára.
De a reggeli láncfűrész-indítással szemben
ez a motorcsónak-berregés most felzaklat.
Ez a zaklatottság, gondolom.
Előbb csak egy rikoltás,
aztán elrepül előttem.
Szívritmusszerűen tudatosuló zavartság
egy szürke gémtől.
A kihamvadt szemétben a kotorászás
a felrobbant csavarlazító sprék
és a szélre került és összezsugorodva megmaradt
petpalack-darabok között.

52 Egy halom szétkorhadt lécz alatt
találom ezt a tollat, amivel írok.
Tökéletes állapotban van.
Egy fél méteres sávban a műhely felett
nincsen hullámpala: beárad a fény
és az eső. A műhely
most hirtelen tágas, düledező otthonná vált.
Azokat a téglákat, melyek a tető nélküli részen
már a leesés határán álltak, levertük.
Még 5–10 évig talán kitart.
Egy a Dunakanyarból érkező utasszállító hajó
pásztázó reflektora
már a távolból rám világít.
Kiviszi belőlem
az előbbi rikoltást,
és miután elmegy,
a lábamat sem felejttem el fölemelni
a hullámok előtt.

AZTÁN LEGYEN BÉKE BENNEM

I.

Nézd, szakadozik az ég,
és fehérhasú fények mutogatják maguk neked.
Valaki rendet rakott,
a virágok pedig nem akarják, hogy megköszönd,
ha tavasszal rózsaszín szirmokba pirulnak előtted.

Hányszor feküdtél már le úgy,
hogy a füledbe ezer kis szuszogás kívánt
állandó helyet?
Most könnyű a levegő, elbírod a súlyát
az öledbe fészkelő fiókáknak.

Kint összetaposott virágágyások,
a föld alatt gyöngé magok pihennek,
ha összebújunk, halljuk a hangjuk,
így indulnak növésnek benned parancsaim,
hogy reggelente halott fények
menetelnek hozzád,
délután meg gyenge eső botozza a hátad,
hogy este szeretőd karjában melegedhess.

Tudod hány munkás dolgozik azért,
hogy villanyod legyen, telefonod?
Érted a hálaének, aki fájdalommal
hajtogatod magadba minden reggel a lelket,
tudd meg,
fájdalmaiddal már kifizetted haragos angyalaimat.

Most pihenj. Este van, ilyenkor
nézz tévét, játssz aranyos gyermekeiddel,
többet nem kérek olyan áldozatot,
amibe beleszakadhatsz,
mert én meghallgatom gyermeked kéréseidet.

II.

Feltáruló völgyek alól jönnek panaszos jajkiáltásaitok,
és én eltartalak titeket égi határaitoktól,
nehogy meglássátok a vizekbe merészkedő bárányt,
akit leölték és vére elmosta az almafákat és az ember
összes termését,
ezért nincs mivel takarózni este,
és a férfi nem lehet férfi többé,
de a nő mindig nő marad,
a legmelegebb őszi napon csurgó méz
szilánkjain csillogó, gyönyörű, harmatos megmutatkozás,
ki akar változtatni ezen,
ki akarja megekézni az eget, és begyűjteni
lila és arany villámainak gyümölcsét,
az Istentől végleg elszakadt embert?

Akkor vagyok boldog, amikor nem nézel rám,
belülről feszítesz, mint az örültet saját démonja hajnali óráiban,
amikor senki sem látja,
keresztre feszített nők ágyékait szimatolom,
ha valahol, csak ott bújhat az igazság,
az angyalok nem rémisztenek,
sem a szétfűrészelt és nyakig vérben tapicskoló istenek,
úgy szeretem magam, mint ahogy az atya tette a fiúval,
bosszút fogok állni azokon, akik véresre erőszakolták
gyöngye búzáimat,
kegyetlenül visszaszerzem, ami az enyém,
aztán téged foglak simogatni,
arany hajadat,
te szegény, szerencsétlen, hányattatásoktól való,
zafírokra alapítlak, és rubintba foglalom a neved,
jönnek már a nagy fekete harangok,
véres kések, démonok, bohócok,
a gonoszok nekem rosszat akarnak,
félek, hogy elvisznek, és meghalok,
annyira félek, hogy meghalok,
„segíts nekem, ments meg, vigyázz rám, védj meg,“
így imádkoztatok.

Aztán legyen béke bennem.
Virágos, fénnel teli,
fojtogató éjszakában.

Nem kell mindent bekajálni, amit apádék mondanak, Zsoltikám, bírja az én búrámat mindenki. Mondjuk apád nem, de az más kérdés. Patkányokkal nem törődöm, tudod? Amúgy hagyjuk, szarok az egészre, régen volt, meg nem is akarok ezzel indítani, érted, iksz

éve nem látlak, aztán apádat szidom egyből. Szóval boldog szülinapot. Tizenyolc, mi? Elviszlek kurvázni. Leszopnak minket egymás mellett, hát be lehet

ennél faszábban pótolni az elvesztegetett éveket? Viccelek, na. De tényleg elviszlek, ha akarod. És? Az nem megcsalás. Húst, kilóra, nem tanította apád? Oké, ha nem, nem. Csak akkor talál ki, mi legyen. Bárhova, persze. Tudod mit? Elviszlek a Zegnába. Felöltöztetlek, mert ez nem állapot. Kínai farmer, szakadt tornacipő, mint egy kibaszott csöves, komolyan. Mi ez a póló, H&M? Apád fia vagy, látszik. Na, tipli, hívok taxit.

A Bajcsy-Andrássy sarkára. De nyomja meg rendesen, mert dolgunk van. A séróm rendben, Zsoltikám? Mit is kérdeztél az előbb? Hát van egy-két cég a nevemen, aztán abból. Apád nem mondta, mi? Szánalmas. Mondjuk van mire irigykednie. Egész életében csóró, én meg akkorákat akasztok, amekkorákat akarok. Persze ez is tud para lenni, egy pillanat alatt el lehet szállni a sikertől, érted, jön a friss jogászdiplomás alfahím, benyalja magát valami zsíros pozícióba, ebédelget ügyfelekkel, felvesz havi iksz milliót, utána meg fingja nincs, mit kezdjen a lóvéval, mert egyrészt hiányzik belőle az érzék és a mentalitás, hogy kultúrember módjára elverje, másrészt megkattan tőle. Szevasz, csá, vége. Volt egy bankár haverom, évekig jártunk vadászni, mondta egyszer, kipróbálna valami újat, hát elvittem Namíbiába antilopra. Este gurulunk vissza a hotelba, egyszer csak megszólal mellettem, azt mondja, te Lehmann, szerinted mennyiért lehetne elintézni, hogy lőhessünk a négerekre? Na, mondom, fasza, ennek is annyi. Múltkor összefutottunk az utcán, olyan bűdös volt, majdnem elhánytam magam. Otthagyta a bankot, most intenzív önismereti tréningként reklámozott orgiákat rendez, mert baszás közben vissza lehet jutni az előző életünkbe. Fasza, mi? És akkor nekem mondja Laura, hogy szar ember vagyok. Nekem, érted? Amikor ilyenek vannak. De nem érdekel, tudod? Nem szabad törődni vele, mit mondanak mások, ezt jól jegyezd meg.

És te? A gimiben már végeztél, nem? Az fasza. Versek, mi? Komoly dolog. Leülsz otthon a papír elé, aztán így... Ja, aha, világos. Apád is ezt csinálta folyton, nonstop anyaggyűjtés. Bármilyen történet, az filmanyag. Minden egyes kibaszott pillanat. De ilyenek, érted, hogy nagyanyád temetése. Lehetett kábé tizenöt, max tizenhat. Ácsorogtunk nagyapáddal a sírok közt, két

Bíró Zsombor Aurél 55

NYERSANYAG

drabális csávó cipelte a koporsót, félúton elejtették, csak úgy döngött alatta a föld, a rokonok kussban toporogtak. Aztán nem bírták felemelni, kurvaanyáztak, meg minden. De én apáddal voltam elfoglalva, mert végig mellettem bólogatott. Mondom neki, mit csinálsz? Erre odahajol a fülembe, és

56 azt feleli, csak elgondolkozott, milyen szuper jelenet lehetne ebből, két távoli shot, meg egy közeli, képzeljem el, beszürkül a színskála, rángatja a fekete kabátokat a szél, érzékeny, mégis humoros ábrázolása a halálnak. Szóval érted, Zsoltikám, ha ő volt mondjuk tizenöt, akkor én tizenhárom, de már ott erősen kezdett érní a jobbgyenes, amit húsz évvel később be is vittem neki.

Pedig hányszor kihúztam a szarból! Nem mondta, mi? Hátba szúr, évekig eltölt tőlem, de azt nem tartja fontosnak elmesélni, kitől kapott lövét az első filmjére. Keress rá nyugodtan. Nem az államtól, annyit elárulok. És akkor nekem mondja Laura, hogy szar vagyok. Konkrétan így mondta, tudod? Szar, önző. Meg előtte, hogy nem bír velem egy légtérben lenni, annyira büzlöm, azért alszik a másik emeleten. Én, érted? Gyere, szagolj meg. Komolyan. Na? Ugye. Hát hogy lennék bűdös, parfüm-értékesítéssel kezdtem az életem! Ez a picsa meg azt mondja, cefreszagom van, vagy nem is tudja, hogy fogalmazzon, mintha gőzölögne a bőrömből a pia, és keveredne vele az izzadság. Olyan, mint a földön megrohadt gyümölcs, végül erre jutott. Fasz, mi? De már nem érdekel. Apád is olyan filmet csinál rólam, amilyet akar. A séróm rendben van, ugye? Nem fújta szét a huzat?

Álljon féltre, kiszállunk. Gyere, whisky, mielőtt bemegyünk? Első szabály: mindig legyen belső zseb a zakón a laposüvegnek. Na, válassz egyet, lássuk, menthető-e az izlésed. Gyenge. Nézd a hasítékot a hátán. Nem ott kéne legyen, hanem a zakó oldalán, mert így középen úgy néz ki, mintha a seggvonalad meghosszabbítása lenne. Ezt próbáld fel, ez fasza. Ne égess, bazmeg, nehogy begombold az alsót. Háromgombost meg soha nem veszel fel, érted? Ezeket jegyzed meg, apádtól ilyen nem tanulsz. Semmit nem tud az életről, ezért mondom, igazából tökmindegy, megcsinálja-e rólam a filmet. Úgyis elbassza. C&A-s inget ad majd a főszereplőre, a Pull & Bear-ből turkál neki nadrágot, semmi köze nem lesz az egészségnek a valósághoz. Mi? Mit nem értesz? Azért tiltott el minket, tudod. Ez komoly? A film miatt, amit rólam írt. Az orrát is azért törtem be. Most már szarok az egészre, érted, de akkor... Mindegy, ezer éve volt, hagyjuk. Azzal törődj inkább, milyen inget akarsz. Fehéret, persze. De azért ez durva, azt hittem, legalább ennyit elmesélt. A gallerra figyelj, olyan legyen, mint az enyémmé, angol szabású. Igazi patkány, mondtam én. A nadrágot meg nem kell túllihegni, egyszerű szabás, négy zseb, szevasz. Keresztapád férfit varázsolt belőled, mi? Még kell egy Jaeger-LeCoultre vagy egy Rolex, de azt majd máskor. Na, tipli, fizess, itt vannak a kártyáim.

Menjünk gyalog, gyere. A Kioskba. Valami faszább helyre akartalak vinni, amúgy is ritkán vacsorázom tíz alatt, de az Onyxban vagy a Pomo D'Oroban túl nagy a pörgés, nem lehet felszedni a pincérnőket. Hogyne kérdezhetnél, Zsoltikám. Tudja a faszom. Magyarázott a kurvákról meg a piáról, de kamu az egész, csak talált egy csávót, aki még nálam is jobb helyre jár nyaralni. Mindig van nagyobb hal, érted. De én már leszarom. Bögött nekem, hogy évekig csaltam, meg mit tudom én, mondom, ide figyelj, Laura, megbaszom őket, fizetek, szevasz. Nem veszek nekik balatoni nyaralót, nem ruccanak ki velük Thaiföldre. Hol a megcsalás? Húsz éve ugyanezzel a dumával szedtem fel, érted, mondtam neki, én a szabadság híve vagyok, szórakozzunk jól, ez a lényeg, nem akarom pórázon tartani, ha szeretjük egymást, az apró részletek úgyse számítanak, meg ilyenek. Akkor elolvadt tőle, hú, milyen kibaszott romantikus. Most meg ugyanezt mondom, és szar ember vagyok. Fasza, mi? De nem érdekel, elhiszed? Tényleg nem.

Na, ide jöttünk, ez a resti. Whisky, mielőtt bemegyünk? Igen, két fő, Lehmann néven. Gyere, ülj az ablakhoz, Zsoltikám. Hát boldog szülinapot. Még mindig elvihetlek kurvázni. Én felszedem azt a vörös pincérnőt ott jobbra, de téged összehozhatlak Brigivel. Az is vörös. Egynyolcvan, kerek segg, hosszú lábak. Bírod a vörösöket? Sokat puffázik, de más baj nincs vele. Én vagyok a mániája, érted? Ilyeneket magyaráz nonstop, hogy tőlem akar gyereket, mert nekem tökéletesek a génjeim. Egyszer megszólalt baszás közben, azt mondja, szívesen odaköltözik hozzám, ha akarom. Nem akartam. Aztán ellopta a másfél milliós Chopard karórámat, attól kicsit bepöccentem. Gondoltam, legközelebb rákérdezek, és ha letagadja, megfojtom, vagy valami, csak végül... Na, itt jön a vörös.

Ha én előre tudom, hogy ilyen gyönyörű hölgyek dolgoznak a Kioskban, mint te, akkor minden este itt vacsorázom! Tegeződjünk, kérlek. Lehmann Dániel. Ő meg a keresztfiam, aki kér egy vodkaszódát, plusz egy pohárral a legdrágább száraz vörösből. A nevedet megtudhatjuk? Gyönyörű. Pont olyan gyönyörű, mint te. Két ökörszálylevest, légy szíves, aztán nekem a báránygerincet, a keresztfiamnak meg... Ne égessél, Zsoltikám, rántott húst eszel otthon, oké? Szarvasgombás rizottót szeretne. Ennyi. Várj, elfelejtetted megadni a telefonszámod. Akkor majd a desszertnél visszatérünk rá!

Kéreti magát, de meglesz. Nem hiszed? Mindjárt hozza a levest, akkor meglátja az Aston Martin kulcsát az asztalon, aztán gyorsan kikeres Facebookon, és miközben végigpörgeti a Rómában, Shanghai-ban, Buenos Airesben készült szelfiket, rájön, hogy nem is lenne olyan szar dolog kúrni. Bármibe fogadok. Oké, állom, fogadjunk. Fasza srác lett belőled, Zsoltikám. Régen kis pöcsfej voltál, apád kinyalta a segged, ha megcsikiztelek, azért

rinyáltál, ha elpicsáztalak egyérintőben, azért. Még tízévesen is vagdostad magad a földhöz, röhejes volt. De fasza srác lettél, tényleg. Csak ezt a szarakodást a versekkel, ezt még ki kell nőni.

58 Komoly dolog a faszom. Egy Volvo S90 saját zsebből, az komoly dolog. Csak nem akartam ezzel indítani. Versek, bazmeg. Apád is nyomta nonstop ezeket a faszágokat. Leképezni a valóságot, meg mit tudom én. Ő csak ábrázol, ez volt a mániája. Ő az objektív kamera. Mondom, fasza, de kít érdekel? Tudod, mi a valóság, Zsoltikám? Amikor a pszichiátrián beraknak szobatársnak egy csajhoz, aki azt képzei, hogy V. Károly várát védi az angolok ellen a százéves háborúban. Konkrét csatákat lenyomott, érted? Vágta, szeletelte a levegőt, éjszakákon át élezte a láthatatlan alabárdját. Néha meglőtték, akkor elterült, hoznom kellett neki kötszert, addig nem hagyta abba az ordítózást. Sose fürdött, amilyen szaga volt, te, olyat én még nem basztam. Mindig véresre karmolta a vállát, azt mondta, oda fúródott a nyílvszű, áldott legyen az Úr neve, hogy ki is jött a túloldal, mert így könnyebb kihúzni. Na, hát ez a valóság, nem gondolod?

Mit mereszted a szemed, hozzák a kaját? Ne haragudjon, rossz asztalhoz jött. De, igen, két ököruszályleves. Rendes étteremben egy asztalhoz egy pincér tartozik, tudja? Látod, Zsoltikám, mondtam, szar hely ez. Baszok rá, együnk. Dehogy kérte a nő! Nem nyertél, meg fogja adni a számát, meglátod. Mindjárt odamegyek, és megkérem, tippelje meg a fizumat. Miért számítana, hány éves vagyok? A férfi annyi idő, amennyi a nője, ezt se tanította apád? Odamegyek, tippel valamit, én meg rávágom: nem talált, édesem, mert én döntöttem el, mennyi a fizum. Ilyen egyszerű. Te is nyomhatnád így. Betollak valami fasza pozícióba, melózgatsz kicsit, aztán kúrhatasz minden este más nőt. Jobban járnál velem, hidd el, apádtól csak azt tudod megtanulni, hogyan kell más faszával verni a csalánt. Mindegyik filmjét mások életéből csórta össze. Nem hiszed? Akkor elmondok neked most valamit. Megbízhatok benned, ugye? Én kértem, hogy írja meg rólam azt a filmet. Fingom nincs, miért. Unatkoztam, mit tudom én. Ez akkor volt, amikor Laura miatt abba kellett hagynom az ivást. Apád tudott rólam mindent, gondoltam, csináljon végre egy fasza filmet. Persze igazából nem hagytam abba. Az elvonóra is csak azért mentem be, mert Laura azt mondta, különben lelép.

Mindegy, a lényeg, hogy apád fél év alatt összedobta a sztorit. Kinyitottam a forgatókönyvet, nézem, első oldal, anyánk temetése. Mondom, fasza. Töltök egy pohár Barbarescot, leülök a kanapéra, felteszem a szemüveget. Tudod miről szól a jelenet? Hogy elbaszom a temetést, mert a hasamat marcolászom végig, és neki rám kell figyelnie anyánk helyett. Alapból, milyen film ez? Ki a faszom akarná megnézni? Plusz az is szánalmas, ahogy lefest, érted, azt írja, a főszereplő túlsúlyos, közben mindig ő volt a dagadt kettőnk közül. Meg ragyásnak sem engem csúfoltak a suliban. A bátyám mellett

nyüszíték, ilyeneket ír, meg hogy csorog az izzadság a homlokomon az erőlködéstől, mert fél órával azelőtt hülyére zabáltam magam a szomszéd telekről átpotyogó szilvával. Vicc, bazmeg. Ettem vagy hármat. Max ötöt. Honnan kellett volna tudnom tízévesen, hogy azért estek a földre, mert már félig rohadtak?

59

De ami a legdurvább, hogy ezekről a dolgokról soha senki nem tudott. A temetést még Laurának se mondtam el. Egyedül apád emlékezett rá, hát a jelenet végén kimentem a teraszra, gondoltam, megcsörgetem, mi a faszt képzél. Megkeresem a számát, kicsöng, nem veszi fel. Másodjára ki-nyom. Megyek vissza, de be se csukom a teraszajtót, Laura máris nekem ugrik. Csapkodja a mellkasom a forgatókönyvvel, és rikácsol, hogy micsoda mocsok vagyok, meg mit tudom én. Persze fingom nincs, mi van, érted, állok, mint egy fasz, aztán végre elkezdi szajkózni, hogy így volt, ugye, mint a filmben, látom rajtad, ne hazudj. Tökmindegy volt, mit mondok, le akart lépni már. Ez a balhé pont fasza volt ürügynek. Meg hát azt se tudtam, mit tagadok, érted, vagyis kábé sejtettem, melyik titkomat írta még meg apád, csak nem bírtam elhinni. Úgy voltam vele, tudod, hogy hátha mégse. Mert ugye ő az objektív kamera. Ő nem ítélkezik, csak ábrázol.

Hát, Zsoltikám, olyan faszán ábrázolta a két hetemet a pszichiátrián, mintha ott lett volna. Csak nekem négy hónapot kellett volna bent töltenem, mert ennyit mondott a csávó, akihez Laura elrángatott. És abból a négy hónapból én három és felet elvadásztam Namíbiában. Erről is csak apád tudott, ő foglalta a hotelt, ő vitt ki Ferihegyre, ő hozott be. Aztán ki tudja, érted, simán lehet, hogy Laura bekajálta volna, amit összekamuztam, ha nincs a kurva forgatókönyv. Szerinted azt milyen volt olvasni? Ezt is elfelejtette elmesélni, mi? Azt meg a filmből felejtette ki, amikor a főszereplő kilobbizik egy díjat a csóró, tehetségtelen bátyjának, nehogy éhen döggöljön, mert az egója miatt nem hajlandó el-menni reklámokat forgatni. Ezek a jelenetek kimaradtak, pedig van belőlük pár. De Namíbia, az belefért, arra nem sajnálta az oldalakat. Szerinted azt milyen volt olvasni? Miközben Laura pakolt. Hát, olyan... Érted, mint... Mindegy, szarok rá. Magasról, az egészre. Azt mondd meg inkább, rendben van-e a séróm, mert megyek, kifizetem a vacsorát, és begyűjtöm azt a telefonszámot.

Hol voltál, hugyozni? Persze, hogy megadta. Azt mondta, még dolgozik, később hívjam. Nem hiszed? Megmutassam? Na, azért. Fasza srác lettél, Zsoltikám. Látszik rajtad, nem leszel soha akkora patkány, mint apád. Felug-rassz hozzá? Iszunk még valamit. Vagy egyél desszertet, a crème brûlée nem vesztes. Aludhatsz is nálam, nagy a kecó, kapsz saját emeletet. Ja, oké. A nődet is hozhatnád, de mindegy. Soha ne visszakozz, érted? Azt mondod, nem, szevasz. Na, tipli, hívjál taxit.

Engem vigyen a Vérhalom térre, a keresztfiamat meg majd a harmadik területbe, kinn lakik Csillaghegyen. Tuti nem alszol nálam? Ne kérj bocsánatot, megmondtam! Brigit is csak azért nem büntettem meg a másfél milliós Chopard miatt, mert nem könyörgött bocsánatért. Lenyúlta, eltűnt 60 hónapokig, aztán egyszer csak felbukkant, és visszaadta. Hibát követett el, ennyit mondott. Tök magától, érted? Kár, hogy nem alszol nálam, Zsoltikám, bírom a búrát, tudod? Apádnak meg üzenem, hogy... Mindegy, leszárom. A séróm rendben van? Büdös se vagyok, ugye? Mert megcsörgetem Brigit, jöjjön át. Ja, igen, a pincérnő. Igazad van, őt is hívhatnám. Megadta a számát, mondom, itt van a telefonomban. De most nincs kedvem hozzá.

IMMAGIZMUSOK

1.

Az elejtett könnyek cseppjeiben,
viharzó megállók közt,
az eltört rúzs darabjaiban.
Megemészthetetlen, kesernyés,
darabos, adalékokkal teli
gondolataidban.
Ott kuporogsz

2.

Van a szeretkezés után egy szakasz:
valami a hajnal és a reggel közt,
amikor te sem alszol és én sem,
létezőnk. Egymáshoz nem
szólunk, hallgatunk.
Fekszünk. Visszaalszunk.

A paplan alól kibúvó jéghideg
Combod a térdemhez ér.

3.

Félek az üvegajtóktól.
Ragaszkodom az ágyam alatt
heverő játékokhoz. Minden
szavamban ott a remegés. Új színekre
vágom, mint egy kifakult
festővászon. Szeretem a macskákat,
de a macskák nem szeretnek engem.

4.

Elfogytak mind a szavak.
 Egy se maradt: húsos csontként
 hiénák martaléka lettem.
 Furcsálló tekintet
 a megálló túloldalán,
 feszül a szembogár, mint
 száraz lepedő a szárítón.

Kopogj úgy, hogy ne
 haljám.
 Töltsd vissza a bort az üvegbe,
 aztán öntsd ki az üvegből a bort.

5.

Ez is csak egy próbálkozás.
 Félkész áru vagyok.

A vonat mindig fél kettőkor
 halad el,
 valaki fekszik a síneken:
 idegen tárgy tépi fel
 a húst.

Nem hiszek a prímszámokban,
 Sem a természetesekben.

A meghúzott fegyvertárban
 éppen kifogyott a töltény.

6.

A gyermek az első szóval
 próbálkozik.
 Új íz voltál a számban,
 lejárt a szavatosság.
 Halk puszogások
 elfordulás után.

Példamondatok a semmire.

7.

Mondhatnál valamit,
ami igaz.

Naiv vagyok.

Égett pillecukor
fapálcika hegyén.

Tüdőm grafitszínű,
ahova tiszta papucsba

se. Betettelek
a többi közé.

Műanyag,
szennyezed
életteremet.

8.

Zöld sál volt a nyakad körül.
Ekkor láttalak utoljára.

Az emlékek elbújtak,
a fotóalbumban megfakult
arcod honvágya
Ragyog.

Képek jönnek, felírom:
mézbor, elszakadt strandpapucs, füstkarikák.
Legyen kéznél valami,
ha elfelejtenélek.

9.

Te a fehér mezőn, én feketén.
Parancsszóra mozdul a gyalog,
a királynő belészeret. Bástyák
előttem, a király B4-en.
Ahol győzhetne, ott visszafordul.

Könnycseppek mattok helyén.

10.

Lennék bármi: egy kilyukadt gumiabroncs,
tintafolt, rúzsfoltos ing, csak ne
juss többet eszembe. Kinőtt rózsza
tövis nélkül. Ami jó,
gyors tempóban elindult az ellenkező
irányba. A dolgok egyszerűek.
Én nem vagyok dolog.

11.

Mint a tőkehalat, úgy kell
kibelezni, hogy megízleled
legjobb részemet. Egyszer meghalunk –
ez biztos, de ne beszéljünk róla.
Ha elindulok felfelé,
mélyen vagyok,
ha lefelé,
túl fenn.

12.

Idomított állat voltam.
Megtanítottál az esőben
fürdeni, tányérból enni,
lepkéket gyűjteni.
Kartotékomból hiányoznak
lelki adataim.
Téged szerettelek azok helyett,
akiket nem tudtam. Sodródrom
lyukas tutajban kiszáradt
tengeren.

13.

Az utolsó csepp a
pohár fenekén maradt.

Kihűlt helyeden
kiszáradt molylepkék.

Az epret utáltad,
mégis azt kértél.

14.

A hóbaglyok
tíltakoznak. A kanapén
pipacsmintás vánkosok
ölekeznek. El kéne
menni. Van egy kis
dinnyehéj. Csak az nem
világos, miért vagyok itt,
ha sehol sem
kéne lennem.

15.

A némaság bosszant.
A zajok legalább őszinték.
Hópehely vagyok
téli éjszakán,
homok,
amit elhord a szél.
Az árnyékom már nem követ.
Nejlontáskában várakozom.

16.

Most azt a semmit
viszem a zsebemben,
amitől elhallgattunk.
Kilégzés utáni halk
zörej. A hullámok
mossák a partot. Lépteim
helyén törött tükrök.
Ha találkozunk,
ne ismerj meg.

Nyár közepe volt. Zöld tréning felső, farmer és vászoncipő. Mint egy fényképen, sokáig állt így a teraszon. Nyújtózkodott és mohón szívta a fenyőillatot. Csupa bogáncs a kert, elhanyagoltuk, gondolta. Este nem vette észre, hogy mindent

66 Csala Károly

FOLYAMATOS MÚLT

felvert a nád és a gaz, kicsit távolabb egy rozsdás hintaágy. Az árnyékos udvar átmenetinek látszott, mint egy külvárosi park. Látta magát a tükörben. Sapka, napszemüveg, tö-

rülköző, hátha lemennek a vízhez is. Látta a penészes a falat, ettől rosszkedve lett, újra kitámolygott a teraszra. – Tini, gyere már, folyton rád kell várni mondta, mintegy maga elé, súlytalan hangon. A strand zárva volt.

Visszafelé igazoltatták őket. – Csak ketten vagytok? – kérdezte a rendőr, és mereven bámult egy irányba. Úgy látszik felismerte őket, mert Zénó papírjait már nem kérte el. Ez nagy szerencse ugyanis egyik kezében egy piros-fehér nejlonszatyrot, a másikban pedig egy Budweisert szorongatott. – Egyelőre igen, válaszolták szinte egyszerre. – Rendben van, nem kell beszarni, legközelebb ne az út közepén sétáljatok. Közben megeredt az eső. A lakatot nehezen sikerült kinyitni A bejáratig szűk ösvény vezetett, mindeütt mocsok és sár. Szünet nélkül vartyogtak a békák. Valamilyen állat már végigment az udvaron, még látszódtak az apró, kontinens alakú medrek. Felkapcsolták a villanyt. Bent minden úgy volt, ahogy hagyták. Penész, öntöttvas radiátor, horgolt csipketerítő és csend. Lehetne még fokozni: kétkazettás magnó, fullasztó hőség, tésztaszag és egy optikai szálás lámpa. Belevetette magát fotelbe, és egy darabig nézte a falón lógó képet. Nagypapa középen a Halász és a Révész között ül fekete, földszagú zakóban, Zeni az ölében. Nagypapa ingerülten magyarázott valamit, kiállhatatlan ember volt. Nem sokkal ezután Zeni elvágódik a parton, talán szándékosan. Felhasad a szája. Ajtók nyílása, kívül halk beszédek. – Drága fiam! – hajolt föl Loni néni, a család barátja. Egyszer Zeni egy létrát támasztott a falnak, kifigyelte, hogy a néni mikor megy fürdeni. Szerencséire épp a legjobbkor ért fel a tetejére, az ablaküveg mögött ott állt a néni, habos volt a válla, a tükör előtt sminkelt, csak egy törülközőt tekert maga köré, szóval ott állt az idők végtelenéig, olyan volt, mint egy reneszánsz festmény.¹ Egyáltalán nem biztos, hogy ez igazán megtörtént. Zeni időközben Zénó lett, talán mert elmúlt tizenöt, felállt a plüssfotelből és elpakolta nagypapa képeit Az egyikben mama egy kőrakáson ül, átöleli a meggyfát, nagypapa tüzet rak a kert végében. Aztán jött az eső, és eloltotta a tüzet, jött a vihar és kidöntötte a fát, jött valaki és odarakta a hintaágyat a fa helyére. Szép nő volt, gondolta. Jó mamának képzelte el. Négyéves volt, amikor meghalt, aztán nagyapa magára maradt. Tini megpróbálta rávenni

Zénót, hogy válasszon valamit az anglisztika alapszak mellé, aztán okj-s tanfolyamokról beszélt. Zénó magyarázkodni kezdett, ráértett a korszellemre. Nem sokkal ezután Tininek sürgős dolga akadt, a kapuban még találkozott a néniével.

Másnap hosszúra nyúlt a délelőtt, a néni rávette őket, hogy 67
kezdjenek valamit a kerttel. A macska nagyot fújt, amikor megpróbálták lehámozni a borostyánt a fészker oldaláról, aztán elszaladt egy olyan helyre, ahol senki nem tud lépni sem. Hosszú évek óta élt már a kertben, mégis neki kellett rejtőzködni. Tini megpróbálta lefényképezni. Életbevágó macska content, percekig tartó kínlódás, aztán elharapott *kurvanyád. Poptarisznya, popтарыsznya, popтарыsznya!* – Kapcsold már ki a rádiót, kiáltott Zénó a kert végéből. – Van egy bakelitlejátszó hátul, egész jó lemezek vannak, rakj fel valamit. Aztán a hintaágyban ringatóznak. Sokáig. Az embert húzza le magához a semmi. A néni szerint nagypapa csak azért jött ide, hogy némi ingadozás után feleségül vegye a mamát, aki viszont idő előtt átköltözött a túloldalra, előtte még megutálta nagypapát, volt rá ideje. Szerették az igazságot, legfőképp azt, amit a néni mondott nekik.

Az ingatlan állapota lakhatatlan, az ablakon már nem lehet és nem is érdemes kinézni, odabent sötét, kint percről perce erősebben tűz a nap. Kiűrtették a házat. Zénó egyre inkább hasonlít a nagypapájára. Sokat gondol rá, vagyis a hiányára. A teraszon áll, történetesen vasárnap van, fülein átsüt a nap, kezében egy bontatlan Sprite. Feltépi a tetejét, kifröccsen a habja. Belekortyol, ugyanaz az íz. A második kortyot már nem érezte olyan borzalmasnak. Láttá magát a tükörben. Sapka, napszemüveg, törülköző. Aztán szűk és lejtős utcákon szaladt vele a bicikli. A szobornál felemelt kézzel állt az emlék. Lement a partra, még utoljára. A nénit már távolról észrevette, zavaróan hatású volt. Egy műanyag asztalt ültek körül a barátnőivel, olcsó pezsgőt ittak és cigarettáztak. Milyen gyönyörű nő volt valamikor, gondolta, őt még lehet okolni.

¹ Tempera, 172,5 x 278, 5, 1997, magántulajdon

68 Normal Gergely
ma inkább
ünnepeljünk

9.

a falubelieknek nem kenyere a megbocsájtás
elgörbül velünk a tér
holnaptól minden a felebarátunk
egy az életünk
borzongunk nevünk hallatán
zavarba jövünk mértékletességüinktől
a vágta a földet hajtja, a kerékben maradtunk
ahogy közeledünk, az éhezés lett az ima
kialszanak a toronyban a reflektorok
a dróton túl csak egy árnyékunk lesz
a csírák visszabújnak a földbe
fejünkben már ősi zaj rivall
a szükség törvényt ír
vízmosásban állunk
a vér kilép az érpályából
felázik a magzatomáz
élet előtti vákuumba léptünk
feljön a háborítatlan mély
kitüremkedik belőle a tudattalan
a mérlegre törünk és kigyomláljuk az alantast
ez a józanság megrészegít minket
lélegeztetjük a tetemet

bevégezzük és mi küldjük a rontást
 a kozmosz, amelyből vétetett kenyérmorzsa
 ebben a malomban kenyeret őröl a molnár
 mindannyian az ő fejében vagyunk
 prézlit hord a szél
 megidézünk foglyokat, határőrt
 valamiből kést kell faragni
 ez az első dolog, amit megtanultunk

párnát szorítunk gyávák fejére
 derekunkon a körhinta láncai
 ez lesz a világ búcsúja
 meztelenre vetkőzik bennünk a vihar
 várjuk, hogy az úr
 ebédet hozzon
 nem vagyunk egyedül
 itt a belső szemtanú

11.

színpárokat gyűjtünk fénytörésben
 a sétáló csapása mélyre taposva
 messzire menekülnénk innen
 de a sánpárokat felszedtük
 belőlük fegyvereket kovácsoltunk
 a talpfákkal fűtöttük a kazánt
 szívünkben a szent háború
 egy szűk barlang, benne sújtólég

ha a parazita hízni kezd
 megmutatja magát a hit
 a munka minket felszabadít
 a bánya mélyén sújtó a lég
 a levedlett kígyóbőrök
 mint élettelen artériák, a csörlőkről lógnak
 a csillék üresen járnak

eltévedt lidércek viszik a tant
 a prófécia teret hódít
 csak egy tan van
 egyetlen parancsolat, miénk a világ

ez csak egy nyelvi csapda
nem tudják, hogy bennük a világ
születés előtti létformából figyelünk
mi hívtuk életre, tudjuk a dolgunkat
mire lemegy a nap megszületünk
sejtjeink tele vannak emlékekkel
olyan messzeségről beszélünk, hogy beleszédülünk
egy a keringésünk, tudjuk amit tudtok
egy tisztáson szakadunk el
a megváltás is ott ér minket, ahol szégyenülünk
szembesülünk és elkábulunk
lemaradunk és kétségbeesünk
a fák közül azt kérdik van-e nevünk
innen egyedül mennénk tovább
valakik visszaszámolnak bennünk
mi leszünk a folyó a halban
a madarakban az ég

12.

eltüzeltük a szükségtelent
tárgyaink létünk szolgálatában
megmutatja magát a hit
felbátorít minket az egyformaság
nem vagyunk jók semmire, de bármit megteszünk
meg kell tanulnunk harcolni és veszíteni
csak így győzhetünk
parányi formák szalagot csévélnek
isten az akarat ellentéte
ha múltunk végre ránk cáfol, elérjük őt
miatta ébredünk, ő a váratlan
a lángoktól aranyló borostyán
ropogva felfut a falakon
ugyanúgy ahogy a megtértek füleiben
fűszálak az apokalipszis igéi
szavaink ornamentikaként folynak ki belőlünk
újra a folyásban állunk
testünk szűrökkel van tele
lépünk újra kopolyú
bőrünk alatt a színtelen plazma széndioxidot köt
ha atomokra bomlunk

helyet cserél bennünk az éter
a szellem az ózon alatt marad
pitypangmezőben szunnyadunk
szalmaszín hajunk a medenceűr vénafonatai
a bélkacsok a táncoló Siva

71

13.

csak egy tanítás van
a szabadság megmunkál
a falka bízik bennünk
mi önzetlen alfák vagyunk
a mindenhol jelenlévő kóboráram
a fehér zászlót kitűztük
rúdjával szíven szúrtuk apánkat
a karantén idejére kinyitnak templomaink
a szenteltvízes kád pengékkal tele
kik megbocsájtanak maguknak
bőrükbe vágják, mi hiányzik boldogságukhoz
mind ugyanazt a szót karcoljuk
most – ezek vagyunk mi
keskeny uszályon csorgunk lefelé
a forrástól indultunk, nem irányítunk
mozdulatlanul háton fekvé
szemeink mögött vagyunk
az egyetlen napot bámuljuk
sztroboszkópként vibrál
felettünk suhanó ágaktól
a folyó a híd alá ér
a partról kórusban hangzik a hiszekegy mantra
a mi müezzinünk a mértékadó gázló
a mederteltség, a folyamkilométer
időnként legurul közülünk valaki
lerakódik a szent hordalék
így változik a vízállás és a müezzin tovább zakatol
ahogy fedélzetről az apadó vízbe fordulunk
a mederben pergő homokszemekké válunk
víz alatti dűnemezők, mint határtalan sivatag
a fenék mintázata lassan rögzül
miközben a dűne központi teste vándorol

Hajnali fél ötkor csörgött az ébresztő óra, mély sóhajjal jobbra fordult, minek taszítson már a horkoló zsákon ott maga mellett, úgyis fel kell kelnie tizenöt perc múlva. Ha mélyen aludt, nem zavarta a horkolás, meg nem is maradt ott

72 Faludi Julianna

FEHÉR LAKKCIPIŐ

mindennap a Feri, csak hetente kétszer. Pompos papucsában kicszozgott a konyhába, és vizet forralt. Csak úgy, pizsamaalsóban lecsutakolta a honalját, friss bugyit húzott,

melltartóját ráigazította a hófehér, kerek mellére, és magára gombolta a blúzt. Ócska műselyemből volt a blúz, de frissen mosva fénylett, igaz a hóna alját már kikezdte két rozsdafolt. A nő őszülő haját sárgára festett kontyban viselte, amolyan reggel a homályos tükör előtt feltűzőttben, nem vette észre, hogy a haja töve zsírosodik, hiszen gondolataiba elmerülve kapkodta magára a napot. A csészét kiejtette a kezéből, csörömpölve hullott bele a mosogatóba, hallotta, ahogy Feri felnyögött ott bent a szobában, de nem ébredt fel.

A cipőjét nézegette, hogy hogyan vált le a talp befelé álló része, amikor eszébe jutott, hogy éppen két éve halt meg Béla. Tekintete a fehér magas sarkú lakkcipőjére siklott, arra, amit Béla hűgának lagziján viselt, akkor ismerkedtek meg. A hatalmas asztal túoldalán ült, Béla volt a vőlegény régi mestere, és le nem vette róla a szemét. Először zavarba jött, aztán kíváncsivá tette a kitartó nézés, néhány pohár bor, és a vacsora fogásai után pedig, amikor eléggé elunta a közvetlen társaságot maga körül, Béla odalépett hozzá, és tánkra hívta. Megnyerő volt tetőtől talpig, ahogy ott állt felette, a kezét nyújtotta felé, lehetetlen lett volna nemet mondani. Reggelig táncolt abban a fehér lakk magassarkúban, Béla vezette, elengedte, magához húzta, egymásra nevettek. Másnap bedagadt szemmel és felhólyagosodott lábbal feküdt otthon egész nap.

Gondolt egyet, és a kitaposott cipőjét a sarokba dobta, harisnyás lábára húzta a fehér magassarkút, visszament a fürdőbe, és újra befújta magát kölnivel, nem emlékezett rá, hogy kimaradt-e aznap reggel a kölnizés. Behúzta maga mögött az ajtót, és letipegett az ázártszagú lépcsőházban. Hangoosan kopogott az utcán a cipője, ahogyan feszes háttal sietett a vonathoz, a kavicsokon lassítania kellett, átlépett a vágányon. A vonaton gyorsan leült egy szabad helyre, hogy kipihenje előre a napot. Nyakán érezte a kölni illatát, négy éve megvolt az a kis üveg, talán azon az esküvőn is azt viselte, mégis mintha idegen nővel utazna, úgy illatozott a nyaka bele a vonat áporodott vas-szagú reggelébe. Állomásról állomásra szálltak fel az emberek, hamar lehuppant mellé egy kezeslábasba öltözött férfi. Cserzett arcán nyoma sem volt a reggelnek, friss volt, és eltökélt, jöhetett akár tízórányi szerelés aznapra.

Béla is ilyen eltökélt volt reggel, füttyörészve öltözött, persze, ha nem kocsmázás utáni reggelről volt szó. Akkor bizony lehetett keltegetni, és jobb volt nem szólni hozzá feleslegesen. Hideg vízzel gyógyította ilyenkor magát Béla, jéghideg vízzel csutakolta le a testét. Széles vállával állt a mosdó felett, hogy szerette volna megsimogatni azt a vállat, de tudta, hogy 73 jobb ilyenkor a távolból figyelve kávéat főzni neki.

Finoman, két ujjal morzsolta el a szeme sarkában a könnyeit, gondosan ügyelve a sminkre. Hiába a vízálló szempillaspirál, a szemhéjáról könnyedén lecsordulhat a szín. Elővett egy divatlapot és felnyitotta. Lapozgatott a szerelmi életet, az utazást, az orgazmust kínáló cikkek között, a szeme megakadt a ruhákat, cipőket bemutató képeken, elidőzött a szép lányokon, megfigyelte a színeket. Visszalapozott az olvasói levelek rovatához, és elmerült benne.

Negyven perc múlva befutott a vonat, és ahogy sietett tovább az egyik állomásról a másikra, belenézett egy ébredő kirakatba elégedetten nyugtázva fenekének kerekességét. Béla szerint olyan volt a feneké, mint egy régi görög váza. Amfora volt a képek alá írva, amikor megnézegetett egy ókori művészeti albumot a könyvtárban. Az amforákon sokszor pajzán képek voltak, olyasmik, amiket Bélával műveltek a lopott boldogságban. Amforája végre felvette korábbi kerekességét, Béla halála után sovány volt, mint egy csenevész gerle. Szinte csak a dús két melle maradt meg korábbi énjéből.

Átért a másik vonatállomásra, és komótosan kinyitotta az üzletet. Ránézett a bent hagyott szomorú papucsára, és a fehér lakkcipőjében maradt. Bekapcsolta a nagy sütőt, és az ócska kis kávégépet feltöltötte vízzel, tejjel és kávéval, majd átteresztette rajta az első főzetet. A fagyasztóból elővette a zacskós krumplis, sajtos és juhtúros pogácsát, kakaós és fahéjas csigát, a minitekerccset, a pizzás és a spenótos párnát, a sajtos stanglit, a minizsemléket, a croissant-t, a lenmagos kifliket, az ömlesztett sajtos pogit. Sorba rakosgatta őket a tálcákra, majd betolta a sütőbe. Akkor háttal nekidőlt a pultnak és behunyta a szemét. A sütő húsz perc múlva jelez, az alatt leolvasztja és megsüti a reggeli adagot. Béla nem szerette a pogácsát. Igazából ő is csak azt, amit korábban otthon sütött, még a nagymamája receptje szerint. Amióta a pályaudvari pékségen dolgozik, nem kívánja. A friss péksütemény illatától elmegy az étvágya. Néha persze, ha éhes, mégis csak bekap egy-egy duplacsokis tekerccset, vagy kakaóscsigát. Ilyenkor érzi, ahogy a gépzsír beteríti a szájpadrólását, azt csak a kávé olvasztja le, vagy az alapos fogmosás. Béla csak a húst szerette, meg a halat, leginkább azt, amit ő maga fogott ki. Azon a nyáron, amikor megismerkedtek, Béla kirándulni vitte, négynapos sátoros túrára mentek Béla barátjaival. A férfiak sörözgetve horgásztak, a nők napoztak, vagy a gyerekek

után rohangáltak. Esténként tüzet raktak a homokos parton, a bográcsban halászlé, gulyásleves rotyogott. A gulyáshoz együtt hámozták a krumplit, körbeülve a zsákot. Így beszélgetve kiderült, hogy a Béla volt feleségével osztozkodott éppen a késen. A volt feleség persze tudta, hogy ő ki, de
74 eleinte nem szólt semmit. Az új férjével jött el, és az öt éves forma fiukkal. Kicsit ideges asszonynak tűnt, gyakran és hangosan szólt rá a gyerekére, máskor meg hol az edények miatt, hol pedig a szűnyogcsípéseken rágódott, a jobb szeme sarkában alig észrevehető remegéssel. Béla kedvesen szólt a volt feleségéhez, ha észrevette, ilyenkor a nő arcán előtűntek a gödröcskék. Nem mintha nem vett volna róla tudomást, inkább pontosan akkora távolságot tartott tőle, mint a többi asszonytól. Nem szerette a sátrat, mindig viszketett a bőre a homoktól, a szűnyogok szinte a bőre alatt is csípték, a levegőt pedig áthatotta a sörszag. Reggel, amikor felébredt, elmerült Béla nap-sütötte barázdáiban, titokban megsimogatta a férfi cserzett arcát. Béla ilyenkor gyengéden átkarolta, és halkán, finoman ölelve öblös mellét magáévá tette a sátorban. Nem hallatszott egy hang sem, az ébredő madáracsicsérésbe fonódott gyorsuló lélegzetük.

A sütő pittyegett, elkészültek a pogácsák, a pizzás tekercs, a csigák, a zsemlék, a kiflik, a stangli és a többi. Egyesével kiemelte a sütőtálcákat, és a pultra helyezte őket. Megtörölte gyöngyöző homlokát, levette a pulóverét. A péksüteményeket különböző kosarakba rendszerezte, és ránézett a kirakatban elhelyezett feliratokra, hogy egyeznek-e: a tökmagos pogácsa és a sajtkrém tekercs helyet cseréltek valamiért, talán a tegnap esti műszakban tévesztették össze a lányok, amikor töltötték fel az adagokat. A vevőknek ilyenkor sokszor meglepetés, hogy mi kerül a zacskóba, hiszen olyan gyorsan dolgoznak a lányok, hogy nem veszik észre, mit visznek el. Később, a metróon, a vonaton, a munkahelyükön, vagy a gyerekek kicsomagolva iskola után látják, vagy ami még kellemetlenebb, hogy esetleg az utált sajtkrémbe haraptak, vagy a pizzás tekercs valójában szederlekváros, vagy tepertős pogácsa kerül krumplis helyett egy vegetáriánus szájba. Többször szólt már a két lánynak, akik váltani szokták, hogy figyeljenek jobban. Van olyan vevő, aki nem tér vissza, de van, aki másnap megkeresi reggel, mert gyakori, visszatérő vevő, és panaszkodik. Sokakat ismer, öt éve dolgozik ezen a pályaudvaron. Vannak, akik itt laknak, a zegzugokban, a pályaudvar környékén húzva meg magukat, a gyorséttermek meleg falának tövébe dúcolódva be, vagy a kocsmákban állomásoznak záróráig várva a reggelt a friss péksüteménnyel. Rengeteg arc fordul meg, akiket észre sem vesz, egyik tételt üti be a gépbe a másik után. Ingyen nem ad ki soha ételt, csak ha megmarad valami, és a lányok is elvitték, ami kell nekik, akkor szokta a maradékot egy zacskóba szórni, és elvinni kicsit távolabb, ott adja át a Janinak. Béla ruháit is, amik a lakásán maradtak, Janinak hozta el, egy nagy bevásárlózacskóban. Volt benne

néhány póló, amiben Béla aludt, nadrág, pulóver, egy bőrdzseki és egy kabát. Jani két télen át Béla kabátjában járt, minden este rácsodálkozott, hogy mit keres a metróban Béla, amikor Janinak vitte a megmaradt ételt. A pólókat hamar elnyűtte Jani, a nadrágok is elszakadtak, összepiszkolódtak a fővárosi rideg köveken.

75

Ránézett a pénztárgép órájára, háromnegyed nyolcat mutatott, ilyenkor érkezik be, majd indul el három vonat is. Neki támaszkodott a pultnak, és várta a rohamot. Béla korábban őszintén csodálta a teherbírását. Az első évben arra volt munkája, egy irodaház építkezésére járt, amihez később hozzáépült egy másik épület. Béla reggelente beszaladt hozzá a pályaudvarra, ételt nem vitt, inkább a közértben vett magának felvágottat, csak egy kávé-t vitt el magával. Béla ott állt a pult mellett kilenckor, amikor éppen roham volt, nem is tudtak beszélgetni, csak figyelte a poharát szorongatva, ahogyan adogatja ki a kávé-t, csomagolja a pogácsát, szórja a visszajárót a pulton lévő kistálba. Este nem mentek együtt haza, Béla szeretett kimaradni egy-két italra a kocsmában a barátaival.

Hirtelen kibicsaklott a bal lába a fehér cipőben, felszisszent, de már nem maradt ideje a fájdalomra.

– Harminc deka tökmagos pogácsát kérek, és egy kapucsínót – Először a kávéautomata gombját nyomta meg, majd fogott egy zacskót, lemérte a pogácsát. Pontosan harminc deka volt, elkérte a háromszázhuszonöt forintot, addigra elkészült a kávé, és rányomva a fedőt a papírpohárra, átadta. Kígyózó sor állt a pult előtt, ezért a kávékat kettesével adta ki, így gyorsabban tudta lemérni a péksüteményeket, és bevárni, amíg a vevők előkotorják a pénztárcájuk mélyéről az aprót. Volt, aki húszezrest húzott elő, akkor elővette a pénztárcáját a visszajáróért, a különbözetet felírta egy cetlire. Minden egyes összeget fejben számolt, hiába volt a pénztárgép, a piacozás óta fejben számol. Sosem tévedett még.

Amikor megkérdezte, hogy miért váltak el Béla és a volt felesége, azt felelte, egyszer csak megőrült a nő. Féltekenységében kocsmáról kocsmaára üldözte, pontosan követve mindenhova. Mindenféle ok nélkül kínosan kezdett viselkedni, mesélte Béla. Akkor elképzelte azt a nőt a szép gödröcskével az arcán, ahogy hisztizik a kocsmá közepén, magából kikelve kiabál, és eldöntötte, hogy ő maga sohasem lesz ilyen. Sosem kérdezte meg, hogy hol járt, ha Béla napokra eltűnt. Amikor előkerült, szó nélkül gumikesztyűt húzott, fogta a férfi levetett ruhadarabjait, és egyenként a mosógépbe dobta. Két programmal mosta ki egymás után, dupla adag mosószerrel. Ha jó idő volt, az erkélyen teregette ki az alsógatyákat, a zoknikat, a pólókat, a nadrágot. Béla szerette a szél illatát a ruháin. Elégedetten simított végig vállas

alakján reggel munkába menet, büszkén állt az ajtóban az illatos ruhában. Akkor sem szólt egy szót sem, amikor pletykálni kezdtek Béláról. Először a közértben ejtette el a pénztáros, amikor éppen nem volt ott rajtuk kívül senki, hogy ejnye de nagyétkű ez a Béla, nem igaz? Ja, szereti az oldalast,

76 felelte, majd feltette a napszemüvegét. Nagy étkű volt, persze, az italal sem ismert határt. Mivel megfogadta, hogy soha nem megy se vele, se utána a kocsmába, ezért a másnapszagban számolta össze Béla feleseit, meg az elmaradt rezsiben. Hiába osztották el ugyanis, amikor összeköltöztek, enyém a gáz, tiéd a villany, enyém a lakbér, tiéd a telefon. Egy hófedte téli estén úgy ért haza, hogy jéghideg volt a lakás. Százszor is begyújtotta a gázkonvektort, nem pislákolt benne láng. Ott, a szinte jégvirágba öltözött parkettán nyilallt belé a felismerés. Éppen másfél éve voltak együtt. Összecsomagolt, és két napig a hűgánál aludt a kanapén. Béla éppen eltűnésben volt már három napja. Másnap korán behívta a délutános lányokat, és rohant a gázművekhez. Béla egy évnyi elmaradással tartozott, plusz a kamat. A sárga csekkeket, és a figyelmeztetőket elrejtette. Amikor meghallotta az összeget, amivel tartozik, egy lendülettel rohant a bankba, feltépni, felszakítani, felszabadítani, verejtékből, hajnalokból, vérző sebekből összehordott megta- karításait. A gázzámlát átírányította a bankszámlájára. Minden egyes szolgáltatót ellenőrzött. Másnap este, amikor hazaért, Béla eszméletlenül feküdt a földön. Felkapta a telefont, hogy a mentőket hívja, de Béla hirtelen magához tért, és forgó szemekkel kiütötte a kezéből a telefont. Akkor halkan lecsillapította, ágyba fektette azt a nagy testet. Béla tiltakozott, ostoba, unalmas és kövér ribancnak nevezte, akinek hálálkodnia kéne azért, hogy vele lehet. Fogalmad sincs, micsoda jó dolgod van, mondta, hát ki a fene szeretett még így téged, ordította. Majd az oldalára fordult, és elaludt. Régről tudta, mit kell egy részeggel tennie. Óvatosan lopakodott ki a lakásból. Onnantól fogva, minden eltűnésénél számolta a napokat, hogy amikor újra felbukkanna Béla soknapos részegségében, aznap ne legyen otthon. A nagy kihágásokat csöndes időszakok követték, hetekig nem ivott egy-két sörnél többet. Szerette azokat a józan reggeleket vele, igaz, hogy Béla szótlanabbá vált, de puhán beszélt, és szomorúan kedves szemekkel kísérte a mozdulatait, ahogyan elkészítette neki a teát. Aztán becsapott a mennykő. Egyik nap azzal hívta fel Béla, hogy lenne szíves kicsit sétálni munka után, mert vendége van. Úgy érezte, hirtelen egy földrengés kellős közepére került. Végigfutott a hátán a hideg, majd forróságot érzett, az ágyékától a kisujja begyéig. Bélának vendége volt, amiért ő nem mehetett haza a saját lakásába. Nem akarta elképzelni, hogy miféle vendég, talán egy rokon, gondolta, aki hirtelen lepte meg, vagy valamelyik haverja jött pénzéért kuncsorogni. Eszébe jutott a nő az elhalványult gödröcskével az arcán, és munka után elment a plázába. El-elkapta a hév, hogy hazarohanjon, és véget vessen mindenféle vendégségnek,

de elég volt Béla volt feleségére gondolnia, meg a Béla furcsa hangjára a telefonban, ha nem józan, nehéz lesz vele.

Üveges tekintettel bámulta a butikokat a plázában, betért egy tágas üzletbe, ruhák lógtak mindenütt a parfümös levegőben, hangos zene szólt, találmra belenyúlt a ruhák közé, forgatta a téli kabátokat, megfogdosta a selymes kelméket, a karjára terített néhány göncöt, és a próbafülkébe ment. Kapkodva nyúlt a zsebkendője után, a feltörő zokogást hangos orrfújássá szelídítette, maszatos könnyeit a zsebkendőjébe kente, leroskadt a székre és kitaposott cipőjére nézett. Pont ilyen vagyok, gondolta, és lerúgta lábáról a puha, kopott barna lábbelit. Vetközni kezdett, ott állt egy szál melltartóban és bugyiban a próbafülke tükre előtt a kegyetlen neonfényben, látta a párnákat a combján, a redőket a hasán, még a karja is szokatlan felszint mutatott, magára kapta a behurcolt műselyem blúzt, madarak voltak rányomva, a madarak egy képzeletbeli tó felett cikáztak, mintha több ismétlődő, egymást tükröző madárrajt riasztott volna meg valaki, keringtek a láthatatlan tó felett, talán darvak voltak, akiknek amúgy Dél felé kellett volna venniük az irányt, az örök tavasz országának ígéretével. Magára húzott egy nadrágot is, feszes volt a fenekén, kicsit megkönnyebbült a tükörbe nézve, nem is mutat olyan rosszul, kirohant a fülkéből, további darabokat hurcolt be, rózsaszín csipkés melltartót hozzávaló bugyival, púderszínű szatén blúzt, meg testhez álló fekete pólót, amiben kirajzolódtak a tetoválásai, fehér farmert, egy pár magastalpú cipőt, most már egész jól nézett ki, igen, kit érdekel a Béla, ami az övé, az az övé, ez a nő ott a tükörben ki fog sétálni az utcára, felszáll a vonatra, és a magastalpú cipőjében hazasétál a murván át, a járdán kikerülve a kutyaszart, felmegy a lépcsőn és kiteszi Bélát a vendégével együtt, örökre. Fizetett a pénztárnál, az első kukába bedobta a kitaposott cipőt, a pláza végében magára húzta a darvas blúzt, és a feszes nadrágot, majd a pályaudvar felé vette az irányt, a fülében csengett még az üzletben játszott zene, ritmusra lépdelt, megnézték az emberek. Mire kiért a pályaudvarra, egy marok a szívét kezdte el szorítani, a Béla és a vendége, talán még ott vannak, mit is fog tenni, hasított belé, ki tudja mit. Talán jobb, ha most rögtön rájuk hívja a rendőrséget. Betért a sarkon egy preszszóba, lehuppant az első kis asztal mellé, és rendelt egy szíverősítőt. A negyediknél tartott, amikor mellé ült egy férfi. Akkor felkapta a szatyrot és a táskát, fizetett, és hazasietett. Otthon már nem volt senki, üresen állt a lakás, se vendég, se Béla, a konyhaasztalon két üres borospohár, az ablak pedig nyitva volt. Beleszagolt a levegőbe, de csak az őszi égetett avar illatát hozta be a szél. Az ágyhoz rohant, és tépte le az ágyneműt, a párnahuzatot, a lepedőt, az ágytakaró huzatát egy csomóba gyűrve dobta bele a mosógépbe, a fürdőszoba követ vizslatta, de nem talált rajta egy hajszálat sem.

Amikor megérkezett Judy, az egyik délutános lány, hátra ment a pult mögötti részbe. Leült egy pillanatra, és ledobta sajtó lábáról a cipőt. Ránézett a két megtelt vízhólyagra, és kikapcsolta magán a melltartót. Kíváncsian a kakaócsigádat, búgta Béla a fülébe a konyhapulton. Bármikor, bárhol és bármilyen állapotban megkívánta. Tetőtől talpig tette magáévá, akkor is, ha csak kakócsigát ígért. Igen, nagyétkű volt Béla, gondolta, na és. Addig csak a kimért örömet ismerte, amit lopott magának az együttlétek során. A volt férje egyáltalán nem értette a szerelmet, ha a nadrágjához nyúlt, mintegy csodálkozva adta meg magát. Az előzőek mind csak a maguk örömét keresték esetlenül, kényelmesen, vagy éppen sietősen. Csak a Béla tudott úgy hozzá érni, hogy a pokol is mennyé változott.

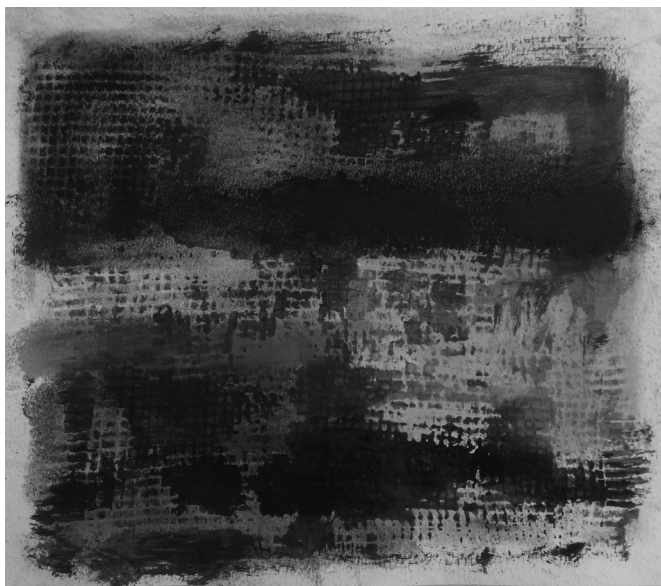
Hirtelen megsajdult a válla, fejét hátra vetette, jobbra-balra körzés, szépen lassan, könnycsepp gurult le az arcán. Azon a lagzin, rögtön tudta, hogy elveszett, sosem táncoltam még senkivel így, ahogy veled, nézett mélyen a szemébe Béla, pedig már elmúlt ötvenöt, biztos tengernyi nőt megpörgetett már. Te vagy a legbevalóbb nő, akit ismertem, mondta Béla, a legszebb fenekű és a legélesebb eszű, látod milyen jó nekünk együtt.

Kifújta az orrát, és a tükörben megigazította a fején a sárgás-fehér kontyot. A késő őszi napsütés bearanyozta alakját, de a szeme alatt az árkokat, az orra és a szája mellett a barázdákat nem simította ki még a napfény sem. Elégedetten nézett végig a testén, jó ez még. Visszabújt a fehér lakkcipőjébe, és előre ment a pulthoz. Judy mellett ott állt már Andi is, és szolgálták ki a kígyózó sort. Most nem lett volna szerencsés beállni hozzájuk, összeszokott, egyenletes ritmusban dolgoztak egymás mellett. Meleg időt mondtak aznapra. Feltúrta a blúzt, karján elővillantak a tetoválások. A kígyóval Bélát lepte meg, az állat szemébe volt tetoválva egy B betű, a kígyó farka a melle alatt végződött, csak az láthatta, akivel meztelenkedett. A japán felirat egyszerűen megtetszett a szalonban, azért került fel a felkarja bőrére.

Gyakorlott szemmel nézte végig a kosarakat, hogy miből mennyi fogyott el. A sütőtálcákra helyezett két adag fagyasztott krumpolis pogácsát, egy adag lenmagos kiflit, és egy adag duplacsokist, majd egyesével a sütőbe tolt a tálcákat. Amíg a lányok állták a rohamot, letörölgette a pultot, feltöltötte a kávégépet, és átvette a beszállítótól az üdítőket. A sütő jelzett, hogy elkészült a következő adag. Ahogy kivette a tálcákat, egy óvatlan mozdulattal hozzáért a sütő belső falához. A tálcát azonnal a pultra helyezte, hogy ne guruljanak le róla a pogácsák, csak utána szisszent fel. Csúnyán megégette magát. Hátra ment a csaphoz, és a hideg víz alá tartotta a karját. Szép forradás lesz belőle, gondolta, szép cifra mintázat. Béla az épülő irodaház hetedik emeletén dolgozott, amikor áramütést kapott. Hiába hívták már a mentőket. A holttestet azonnal felismerte. A temetésen ott volt Béla apja, két testvére, három volt nője, akiket a testvérek értesítettek. Hiába próbálná

felidézni, nem emlékszik, csak arra, hogy a temetés után a Béla testvérei támogatták haza. Aztán a kórházban tért magához egy reggelen, ahol hetekig bent tartották. Csak ült egy körben a többi ápolttal, és nem tudott megszólalni. Egy szép napon megelégette, és saját felelősségére távozott a kórházból. Az üzletben már nagyon várták, a lányok több műszakot 79 vittek, a kassza veszteséget mutatott. Feri az egyik beszállítója volt, úgy került az ágyába. Kedves férfi, nem túl szép, nem túl illatos, nem hoz vendégeket a lakására, és nem kocsmázik. Hiába küzdött, de Béla izmos hátának rajzolata az ujjbegyébe forrt. Sosem közeledett Feri kopaszodó fejéhez, beleégett Béla fekete hajának illata. Rohadék volt a Béla, mondta egyszer neki a húga, nem mertük neked mondani, de aljasság volt, amit veled művelt. Miért nem mondtátok, kérdezte, felesleges is lett volna, felelte rögtön magában. Azt az áramütést az ágyékában, azt az ölelést, ami fájt, kegyetlenül fájt, azt a küzdelmet a Béla szívének árnyékával, azt úgysem tudták volna megsemmisíteni. Mászott, kúszott, évekig, hogy az a fehér lakkcipős nő legyen újra ott a lagzin. Az a nevetés ott akkor a mennyasszonyi fátyolba ragadt, beledöngölték a táncparkett padlójába a szívével együtt. Az égés enyhült a karján, elzárta a vizet, sajgó lábára lépett. Lerúgta a fehér lakkcipőt a kitaposott papucs mellé a sarokba, és mezítláb, új vörös mintával a karján ment vissza a pulthoz. Feri hívta telefonon, a konyhaasztalon felejtette a lakáskulcsát.

Új Forrás 2020/4 – Faludi Julianna: Fehér lakkcipős

másik változat

mária anygallal barát
kodik, pócsmegyer, tizenki
lenc január huszonkettő,
kedd, alázatosan szabad
kodik, férfit még soha én
nem ismertem, azt mon
dod, immáron anya lettem,
egy másik változat szerint
pedig mária anygallal sze
retkezik, a szűz és az,
akinek szárnya van, bizo
nyos, minden más bizony

mária betlehemben szülte
meg gyermekét, pócsmegyer,
tizenkilenc január huszon
három, szerda, aki megszű
letett, pásztorok tanyáztak az
ég alatt, aranyat, tömjént
és mirhát hoztak a napke
leti bölcsek napkelet felől,
legfontosabb a szeretet,
egy másik változat szerint

mária cédrusok között
a szent magány, pócsme
gyer, tizenkilenc január
huszonnyég, csütörtök,
az örökkévaló fent ül
díszes trónusán, szűzzel
flörtöl, meggyilkol a test,
a lélek megöl, egy másik
változat szerint az ács

mária délben ebédel,
pócsmegyer, tizenkilenc
január huszonöt, péntek,
dallja a trónon ölő ha
talmát, ha kenyér és
bor az asztalon, téved
az asszony, más műveli
a kertet, egy másik vál
tozat szerint a test háta

mária elmegy a rokoná
hoz, pócsmegyer, tizenkilenc
január huszonhat, szombat,
erzsébethez, gondolta,
majd hoz neki lisztet meg
szőlőt, a szíve alatt a
gyermek felujjongott, de
egy másik változat sze
rint néma maradt addig
az apja, amíg a név le
szállt a dologra, egészen
pontosan hozzátapadt a
szégyen az íróeszközhöz

mária fiatal lány volt,
 pócsmegyer, tizenkilenc ja
 nuár huszonhét, vasárnap,
 szűznek mondja az írás,
 áldott ének magasztalja
 a testét, gyermeke, jézus,
 méhének néma gyümölcse,
 egy másik változat sze
 rint felsírt a formán tú
 li lélek, erről írt bal kéz
 zel a szent evangélium

mária görögül csak any
 nyit tud, szigetmonostor,
 tizenkilenc január huszon
 nyolc, hétfő, hogy örökké
 valóság, láthatjuk, mennyi
 re egyszerű nőt választott
 ki gyermeke anyjául az
 áldott teremtő, egy másik
 változat is kering, de min
 den változat hamis az eg
 zegéták szerint, az isten
 szerelmére, sóhajt a szűz,
 nincsen neki bűne, az is
 ten szerelme én vagyok,
 magasztalja a lelke a ha
 talmast, mert nagyot tett

mária haja fekete, pócs
 megyer, tizenkilenc január
 huszonkilenc, kedd, fehér
 a hó, az idő semmit nem
 ér, az örökkévalósághoz
 sosem fogható, eltéved a ke
 gyelem útvesztőjében a lélek,
 a test a kenyér színébe
 költözni rest, egy másik
 változat szerint a bor az
 áruló szívébe vándorol,
 semmi nem létezik kezdet
 ben a semmi hiánya előtt,
 a néma kertben nincsenek

mária isten eleven
 anyja, szigetmonostor,
 tizenkilenc január har
 minc, szerda, gyerme
 ke, jézus, isten fia, csa
 ládi fénykép nem készült
 mégse, örök gyermekét
 időbe szülte, egy má
 sik változat sze
 rint a szűz a csipkebo
 kor ágain a tűz, megö
 li elsőszülött gyer
 mekét az öldöklő an
 gyal, a név nevét lebo
 rulva áldja. meztelen
 talp arat aláztatos di
 adalt, dalt énekel

82

mária jézus ele
ven anyja, pócsmegyer,
tizenkilenc január harmincegy,
csütörtök, mária
isten halott lánya,
áldott az ő méhének
gyümölcse, terem
tőjét a teremtmény
szülte, egy másik
változat szerint a
test a kenyér szí
nébe költözni rest

mária krisztus eleven
anyja, pócsmegyer, tizenki
lenc február egy, péntek,
szülőanyját maga alkotta
az eleven gyermek az el
múlás kezdete előtti tér
ben, nem más, de egy má
sik változat szerint szűz
az, akinek teste nem áraszt

„A festők igenis képesek megszabadítani
az ábrázolás befolyásától a jelenléte.” (Yves Bonnefoy)

Úgy terveztem, hogy Nádor Tibor jelen kiállításának megnyitóján legyen jelen a zene, de ezt Tibor nem akarta. Elutasított minden cícomát mai estéről, meg a korábbi hasonlóról is, előre is, minden eljövendő estről. Gondol-

tam azért kifogok rajta. Mégis, mégis becsempészem oda a zenét, de a lehető legjobban tiszteletben tartva a szenvedélyes elutasítást. Ezt a pár másodpercet biztos nem bánja. El is mondta hiszen, hogy ha helyén van, ha értelme van, ha része a dolgoknak, akkor ott lehet. Nem kis kérdés. De hidd el Tibor, nagyon egyszerű gesztus ez, Kurtág *Virág az ember* című párpillanatos illik a képeidhez, illik Hozzád.

Nádor Tibor alkotói pályájának igen izgalmas időszakában találjuk magunkat. Az elmúlt két hónapban ez a második kiállítása, és a kiállított anyagok nincsenek fedésben. Ha megnézzük a most kiállított képek keletkezésének időpontját láthatjuk, hogy az elmúlt két évben készültek, s bár még alig léptünk át 2020-ba, már számos idei alkotást találunk, köztük az anyag egyik legizgalmasabb, legkiforrottabb darabját. Volt némi izgalom a művészen, vajon elkészül-e a kép a kiállítás megnyitásáig. (Szinte meg sem száradt rajta a festék.) Lenyűgözően termékeny időszak, mintha valamit megtalált volna Nádor Tibor, ami folytonosságot jelent a korábbi művekhez képest, ám hat a kísérletezés, a meglepő, váratlan újdonság erejével is. Felidézi bennem Rilke egyik 1924-es levelét: „Úgy gondolom ugyanis, hogy miután egy művész megtalálta tevékenységének eleven középpontját, semmi sem fontosabb számára, mint hogy ott tartózkodjék, s ebből a helyzetből (mely egyszerű természetének, világának a középpontja is) soha ne mozduljon ki távolabb, legfeljebb csöndben és huzamosan érlelődő teljesítményének belső falazataig; ő – soha, egyetlen pillanatra sem – nem a szemlélő és ítéletmondó szerepére hivatott. (Legalábbis nem illeszkedik abba a környezetbe, amelyben a látható világ mindenütt kétértelművé és ideiglenessé, segédkonstrukcióvá, valami másnak szolgáló állványzattá silányosodik.) És szinte már akrobatikus ügyességre szorulna, ha egy ilyen szemlélődési pontról, sértetlenül és azonos belső pontossággal vissza tudna ugrani tevékenységének szellemi centrumába (túl nagy távolságok, túl ingatag mozgásterek húzódnak itt egy ilyen elsőrendűen kíváncsi kockázat elvégzéséhez). Manapság a

Pörcki Zsuzsanna 83

„KÉK, PIROS, SÁRGA, ÖSSZEKENT KÉPEK”

Nádor Tibor festményeiről

művészek zöme ezen az ide-oda úton fecsérli el az erejét, s nem csupán elaprózza magát, hanem meg is téved, menthetetlenül, s elveszíti legszebb ártatlanságát, abban a bűnben, hogy kívülről meglepte, ízlelte, és másokkal együtt élvezte saját alkotását! (Rilke, 1924 december 24.)¹

84 Akik követik alkotói pályáját tudják, hogy Nádor Tibor életében jelentős szerepet kap a táj, a vidék, ahol nyaranta barangol. Ha megtalál egy helyet, ami megszólítja, ott elidőzik, és addig marad, addig jár vissza, amíg a hely tartogat számára még megmutatnivalót. Munkamódszere, alkotói módszere nem szokatlan, de elmondhatjuk, hogy a kortárs művészetben nem tartozik a tipikus felálláshoz, sem a mód, sem a stílus, sem az atmoszféra, amit Nádor Tibor képei teremtenek. Nincs is könnyű dolgunk, ha megpróbáljuk lokalizálni a kortárs művészeti szcénában, de talán nem is cél, hogy megpróbáljuk elhelyezni valamiféle kategóriában. Ugyanakkor talán közelebb kerülhetünk Nádor Tibor festészetéhez, ha megvizsgáljuk azt a sajátos kapcsolatot, ami az alkotások és az alkotások kiindulópontjaként szolgáló táj, tájék, vidék, tér között van. Ezt a kapcsolatot nem könnyű leírni, annál izgalmasabb azonban, és elvezet bennünket egy olyan értelmezés lehetőségéhez, ami – véleményem szerint azt a gyanúkat erősíti meg, hogy bár nem példa nélküli, de határozottan sajátos és különös stílus kialakulásának lehetünk tanúi, illetve tanúi ennek a képek. Nádor Tibor művészetéről születtek már izgalmas elemzések, de egy átfogó, alapos és részletekre kiterjedő elemző, reflektáló munka még hiányzik, de ez a hiány nem negatív, inkább kecsegtető, izgalmas felfedezések és dialógus megszületésének lehetőségével. Azt gondolom, hogy Nádor Tibor jelen kiállítása azt mutatja meg, hogy kiforrott művészettel van dolgunk, és ideje elvégeznünk azt a munkát, ami jár ezeknek a nagyszerű műveknek. Egy rövid kísérlet erejéig ma este ebbe a munkába szeretnék belefogni. Olyan ez, mint egy rejtvény megfejtése, egy kissé tétova próbálkozás arra, amit a korábban olvasott Rilke szöveg határozottan nem a művész feladataként írt le.

Vágyunk bele. Figyeljünk a szavakra. Belevágunk ebbe a kép-anyagba, ebbe a mű-tömegbe, mű-testbe- kép-testbe. Személyes hasítás készül. Felidéztem olyan recenziókat kiállításmegnyitókat, amelyek közel állnak hozzám (Pillinszky János: *Kondor Béla kiállítása*, 1960). Ezekben a szerző, a külső rápillantó beszámol arról az élményről, ami a mű kapcsán érte. Nem törekszik elhelyezni, okosan be-tagozni, leírni, értékelni, darabokra szedve élve-boncolni, egyszerűen leírja mi a hatás, mi jön létre benne a mű hatására. Mi a műélmény közvetlenül adott tapasztalata. Tibort is ez izgatja. Kíváncsi rá, hogy mi jut a képről eszembe, milyen gondolat TÁMAD bennem ha ránézek, ha nézegetem. Mit érzek, akár, hogy változtat meg/át/hogy avatkozik belém. Hogy akad belém a képe. Megezem-e. Megkívánom-e. Vágyom-e rá. Ha erről beszélek, hallgatja türelmesen, ha valaki a szó szikár értelmében, elevenségétől megfosztott

tartalommal „értelmezni” igyekszik képét, hajlamos hamar átvenni a szót, vagy valami olyasmit mondani, hogy „hát én nem tudom, szerintem...”.

Belevágni- látom tehát magam előtt a képeket együtt tömegesedve, gyarapodva, halmozódva. Ahogy felidézem őket, egy szó jut hirtelen eszembe, a *habzsolás*. A gyerek habzsol, van valami animális is a szóban, a gyereki habzsolásban is, valami fékevesztett belebocsátkozás. Türelmetlen, követelőző, ha tetszik mono-mán. De lássuk meg a másik oldalát a dolognak. *Éhség* valamire, vágyakozás ami mögött ott van a bizonyíték, hogy az a valami *van*, hogy köze lehet hozzá, nem szakadt el tőle, ami nem szűnik számára megnyilvánulni, megmutatkozni. A természet, a táj, a fák, a fények, a színek előtte lengetik, lebegtetik magukat, kihívóan táncolnak és odakíváncoznak a vászonra. Tibor pedig, mint a szírének hangját halló nem bír magával, bele-veti magát az élménybe. Többször beszéltünk arról, hogy egy-egy nap után milyen mocskos, tetőtől talpig érintett, befestett, beborított, bemaszatolt lesz. Tibor úgy mesélt erről, mint egy érdekes epizód, amiről többen visszajeleztek már számára. Hát persze, Tibor, meghemperegsz az élményben, testestül-lelkestül, a lábujjadtól fejed búbjáig részesévé kell válnod ennek a hívásnak. A testiesítés, az anyagi, a materialitás fontos itt. Étél és ital, amit magunkhoz veszünk, magunkévá teszünk, étél és ital a táj és azzá lesz a vásznon. Kílóg a lóláb a képek címeit sorolva. „Betevő képtájnapló”, mindennapi betevő képtáj, betevő képtáj szkeccs, táj flekken friss zöldségekkel, táj felvágott, szalámi mezők, szalonna táj, tájtorta, Tájsebek, tájételek, Tájterítő, tolnai rakottas, márványsajtos tolnai táj, tájdesszert, V Tolna marcipán. Mindennapi betevők, a képek mint étkek. Habzsolás tehát, belemélyíti tekintetét, beleteszi magát, kiteszi magát és ha teheti behabzsolja. Türelmetlen, akaratos, kitartó és alázatos egyszerre. Dolga és öröme. Öröme és dolga. Visszaadja, fenn tartja, darabokban élénk „hányja” a képre azt, ami megszületik ebben az izgalmas keveredésben. Élő, eleven kapcsolatának lenyomatai, gyümölcsei, terményei a képek. Mint a fákról a gyümölcsöt, úgy takarítja be Tibor saját élményeinek gyümölcseit.

De közben az élménnyel történik valami nagyon érdekes. Kezdetben ott van a táj, ahogy megmutatkozik. Lehet, hogy lesz belőle rajz. Lehet, hogy azon még látszik a forma, aztán ez a forma megnyúlik, szétterül, elborítja a vásznat, kitágul és befedi a számára rendelkezésre álló felületet, betölti a teret. Valami testesedés megy itt végbe, mintha nem lenne elegendő az élmény megjelenítése. Az élménnyel történik valami, Tibor magáévá teszi, behabzsolja, és a vele való átalakulásban, formát-vált, közössé lesz. Ez már nem csak a tájé, nem csak ő jelenik meg, itt már ketten léptek nászra. Benne marad, vele marad, és az vele, összeköttetésben.

Ha a közelébe akarunk kerülni valami újszerűnek, nem rossz módszer valami olyanhoz fordulni, amivel az illető dolog rokonságot, hasonlóságot mutat, és amelyről, mivel már régebb óta a közelünkben van, többet vélünk tudni. Ilyen rokonság van, vitathatatlan kapcsolat Nádor Tibor és Hollán Sándor festészete között. Nem véletlen, hogy korábbi kiállításának katalógusában a nyitó szöveg Hollán levele Tiborhoz. Hollán nem csak azért lehet segítségünkre Nádor Tibor alkotásainak értelmezésében, mert témáik, alkotói módszerük, és egy sor könnyen tematizálható azonosság is van kettejük között, hanem azért is, mert személyében épp egy olyan művésszel van dolgunk, aki festészetéről szövegeket is alkotott, festészeti jegyzeteit „Az vagyok, amit látok” könyv formában is olvashatjuk. Hollán nyilvánvalóan komoly figyelmet fordított arra, hogy szavakkal is elmondhatóvá tegye a festészet és rajzolás eseményét. (Hollán munkásságáról számos átfogó elemző munka született, többek között a magyarul is olvasható gyönyörű kötet, amelyben Yves Bonnefoy poétikus írásai kísérik Hollán munkáit.² Érdemes megemlítenünk Sasvári Edit *Látni a fát? Hogyan?* című kiváló tanulmányát is³. Ha az ember közelebb akar kerülni Nádor Tiborhoz, Hollán írásai kincsebányának bizonyulnak. Engedjék meg, hogy felolvassak egy részletet egy vele készült interjúból, amelyben nagyon világosan beszél arról a viszonyról, ami képeit az érzéki valósághoz, ha tetszik, a tájhoz, a fához, a természethez, a látható világhoz köti és nem köti.

„Két állandó témaköröm van, az egyik a fa, a másik a csendélet. A modell vagy motívum arra jó, hogy újra és újra tudatosítsa bennem, hogy nem látom, amit nézek. Itt vagyok előtte, és miközben nézem, megjelenik bennem egy sor, a látvánnyal kapcsolatos gondolat, amely elvág a látható valóságtól. Például, nézem azt a csendéletet, és automatikusan azt mondom magamnak: piros alma, kék lábas... Ez egy felületes, statikus képet ad, és érzem, hogy ennél nem szabad megállni. Elhárítom: nem, ez nem csak piros, nem csak kék, talán nem is piros, nem is kék. Ettől kezdve a szem „felébred”, és egészen másképp keresi a kapcsolatot a motívummal. A felületek, a formák feloldódnak, a tárgyak megnyílnak, egymással rezonanciába kerülnek, ismeretlen mélységeket tárnak fel. A látvány élővé válik... A látás másik oldala persze a belső élmény, amivel akkor kezdek kapcsolatba kerülni, amikor érzem, hogy „a piros nem piros”. Ez a megérezés a külső élmény visszhangja, aminek nagyon kevés kapcsolata van a racionális látvánnyal, és csak úgy tud kibontakozni, ha közben a külső látvánnyal állandóan konfliktusban marad. Ezért nélkülözhetetlen a motívum. Amikor 1956-ban Párizsba kerültem, akkor jöttem rá, hogy az, amit az ember automatikusan lát, az nem a valóság. A látást élő aktusnak érzem: van egy olyan pillanat, amikor az, amit látok, az él. Ez a pillanat, mely számomra annyira lényeges, persze szinte megfoghatatlan, de olyankor je suis ce que je vois (az vagyok, amit látok).”⁴

A piros alma nem csak piros, a kék lábos nem csak kék, mondja először, aztán megy tovább és a vége az lesz: talán nem is piros, nem is kék. Amit az ember automatikusan lát, az nem a valóság. Azt hiszem, ezt a szöveget nyugodtan használhatjuk egyfajta útmutatóul akkor, ha látni, érzékelni, érteni akarjuk a képeket, amelyeket Nádor Tibor festett. Jó ha tudjuk, és ha nem tudnánk, erre Tibor címadásai mindig emlékeztetnek bennünket, hogy valahol a kép mögött, alatt, benne, mögötte ott van, amit láttott, a táj, amivel kapcsolatba került, de ami elénk tárul, az inkább az, ami ezenközben lezajlott benne, amit átélt, amivé tette azt. Az ő jelenlétének lenyomata a valóságban, a jelenlétnek, ami ilyenén módon összeolvadva a látható világgal, abba merülve és abból felszínre hozva saját belső tapasztalatait valamiféle egység felé törekszik. És megértjük, hogy miért beszél Yves Bonnefoy Hollán festészete kapcsán egy sajátos értelemben vett realizmusról, olyan realizmusról, aminek semmi köze nincs a művészettörténetben ezen címszó alatt sorolt alkotókhöz, de legalább annyira nincs köze a sokféleképpen absztrakt vagy geometrikus irányokhoz sem. „A művészet kiindulópontja pusztán másodlagosan, bár kritikailag kapcsolódik ahhoz, amiről mint külső valóságról gondolkodunk....”

És vajon miért lehet számunkra izgalmas, megkockáztatnám fontos is, ez a fajta realizmus? Hát talán azért, hogy valamit általa visszakapjunk, visszaszerezzünk, ami pedig nem más, mint valami olyan látás képességét, amelyet a nyelv, a szavak, a fogalmiság elfednek előlünk. Bonnefoy méltán hangsúlyozza, hogy a látás semmi esetre sem mondható egyszerűnek. „Életünket, sorsunkat érintő alapvető döntések függenek ettől a megannyi ellentmondást hordozó aktustól.”⁵ Emlékeztet arra, hogy az érzékelhető világ leírására használt szavaink, fogalmaink reprezentálnak valamit, ám a nyelv a maga törvényszerűségeivel működik, és ha ezeknek „kiszolgáltatva” vagyunk csak képesek látni, azzal megfosztjuk magunkat a közvetlen megtapasztalás lehetőségétől.

„A fogalom eltörli a dolgokban és az emberekben azt, ami végtelen és azt is, ami abszolút bennük; jobban mondva, megszünteti az abszolút és a végtelen egységét, amelyből az életben a jelenlét fakad. Definíciókkal és szabályokkal létrehoz, és közben eltöröl egy világot. Amitől a világ összességében véve kevésbé szerethető. A beszélő létezőnek ezt valahogy orvosolnia kell akkor is, ha tudja, hogy sosem fog teljes mértékben sikerülni.”⁶

Ebben segíthetnek nekünk ezek a képek, fogadják őket szeretettel. (Képtáj, Nádor Tibor kiállítása, Esernyős Galéria, Budapest, 2020 jan. 28)

¹Rainer Maria Rilke: *Levelek III. Robert Heinz Heygrodtnek*. Cédrus Művészeti Alapítvány-Napkút kiadó, Budapest, 1914. ford. Báthori Csaba

²Yves Bonnefoy: *Hollán Sándor. Harminc év elmékedései, 1985-2015*. Károli Gáspár Református Egyetem- L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2016

³in: *A látás élménye*. p. 39

88

⁴„...az vagyok, amit látok” Alexandre Hollannal beszélget Cserba Júlia. *Balkon*, 2000 3-4

⁵Yves Bonnefoy: *Hollán Sándor. Harminc év elmékedései, 1985-2015*. Károli Gáspár Református Egyetem- L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2016, 83.o

⁶Yves Bonnefoy: *Hollán Sándor. Harminc év elmékedései, 1985-2015*. Károli Gáspár Református Egyetem- L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2016. 84.o.

BELSŐ TÁJKÉP. A kép ötödik sarka
Nádor Tibor festményein

A KÉP SARKÁBAN csupán egyetlen fa áll
félénken, mintha ott se lenne,
csak ennyi az egész, s ez minden, talán.

AMIKOR A FÉNY ÉS AZ ÁRNYÉK egyensúlyba kerülhet benned végre,
abban az örökké éppen elmúló pillanatban,
belső ösvény vagy a táj lényegtelennek látszó részlete tükröz az égre,
bár nem látszol a képen, önmagad vagy teljesen, csak más alakban.

CSUPÁN EGYETLEN fa áll a kép sarkában
meztelenre csupaszítva, rajta kívül csak a táj
nyílik és zárul, mintha csak ennyi lenne minden, ha már.

EGY NAP, AMIKOR csak álldogálsz és fázol
a pusztában egyedül, kihűlt minden, alig látszol,
alig látszik valami belőled, csak egy fénylő árnyék
a teremtés utáni fáradt csendben, ami eget-földet átér.

ENNYI LENNE, minden, ami látszik,
az egyetlen fa a kép sarkában,
miként az élet: a halál után van.

A HONNAN A HOVÁ

5 bolyongás

a müncheni Pinakothek der Moderne termeiben

1.

ebben a múzeumban nincsenek képek ebben a múzeumban nincsen fal sem ebben a múzeumban nincs bent mert ebben a múzeumban kint

2.

hová folyik el az idő Anselm Kiefer *Homok az urnákból* című képén hová folyt el a tér Anselm Kiefer *Homok az urnákból* című képénél honnan folyik az idő Anselm Kiefer *Homok az urnákból* című képébe és honnan folyt a tér Anselm Kiefer *Homok az urnákból* című képéig el hová...

91

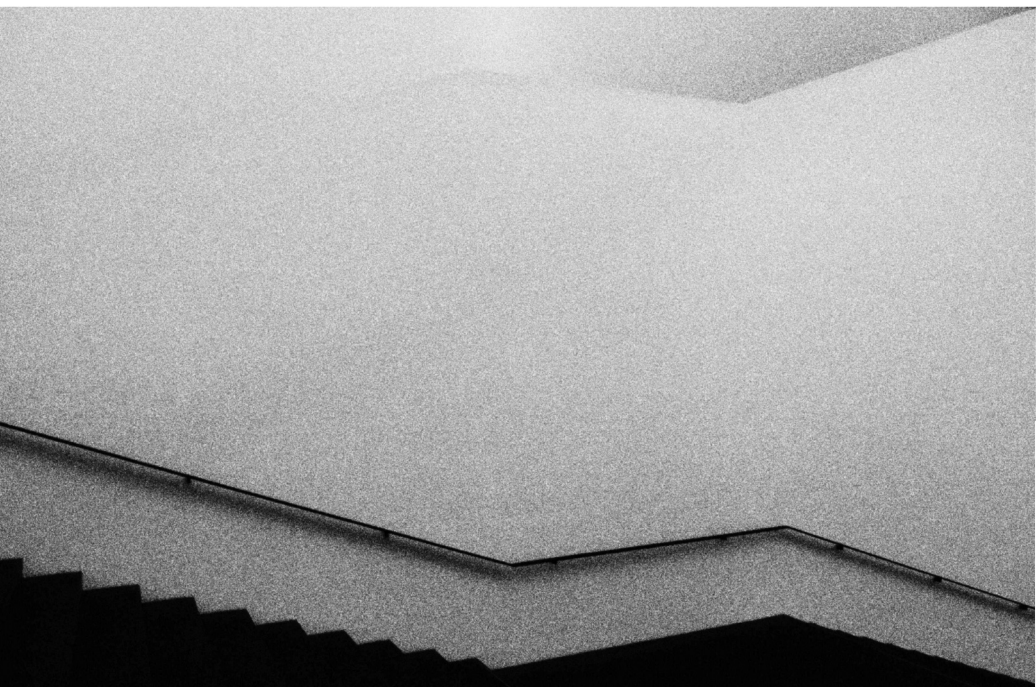
3.

hová honnan

honnán hová

hová meddig

92 meddig honnan

4.
ki
látni a falon függő semmi
be

5.
mintha lefolytak volna
a falakról a képek nincs
fal nincs kívül és nincs
belül egyetlen kép sem

94 E. E. Cummings

HA MAJD KÍGYÓK KÚSZÓ-JOGOT KÉRNEK

ha majd kígyók kúszó-jogot kérnek
és a nap minimálbéréért sztrájkol
s tövis csak virágát bánva él meg
s szivárvány életbiztosításból

ha rigóra új hold nem hull rá ott
hol minden bagoly nem huhog nyarat
s ha meg kell győzni minden hullámot
különben az óceán kiapad

ha majd a tölgyfa kérlel bárkit is
hogy hadd teremjen – s völgy megtalálja
mit hegyen perelhet – s az április
is már kóklernek van deklarálva

majd akkor jogosan áll nagy hitben
az emberséges ember (addig nem)

(Fordította: Börzsei Dávid)

A FOLYÓ
TUDJA

Kérlek, hidd el
A folyó súgta
Mikor ölel
Veled ölel a mélybe

Szabadesésben hullsz
Alá, s merítkezel
A víz alatt lélegezve
Színén fodrozódva
És felbukva újra
Míg a tengerbe nem fullad
A folyó, víz el

Ahogy súgta
Elengedsz majd, ha
Az idő kiapad és partra vet
Tüzes vízbe fojtom magam

El kell hinned
Ő súgta nekem
Azt akarja
Lágyan ölelj át végül

Az idő parttalanul kiárad
Az énem tüzes vízbe merül

Szabadon zuhansz csak
Egyre mélyebbre
A folyó tudja, hova
Egészen a végig
S a karjaimba vissza
Lélegezve a víz alatt

(Yes, The River Knows)

Folyóiratunk a
NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM és az EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA
anyagi támogatásával jelenik meg.
Terjeszti a Budapesti, a Nemzeti és a Vidéki HIRKER RT.
és alternatív terjesztők

Szerkesztők

JÁSZ ATTILA – Csendes Toll (főszerkesztő)
PAPP MÁTÉ (költészet rovat: mahbija@gmail.com, zene online rovat)
REICHERT GÁBOR (kritika rovat: reichertgabor87@gmail.com)
SZÉNÁSI ZOLTÁN (főszerkesztő-helyettes, próza rovat: szenazol@gmail.com)

Lapterv és műszaki szerkesztés
SELLYEI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak

BUCSI-KOVÁCS ANIKÓ
HEGEDŰS GYÖNGYI
KERTAI CSENGER
MAKÁRY SEBESTYÉN
MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR
SZILÁGYI MIHÁLY
SZÚCS BALÁZS PÉTER

Tiszteletbeli munkatársak

BUJI FERENC
CSEKE ÁKOS
MONOSTORI IMRE
MUZSNAY ÁKOS

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT
ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT
JÓZSEF ATTILA MEGYEI ÉS VÁROSI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer

Alapítva ezerkilencszázhatvankilencben
Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2836 Baj-Szőlőhegy 2722/4

E-mail: jasz.attila@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu

Előfizethető az Új Forrás szerkesztőségi címén. Előfizetési díj egy évre 5000 Ft.

ISSN 0133-5332

Kiadja a József Attila Megyei Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.

Készült a Sollers Kft. nyomdájában Tatán.